

Alkarske igre - tradicija koja se nastavlja

Starčić, Branka

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:659577>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-03**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEU ILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
SVEU ILIŠNI DIPLOMSKI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTURA I TURIZAM

BRANKA STAR I

ALKARSKE IGRE – TRADICIJA KOJA SE NASTAVLJA

Diplomski rad

Pula, 2015.

SVEU ILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
SVEU ILIŠNI DIPLOMSKI INTERDISCIPLINARNI STUDIJ
KULTURA I TURIZAM

BRANKA STAR I

ALKARSKE IGRE – TRADICIJA KOJA SE NASTAVLJA

Diplomski rad

JMBAG: 0070035401, izvanredna studentica

Studijski smjer: Kultura i turizam

Kolegij: Nematerijalna kulturna baština

Mentor: prof. dr. sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Branka Star i , kandidatkinja za magistru Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz nekog necitiranog rada, te da ikogi dio rada krši bilo koja autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica:

U Puli, 1. rujna 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD	6
2. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI	8
2.1. Srednjovjekovne trke na prstenac	12
3. TRKA NA PRSTENAC – BARBAN	16
3.1. Barban i okolica	16
3.2. Obnavljanje Trke na prstenac – 1976.	17
4. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA TRKE NA PRSTENAC	22
4.1. Odore i oprema sudionika Trke	27
5. SINJSKA ALKA	33
5.1. Viteške igre u Dalmaciji	33
5.2. Povijest Sinja i Cetinske krajine	35
5.3. Najstariji pisani izvori o Alki	38
6. USTROJ ALKE I ALKARSKIH SVE ANOSTI	47
6.1. Pripreme za alkarske sve anosti	51
6.2. Sudionici alkarskih sve anosti	53
6.3. Odora, oprema, oružje i ukrasi sudionika Alke	60
6.4. Dan Alke	68
7. TRADICIJA ODRŽAVANJA ALKARSKIH IGARA	73
7.1. Izmišljanje tradicije	73
7.2. Invencija tradicije u turisti ke svrhe	76
7.3. Ina ice Trke na prstenac i Sinjske alke	81

8. ZAKLJU AK	87
LITERATURA	99
POPIS SLIKA I TABLICA	93
PRILOG I: Pravila Trke na prstenac (1976.)	95
PRILOG II: Dopunjena pravila Trke na prstenac (2002.)	98
PRILOG III: Slavodobitnici Trke na prstenac 1976. – 2015.	101
PRILOG IV: Slavodobitnici Trke za viticu 1996. – 2015.	102
PRILOG V: Statut Sinjske alke iz godine 1833.	103
PRILOG VI: Slavodobitnici Sinjske alke 1818. – 2015.	114
PRILOG VII: Alkarske vojvode 1832. – 2015.	117
SAŽETAK	118
ABSTRACT	121

1. UVOD

Kulturna baština, materijalna i nematerijalna, zajedničko je bogatstvo ovjere anstva u svojoj raznolikosti i posebnosti te jedan od važnih imbenika za prepoznavanje, definiranje i afirmaciju kulturnog identiteta. Njezine vrijednosti prepoznaju se kao starosne, povijesne, kulturne, umjetničke i autentične. Nematerijalnu kulturnu baštinu (prakse, predstave, izrazi, znanje, vještine, rukotvorine...) zajednice, skupine i pojedinci, prihvaćaju kao dio svoje kulturne baštine. Prenosi se iz generacije u generaciju i pruža osjećaj identiteta i kontinuiteta te tako promiče poštovanje za kulturnu raznolikost i ljudsku kreativnost. Alkarske igre jedan su od najatraktivnijih oblika hrvatske kulturne baštine. U Hrvatskoj su poznate Trka na prstenac u Barbanu i Alka u Sinju (Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, 2015.).

Tema ovog Diplomskog rada jesu Alkarske igre – tradicija koja se nastavlja. Povod za odabir teme bila je činjenica da se jedna od hrvatskih alkarskih igara kojima se bavi ovaj rad održava upravo u rodnom mjestu autorice te je zanimanje za nju pobuđeno još od najranijih dana. Radi se o konjičkoj igri Trka na prstenac koja se igra i u mjestu Barbanu, u jugoistočnoj Istri. Kako Trka na prstenac nije jedina takva igra koja se odvija na hrvatskom prostoru, nametnula se potreba uz nju obraditi i onu drugu, mnogo poznatiju i priznatiju – Sinjsku alku. I dok se Trka odvija i baštini uglavnom na lokalnoj i regionalnoj razini, Alka je svjetsko priznanje stekla upisom na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne svjetske baštine i time potvrdila svoju prepoznatljivost. Obje igre održavaju se svake godine u kolovozu, s istim ciljem – pogoditi metu (prstenac, alku), ali s različitom svrhom. Trka je od svojih početaka imala turističku svrhu, dok je Alka sjećanje na ratnu pobjedu Sinjana nad Turcima 1715.

Termin alkarske igre, u naslovu rada, odabran je kako bi se njime mogle obuhvatiti i Trka na prstenac i Sinjska alka. Kada bi se upotrijebio termin „igre na prstenac“ pojam bi se sveo samo na igru u Barbanu, budući da je terminologija Alke znatno kompleksnija i šira. Termin „viteške“ ili „konjičke“ igre odnosi se pak na široki spektar igara koje su se igrale u srednjem vijeku i koje su se u novije doba pokušale rekonstruirati na raznim tzv. srednjovjekovnim sajmovima i viteškim turnirima, a koje ne ulaze u predmet ovog rada. Alkarske igre, tj. trke na prstenac, samo su jedne u nizu od onih koje su se igrale, pod sveobuhvatnim imenom viteške igre. Stoga je odabran naslov prema imenici *alka*, čiji su sinonimi *prstenac*, *karika*. Drugi dio naslova, tradicija

koja se nastavlja, odnosi se na kontinuitet njihova održavanja, prvenstveno Alke te uvanja i prenošenja tradicije na mlađe naraštaje, koji su osim nastavljanja tradicije, osmislili i razvili neke slične igre proizašle iz njih. Zbog različitog vremenskog postanka, svrhe održavanja, prostornih značajki i dostupne literature, ove su dvije igre obrađene kao zasebne cjeline. Najprije se obrađuje Trka na prstenac, a potom Sinjska alka. Razlog ovakvog poretka odabran je radi vremenskog slijeda zasnovanog na najstarijim pisanim dokumentima o njima, ali i na temelju zavjerenosti autorice.

Za potrebe pisanja rada korišteni su isključivo sekundarni podaci, odnosno dostupna literatura, internetski izvori, znanstveni i stručni članci. Prilikom istraživanja, pripremanja i pisanja rada primijenjene su metode prikupljanja podataka, metode analize i sinteze te metoda deskripcije i dokazivanja kako bi se prikazali rezultati istraživanja. Rad se temelji na tzv. Harvardskom sustavu referiranja i bilježenja bibliografskih izvora.

Diplomski rad se sastoji od osam poglavlja. U prvom, uvodnom poglavlju navedena je tema rada i njezino objašnjenje te metode istraživanja. Prije uvoda, Izjava je o akademskoj integritetu. U drugom poglavlju opisana su viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri, uz osvrt na srednjovjekovne trke koje su se održavale u 17. i početkom 18. st. u Barbanu i Savišenti. Treće poglavlje obrađuje Trku na Prstenac u Barbanu s kratkim opisom povijesti Barbana i okolice te događajima koji su prethodili njezinu obnavljanju. Opisano je također i kako su se odvijale obnovljene Trke sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Četvrto poglavlje bavi se ustrojstvom i organizacijom suvremene Trke. Peto poglavlje, naslova Sinjska alka, donosi kratki pregled povijesti viteških igara u Dalmaciji te povijesti Sinja i Cetinske krajine, a potom i kronologiju najstarijih pisanih izvora o njoj. U šestom poglavlju, ustroj je Alke i alkarskih svečanosti, od priprema za Alku, sudionika Alke, njihovih odora i opreme do događanja koja se odvijaju na dan Alke. Sedmo poglavlje rada bavi se tradicijom održavanja alkarskih igara, pojmovima tradicije i njezinog izmišljanja. Tu je također dana usporedba ovih dviju igara s tablicom prikazom njihovih sličnosti i razlika. U osmom i posljednjem poglavlju, iznesen je zaključak rada. Zatim slijedi popis korištene literature, popis slika i tablica te prilozi. Na kraju je sažetak na hrvatskom i engleskom jeziku.

2. VITEŠKA NATJECANJA I TRKE NA PRSTENAC U ISTRI

Po eci održavanja viteških igara sežu još u srednji vijek, odnosno u drugu polovicu 10. stolje a, kada bojnim poljima dominira teško konjaništvo. Stoga su srednjovjekovna viteško-konji ka nadmetanja prvotno bila uvedena kao klasi ne vježbe, odnosno demonstracija ratnih vještina i borbenih sposobnosti viteza-konjanika. Kako bi se poja ala borbena napetost, turniri postaju sve duži, složeniji i raskošniji. Iz obi nih vježbi konjanika, prerastaju u društveni doga aj na kojem se plemstvo moglo vidjeti u punom sjaju. Viteški turniri bili su privilegija plemi a i pripadnika plave krvi, a 1292. donesen je *Statutum armorum*, odnosno pravilnik o strogim uvjetima viteških natjecanja. Plemi ke sve anosti trajale su uglavnom tri dana, a pojedina natjecanja i igre najavljivali bi zvukovi fanfara iz kraljevske lože. Posjetitelji su mogli vidjeti strijelce s lukom i strijelom, ratnike-pješake s ma evima i štapovima te konjanike koji su se natjecali u trki na prstenac i u ga anju pokretnih meta lukom i strijelom. Vrhunac turnira bili su viteški dvoboji na konjima s dugim kopljima. Zbog estih nesre a, sredinom 16. stolje a, viteški dvoboji su zabranjeni i po inju se organizirati bezazleniji oblici natjecanja u kojima trka na prstenac dobiva zna ajniju ulogu (Bader, 2006.).

Trka na prstenac borbena je igra arapskih ratnika. Nakon prvog križarskog rata¹, europski vitezovi upoznali su ratne vještine svojih neprijatelja. Posebno ih se dojmilo natjecanje u kojem su saracenski konjanici² u galopu pokušali vrhom isukane sablje nataknuti prsten koji je visio na konopcu. Nedugo zatim, igra se brzo proširila Sredozemljem, iako se i ranije igrala na europskom kontinentu, odnosno na Pirenejskom poluotoku, gdje su se aragonski plemi i nadmetali s Maurima. Takav izvorni, nepromijenjeni oblik trke, danas još postoji na Sardiniji u mjestu Oristano, a održava se za vrijeme poklada. Ova viteško-turisti ka atrakcija naziva se *Sa Sartiglia*, a igra se neprekidno od 13. stolje a. *Sa Sartiglia* je konji ko nadmetanje u kojem tajanstveni

¹ Križarski ratovi (naziv potje e od znaka križa koji su vojnici nosili na odorama), ozna va niz ratova koje su krš ani zapadne i srednje Europe na poticaj papa vodili od kraja 11. do druge polovice 13. st. protiv islamskih dinastija i država s ciljem osnivanja i održavanja krš anske države u Palestini. Prvi rat za oslobo enje Jeruzalema od arapskih vlasti proglasio je 1095. papa Urban II. na saborima u Piacenzi i Clermontu, obe avši sudionicima koji u njemu poginu potpun oprost grijeha. *Prvi križarski rat* (1096. – 1099.) vodili su francuski, flandrijski i normandijski velikaši pod vodstvom Godefroya od Bouillona. Tijekom pohoda osvojen je Jeruzalem (15. VIII. 1099.) i uspostavljeno Jeruzalemsko Kraljevstvo s vazalnim državama Antiohijskim Kneževstvom i vojvodstvima Tripoli i Edessa (Proleksis enciklopedija, 2015.).

² Saraceni - u srednjem vijeku ime kojim su Europljani nazivali sve Arape (Proleksis enciklopedija, 2015.).

jaha i s porculanskim maskama na licu pokušavaju ma em pogoditi sredinu srebrne zvijezde (sl. 1), (Bader, 2006.).

Promjenama u na inu ratovanja tijekom 16 st. i razvojem vatrenog oružja tijekom 17. st., s bojnih polja polako nestaje konjica, a njezino mjesto preuzimaju pješaci naoružani mušketama. U ratovima se više ne služe kopljima, po inje propadati viteški stalež, a turniri gube na popularnosti. Osim Sinjske alke, prestaju se održavati trke na prstenac (Klen, 1976.).

Slika 1. Sa Sartiglia

(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Nadmetanja i natjecanja u snazi i raznim vještinama uobičajena su još od pradavnih vremena. Tada su se najčešće odvijala prigodom raznih svečanosti kada bi se okupio narod u velikom broju. Tako je i u Istri u prošlosti, odnosno u srednjem vijeku, bilo uobičajeno da se neka viteška natjecanja održavaju u vrijeme i na mjestu velikih sajmova i crkvenih proslava. Svi su takvi sajmovi i okupljanja ljudi morali biti odobreni od političkih vlasti. Vlasti su motrile zbivanja na takvim skupovima zbog održavanja reda, ali i nadzora nad prometom dobara od kojih su imali ekonomske koristi. Odobravali su se i takozvani slobodni sajmovi na kojima se nije plaćalo da se na robu te su oni zbog toga bili i najposjeteniji. Uspješniji sajmovi obogaćivali su

narod, a samim time i vlastelu te je njoj bilo od koristi privu i što više ljudi. Zbog toga su se sajmovi prireivali i odobravali za vrijeme značajnih crkvenih svetkovina kada su ljudi dolazili na misna slavlja, a kako bi se privuklo što više posjetitelja prireivala su se i razna nadmetanja i igre.

U mletačkom dijelu Istre, koji je pod vlašću Venecije bio do kraja 18. stoljeća, vladao je veliki interes za pojedina viteška nadmetanja. Uglavnom su to bila natjecanja u kojima se zahtijeva baratanje oružjem, a sve u svrhu kako bi država po potrebi imala vješte i sposobne borce. Sajmovi i prateće svečanosti bili su uobičajeni u mirnodopskim vremenima. Međutim, najvećinu njih, pisani spomen izgubljen je tijekom vremena. Među najstarijim viteškim nadmetanjima u Istri je ono u Poreču 1366. Održano je natjecanje u gađanju lukom i strijelom i to za vrijeme sajma koji je trajao tri dana na svetkovinu sv. Mihovila u svibnju. Način natjecanja donekle je opisan u Statutu grada Poreča koji potječe iz 1366. Slična natjecanja na sajmovima održavala su se u Kopru na dan uzašaja Marijinog 15. kolovoza (odredba iz 1392.) te u Savudriji na dan sv. Ivana i u Oprtlju o Jurjevu. U Kopru je osim sajma, bilo dopušteno da se izvan grada održava i natjecanje u „trki na Saracena“³ i druge igre. Zapisi o konjskim utrkama održanim u Puli datiraju iz 1428., kada je bila određena nagrada za trku u iznosu od 25 dukata. Godine 1447. Pula je dobila i odobrenje da prirečuje slobodni sajam u Areni. Održavanje trka na Saracena i trka na prstenac spominju se i u Motovunu na Stjepanje i Jurjevo, u Bujama na svetkovinu sv. Servola, u Rovinju na dan sv. Fume, u Umagu na dan sv. Pelegrina te u Novigradu na dan sv. Pelagija. Natjecanja u gađanju lukom i strijelom nestala su tijekom 16. i 17. stoljeća, a zamijenjena su natjecanjima u gađanju vatrenim oružjem. O njihovom održavanju na dan sv. Marije Snježne u kolovozu, na otoku Cresu postoje zapisi iz 1543. (Klen, 1976.).

Od svih natjecanja, najzanimljivija je bila trka na prstenac. Ona je zahtijevala izvježbanost i vještinu, kako u gađanju mete, tako i u jahanju. U Istri je bila prirečivana u nekoliko navedenih mjesta, ali je propala u Mletačkoj Republici krajem 18. st. nestala i ona. Trka se izvodila i u susjednoj Italiji, odnosno u krajevima pod mletačkom vlašću, pa je vrlo vjerojatno prenesena i u Istru, a i u Dalmaciju. Kako će kasnije u tekstu biti navedeno, konjičke igre u Dalmaciji održale su se znatno duže nego u Istri. U Zadru su se održavale do 1820., u Makarskoj do 1832., u Imotskom do 1840. Ona u Sinju održava se neprekidno do danas. Pješake alke, koje

³ Meta se javlja kao drvena lutka u prirodnoj veličini ili u obliku i veličini ljudske glave, a simbolizira neprijatelja koji je u pravilu, u skladu s vremenom, bio islamske vjeroispovijedi (*Saracen, Moro, Turčin*) (Vukušić, 2013.).

su bile pristupa nije narodu, jer nisu zahtijevale konje ni opremu, održavale su se u Splitu, Šibeniku i Skradinu, me utim i one su nestale, i to ranije nego konji ke. Ina ica tzv. pješa kih alki održava se danas u Sinju u vidu dje je alke, o emu e biti rije i kasnije u radu.

Me u povijesnim trkama koje su se održavale u Istri, izdvaja se još ona koja se održavala u Pore u. Ta se viteška konji ka igra nazivala „trka na Saracena“, a o njoj se sa uvaio opis iz godine 1745. Na njoj su nastupila osmorica konjanika koji su kopljem ga ali drvenog lutka zvanog *saraceno* ili *moro*. Pobjedniku su nagradu uru ivali predstavnici mleta ke vlasti, a ona se sastojala od zlatnog plašta i „para plemenitih pištolja za nošenje na boku“. Zapise o viteškom nadmetanju održanom u Pore u 14. velja e 1745. sastavio je Bartolomeo Rigo, vitez natjecatelj na Gistri i op inski kancelar. Dokumente o viteškom turniru Gistri pohranio je u knjizi terminacija novigradske kancelarije po nalogu gospode sudaca iz Novigrada. U dokumentu je zapisano kako je na obali bilo podignuto raskošno trkalište dužine oko sto koraka, široko na po etku oko deset stopa, a koje se prema kraju sužava na pet stopa. Na lijevoj strani trkališta crvenom su bojom obilježena dva znaka na podru ju kojih je natjecatelj u igri trebao poštivati vrijeme odre eno za bacanje koplja i kako bi stigao do Saracena (mete) postavljenog na udaljenosti od 30 koraka od posljednjeg znaka, pogoditi ga i razbiti koplje. Na trkalištu je bila smještena bina s koje je plemstvo promatralo natjecanje, a na desnoj strani trkališta garda od sto vojnika i asnika koji su jam ili red. U trki je sudjelovalo osam konjanika. Svaki od njih imao je svog predvodnika (pješaka) i sekundanta (kuma) na konju, a nadzirao ih je Mastro di campo (glavni Meštar). Konjanicima su koplja nosili kumovi, a u povorci su išli poredani po starosti. Prodefilirali bi trkalištem u dva smjera, a imena su prijavili Tribunalu Gospode Sudaca. Truba i bi zasvirali tri takta. Na prvi takt kum bi predao koplje natjecatelju, na drugi je znak predvodnik prodefilirao trkalištem do krajnjeg dijela kako bi zastupao prava vezana uz podvige svog konjanika. Na tre i znak konjanik bi zapo eo trku rukuju i kopljem u podru jima utvr enim znakovima. Na isti su se na in natjecali i svi ostali i to u tri trke. Nakon posljednje, gospoda suci i njihovi poslanici na meti su provjeravali rezultate sudionika i proglasili najboljeg te mu uru ili nagradu. Prema navedenim zapisima, Giostra je rekonstruirana i izvodi se od 2006. u sklopu pore kog povijesnog festivala (Bertoša, 2002.; Giostra – pore ki povijesni festival, 2015.).

U nastavku slijedi opis povijesnih trka na prstenac u Istri, onih koje su se održavale u Barbanu i Savi enti tijekom 17. i 18. stolje a, a za koje postoje sa uvani pisani izvori.

2.1. Srednjovjekovne trke na prstenac

Pravila za trku na prstenac nisu bila svugdje jednaka, ali su me usobno vrlo sli na. Niti meta, odnosno prstenac ili alka, nisu svugdje jednaki. Zajedni ko im je svima da na trki može sudjelovati samo konjanik, opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Njegova oprema i oprema konja moraju biti potpune za vrijeme cijelog trajanja trke, a ga anje u prstenac vrši se kopljem u punom trku, tj. galopu konja. Nakon svake utrke, ukoliko je postignut pogodak, natjecatelj se mora vratiti pred sudce i pokazati svoj zgoditak. Navedena pravila, a posebice ono o konjanikovo potpunoj opremi i opremi njegova konja, ograni avala su broj sudionika. To su mogli biti samo vojnici-konjanici (u Sinjskoj alki) ili bogatiji gra ani, feudalci i plemi i (na trkama u Istri). Povijesni pisani izvori ukazuju na to da su sudionici na trkama bili pretežito lanovi bogatijih obitelji istarskih gradova te poneki plemi . Nestajanjem takvih obitelji i njihova bogatstva, postupno je nestajalo i održavanje trka u Istri (Klen, 1976.).

Iz mleta kog razdoblja sa uvani su pisani izvori o pravilima trke i natjecateljima na trkama na prstenac u Barbanu i Savi enti. Na temelju tih podataka, u nastavku teksta su opisi navedenih.

➤ Trka u Barbanu

Godine 1516., Barban i Rakalj, koji su do tada bili dio Pazinske knežije, predali su se Mle anima. Venecija ih je zatim na dražbi 1536. prodala mleta koj obitelji Loredan.⁴ Sjedište feuda bilo je u Barbanu, a Loredani su njime upravljali pomo u svojih kapetana. Loredani su poput svih tadašnjih mleta kih feudalaca u Istri nastojali pove ati svoje prihode te su u tu svrhu odredili da se na crkveni praznik Duhova, u svibnju ili lipnju, održi tzv. slobodni sajam. Primjeri ranijih natjecanja na slobodnim sajmovima naveli su barbanskog kapetana na odredbu da se prigodom sajma 10. lipnja 1696. održi trka na prstenac. Njome se željelo privu i što više seljaka, ali i gra ana iz susjednih gradova. Kako se natjecanje izvodilo prema pravilima i kako bi se

⁴ Mleta ka plemi ka obitelj koja podrijetlo vu e iz 11. stolje a. Njezini su lanovi 15. – 17. st. bili biskupi, duždevi, podestati, zapovjednici mleta kih postrojbi, pisci. Obitelj je bila vrlo razgranata, a za istarsku su povijest vezani Loredani iz loze Santo Stefano, zna ajni kao vlasnici Barbansko-rakljanskog feuda, koji su 1536. kupili na javnoj dražbi za iznos od 14.760 dukata (vlasnicima su postala bra a Lunardo, Lorenzo i Francesco). Loredani su ostali vlasnici Barbana do 1869., tj. do ukinu a feudalnih prava (Istarska enciklopedija, 2005. : 449).

sprije ili neredi i sva e, kapetan je na dan sajma proglasio javnim proglasom pravila za trku na prstenac. Pretpostavlja se da je ta pravila našao ve ranije negdje zabilježena (Klen, 1976.).

Najstariji dosad poznati zapis o barbanskoj Trki na prstenac datira iz 1696. Radi se o *Proglasu* koji je objavljen prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. lipnja 1696., a sa uvan je u prijepisu nekadašnjeg barbanskog na elnika Josipa Antuna Batela.⁵ Prema sa uvanim prijepisima navedene objave, tadašnji feudalni gospodar Barbana i Raklja, Francesco Loredan odredio je da se na blagdan Duhova 10. lipnja, povodom održavanja slobodnog sajma, održi trka na prstenac. Loredan je i sam nazo io trki. Njegov namjesnik, kapetan Barbana Corosini, istoga je dana javnim proglasom proglasio Pravila za trku na prstenac u osam to aka. Prema pravilima, u trki je mogao sudjelovati samo konjanik opremljen kao ratnik, vojnik ili vitez. Svaki „gospodin“ konjanik koji je želio biti sudionikom trke, morao se na prvi znak trube prijaviti kancelaru barbanske gospoštije da bi mogao pristupiti igri. Konjanici su morali imati dobro opremljenoga konja, ma , izme, ostruge i šešir sa širokim obodom. Na proziv imenom i prezimenom, natjecatelj je s mjesta utrke krenuo na znak trube i to u punoj opremi i brzim galopom konja prema mjestu gdje je bio obješen prstenac. Nakon svake utrke, ukoliko je postigao pogodak, natjecatelj se morao vratiti pred sudce zbog provjere pogotka. Konjanici su mogli biti i diskvalificirani, ukoliko na kraju utrke nisu pred asnim sudom bili u potpunoj opremi. U pravilima se ne navodi tko ini asni sud, tj. tko sudi u igri, ali pretpostavlja se da to ini „presvijetla gospoda“ (kao na trki u Savi enti). Pobjednik je uz najve e po asti dobivao iznos u visini vrijednosti jednih svilenih arapa i jednog srebrnog ma a (Bader, 2007.). Iako se iz pravila ne razabire, iz zabilježbi o izvršenim trkama vidljivo je da je svaki natjecatelj u trki sudjelovao trokratnom trkom, odnosno tr e i tri trke. Me u pravilima trke, nalazi se i opis barbanskog prstenca. Sastojao se od dva gvozdena koncentri na prstena koji su spojeni unakrsno, tako da je unutarnji prsten u sredini prazan. Time su izme u unutarnjeg i vanjskog prstena nastala etiri otvora jednake veli ine. Otvori su smješteni tako da je jedan otvor okomit nad unutarnjim prstenom i drugi pod njim. Lijevo i desno od unutarnjeg prstena, nalazila su se tako er dva jednaka polja. Pogodak u sredinu donosio je tri boda, pogodak iznad sredine dva boda, ispod sredine jedan bod, a pogodci lijevo ili desno pola boda. Prstenac je za vrijeme trke bio obješen na

⁵ Josip Antun Batel, samouki povjesnik (Barban, 12. III. 1827. – Barban, 22. XII. 1889.). Obnašao je dužnosti op inskoga aktuara i blagajnika (1851.), kancelara zborne crkve (1857.), a zatim je 1870-ih postao i op inskim na elnikom. U njegovu su se prijepisu sa uvali mnogi znameniti spisi iz nekadašnjega op inskog arhiva (koji je poslije izgorio) i crkvenog arhiva u Barbanu. Prijepisi su pohranjeni u Arhivu HAZU u Zagrebu (Istarska enciklopedija, 2005. : 63).

nategnutom užetu preko trka e staze. Kao natjecatelji u Trki na prstenac 1696. sudjelovali su gra ani Labina, Vodnjana, Izole, Kopra te neki došljaci s mleta kog podru ja izvan Istre. Ukupno je sudjelovalo deset konjanika, a pobjednik je bio Ottavio Quellis iz Izole s tri postignuta punta (Klen, 1976.).

Uz prijepis cijele objave iz 1696., sa uvane su i zabilježbe o još dvije trke iz kojih se razabiru imena sudionika, ali ne i godina održavanja. Na drugoj po redu zabilježenoj Trki sudjelovalo je osamnaest konjanika. Nagradu su, svaki s po tri osvojena punta, podijelili Ottavio Quellis i Fortunat Paludi-Stigher. Za ovu Trku ne postoje podaci o godini održavanja. Za tre u održanu Trku poznat je samo broj sudionika i postignuti uspjeh, ali ne i godina održavanja. Na njoj je sudjelovalo šest konjanika, a najbolji je bio Zvane Dragonja s jednim postignutim puntom. Posljednja sa uvana zabilježba prijepis je uvodnog dijela objave od 4. lipnja 1703. U ovoj, etvrtoj zabilježenoj Trki, sudjelovalo je osam konjanika. Pobjednik je bio Antun Rovis s osvojenih pola punta. Osim navedenih brojeva sudionika i pobjednika trke, nije poznato ništa o stazi niti ostalim okolnostima u kojima su se trke odvijale. Posljednjim pisanim izvorom, godine 1703. gubi se trag barbanskoj Trki na prstenac (Klen, 1976.; Kancelar, 2006.a).

➤ **Trka u Savi enti**

Savi enta je, kao i Barban, tako er bila feud u posjedu mleta kog plemstva. Prema pisanim izvorima, feud je bio u posjedu mleta ke obitelji Morosini⁶ od 1384. Nakon izumiranja muške loze te obitelji, sredinom 16. st., udajom Morosinijevih k eri, Savi enta dolazi u ruke obitelji Grimani⁷, pod ijom vlaš u ostaje do razrješenja feudalnih odnosa 1869. (Klen, 1976.).

O trki na prstenac u Savi enti svjedo i dokument koji se nalazio u kaštelu, a datiran je 24. lipnja 1713. Dokument je objavljen u cjelini te se iz njega doznaje da se u Savi enti na crkveni blagdan sv. Ivana Krstitelja, 24. lipnja, svake godine održavalo misno slavlje na koje su

⁶ Morosini (Morosin), stara mleta ka plemi ka obitelj. Prvi se put spominje u 10. st. Najvažniji obiteljski posjedi bili su Latisana u Furlaniji i Savi enta u Istri (u posjedu 1488. – 1560.). Andrea Morosini se spominje u Savi enti u 14. st., a njegovi su nasljednici, baštinici feuda, bili sinovi Leonardo i Giacomo. Pore ki biskup Francesco Morosini obnovio je savi entski kaštel te 1523. gradi u dodijelio statut. Zbog izumiranja muške loze nasljednice feuda postale su Angela i Morosina, koje su se 1560. vjen ale s bra om Ermolaom i Marinom Grimanimjem te u miraz donijele feud (Istarska enciklopedija, 2005. : 507).

⁷ Mleta ka plemi ka obitelj s posjedima u Istri. Za Istru je zna ajna loza obitelji koja je u svojem posjedu imala kaštel u Savi enti te imanja u Vižinadi i okolici (ste ena u 16. st.). Za Savi entu se vezuju kaštelani Ermolao (16. st.) i Pietro (17. st.) te plemkinja Lucrezia (Istarska enciklopedija, 2005. : 285-286).

dolazili ljudi iz cijele Istre. Na taj dan održavala se i trka na prstenac, vjerojatno po uzoru na onu iz susjednog Baršana. Dokument svjedoči i da je gospodar Savi ente, navedenog datuma, kao nagradu za trku na prstenac koja će se održati toga dana, odredio jedan novčanik s četiri cekina. U dokumentu su navedena i pravila kojih se moraju pridržavati konjanici koji će sudjelovati u trki. Pravila su sadržana u šest točaka. Prema njima, natjecatelji svoje sudjelovanje prijavljuju kod „banka“, odnosno sudačkog stola. Navedeno je i da će u igri suditi „presvijetla gospoda“, ali pravilima nije određeno kako se natjecatelji pozivaju u trku. U opisu opreme konjanika naznačeno je da moraju imati i pištolje u koricama. Također, savientska pravila određuju da natjecanju u trki ne može pristupiti onaj koji nije plemić ili građanin nekog kraja. U odnosu na barbansku trku, uočava se i razlika u bodovanju pogodaka u prstenac. U Savi enti je pogodak u otvor iznad srednjeg prstena donosio jedan bod i pol, a pogodak u otvore lijevo ili desno od srednjeg prstena jedan bod. Pogodak u otvor srednjeg prstena donosio je pola boda. Na kraju pravila, naveden je popis imena natjecatelja koji su sudjelovali u trki, ali nisu naznačeni postignuti bodovi, već je samo navedeno da je u trki pobijedio neki nepoznati vitez u željeznom oklopu sa spuštanim vizirom (Klen, 1976.).

Iz navedenih opisa ovih povijesnih trka na prstenac uočavaju se i poneke razlike između trka u Baršanu i onih u Savi enti. Naime, pravila trke u Baršanu propisana su u osam točaka, dok su u Savi enti u šest točaka. Natjecatelji u Baršanu se prijavljuju kancelaru barbanske gospoštije, a u Savi enti se prijavljuju kod „banka“. U barbanskim pravilima nije određeno tko će suditi u trki, a u Savi enti sudi „presvijetla gospoda“. Također, u savientskim pravilima nije određeno kako se natjecatelji pozivaju na trku, ali im je uvjetovano da u svojoj opremi imaju pištolje i da na trki mogu sudjelovati samo plemići ili građani. U barbanskim propisima takvog pravila nema, pa je mogao sudjelovati i netko tko nije plemić, ali ima potrebnu propisanu opremu. Jedna od najznačajnijih razlika je ona o sustavu bodovanja pogodaka u prstenac, što je opisano ranije u tekstu (Klen, 1976.).

Temeljem povijesnih zapisa koji su sačuvani u prijepisu Josipa Antuna Batela i predstavljeni javnosti radom Danila Klena, 1976. u Baršanu je obnovljena Trka na prstenac i održava se redovito svake godine u kolovozu. Opsežnije o organizaciji, radu i programu Trke te svim njezinim elementima, slijedi u nastavku.

3. TRKA NA PRSTENAC – BARBAN

Trka na prstenac je pu ko konjani ko natjecanje pokrenuto 1976. u Barbanu, po uzoru na viteško nadmetanje koje se u doba mleta ke uprave u tome gradu prire ivalo krajem 17. i po etkom 18. st. na slobodnome sajmu o blagdanu Duhova. Najstarija zabilježena trka održana je 10. lipnja 1696., a posljednja znana trka bila je 4. lipnja 1703. Stara je viteška igra obnovljena na temelju zapisa ljetopisca Josipa Antuna Batela i istraživanja dr. Danila Klena te je prema pravilima koja proizlaze iz nekadašnjih, održana 14. kolovoza 1976. Od tada je ubrzo prerasla u godišnju sportsko-zabavnu priredbu. O njezinoj se organizaciji od 1979. brine Društvo Trka na prstenac, a od 1996. na trkalištu Gradiš e održava se i prednatjecanje nazvano Trka za viticu. Od 1997. konjanici Trke na prstenac pripadaju Prvom hrvatskom zdruhu, te ine jednu od službenih hrvatskih povijesnih postrojbi (Istarska enciklopedija, 2005. : 820).

3.1. Barban i okolica

Barban je naselje i istoimena op ina u južnom dijelu isto ne Istre, 28 km sjeveroisto no od grada Pule. Srednjovjekovno naselje akropolskog tipa smješteno je iznad doline rijeke Raše, na cesti Pula – Labin – Rijeka. U naselju živi oko 250 stanovnika, dok Op ina Barban zauzima površinu od 100 km² i ima 2.721 stanovnika u 73 sela i zaseoka.

Srednjovjekovno utvr eno naselje spominje se od 740. godine. Kaštel i komun, sa svojim kaštelanom Pribislavom, nakon pobune obe avaju 1199. pokornost podestatu Pule. Podru je je esto poprište okršaja akvilejskog patrijarha, grofova Gori kih, Mle ana i Habsburgovaca. Godine 1374. vlast u Istri preuzimaju Habsburgovci, ime i Barban dolazi u posjed Austrijanaca. Ne mogavši više izdržati ratna razaranja za vrijeme rata izme u Austrije i Venecije (1508. – 1516.), Barban se 1516. predao Veneciji. Godine 1535. gradi je na dražbi kupila mleta ka obitelji Loredan, u ijem je vlasništvu ostao sve do 1869., odnosno 334 godine. U ratu s Francuzima, 1805., Austrija je izgubila bivši mleta ki dio Istre koji se pripojio Napoleonovoj

Kraljevini Italiji. Nakon poraza Francuza 1815., odlukom Bečkog kongresa, Istra je dodijeljena Austriji, pod njom vladavinom ostaje do kraja I. svjetskoga rata, 1918. (Opina Barban, 2015.).

Središte naselja bio je kaštel, koji je sjeverni dio 1700. preuređen u veliku jednobrodnu crkvu sv. Nikole. U crkvi je pet baroknih mramornih oltara, na kojima su slike majstora venecijanskih radionica (16. – 18. st.), gotička kamena kustodija iz 15. st. te barokna drvena plastika iz 18. stoljeća. Zvonik crkve, visine 25 m, nadograđen je na srednjovjekovnu kulu. Isto ni dio kaštela preuređen je 1606. u palaču u Loredanu s trijemom u prvom katu. Dvoja gradska vrata, Velika vrata (zapadna, izgrađena 1718.) te Mala vrata (isto na, izgrađena 1720.) zajedno s obovanom gradskom kulom, dio su nekadašnje cjeline obrambenih zidina naselja. Pred Velikim vratima nalazi se bratovštinska crkva sv. Antuna Opata, a unutar zidina nalazi se župna crkva Sv. Nikole izgrađena 1701. u baroknom stilu i crkva sv. Jakova. Na glavnom gradskom trgu nalazi se gradska loža, koji je toranj sa satom uništen 1944. (Istarska enciklopedija, 2005. : 54-55).

Dobro obovana arhitektonska zdanja iz razdoblja baroka i gotike, freske i glagoljski zapisi, crkve, palače i gradske zidine te viteška igra Trka na prstenac, čine Barban atraktivnim izletištem i destinacijom s bogatom kulturno-povijesnom baštinom.

3.2. Obnavljanje Trke na prstenac – 1976.

Ideja za obnavljanje Trke na prstenac javila se sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, kada na inicijativu čakavskog sabora⁸, predvođeni prof. Marijom Kalčićem⁹, Barbanci osnivaju Katedru čakavskog sabora „Lipa je naša Barbanština“. Cilj katedre bio je obogaćivanje kulturnog života Barbana i njegovih stanovnika. Na drugom znanstvenom skupu koji se održao 1975., dr. Danilo Klen iz Rijeke izlagao je temu *Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri*. U svom

⁸ Kulturna udruga sa sjedištem u Žminju, koju čini savez od 21 katedre. Osnovan je 5. veljače 1970., u doba burnoga dijaloga o kulturnim prilikama u hrvatskom društvu te obilježavanja 25. obljetnice sjedinjenja Istre s maticom zemljom Hrvatskom. U okviru obilježavanja 30. obljetnice postojanja i rada čakavskoga sabora u Žminju je 1999. uređena i otvorena čakavska kuća, kao sjedište čakavskoga sabora i mjesto događanja. Katedra čakavskog sabora u Barbanu prestala je s djelovanjem (Istarska enciklopedija, 2005. : 152-153).

⁹ Esejist i publicist (Reguli kraj Barbana, 24. VIII. 1934. – Pula, 15. VII. 1986.). Bio je jedan od osnivača i uz Zvanjčinju najzaslužniji aktivist čakavskoga sabora: za etnik njegovih programa i akcija, urednik izdanja i glavni tajnik od 1983. Također je bio član pokreta ima izdanja „Istra kroz stoljeća“ te urednik i priređivač pojedinih naslova. Uređivao je i zbornike čakavskoga sabora (Istarska enciklopedija, 2005. : 364).

izlaganju, Klen je opisao povijesni nastanak barbanske trke na prstenac. Taj je rad objavljen u zavičajnoj knjizi *Barban i Barbanština* u izdanju škavskog sabora. Podaci koje je iznio dr. Danilo Klen bili su polazište istarskim studentima okupljenima u klubu „Mate Balota“ u Zagrebu. Oni su u suradnji s članovima barbanskog Sportskog društva te barbanskim aktivistima u Mjesnoj zajednici i Katedri škavskog sabora rekonstruirali Trku na prstenac i prvi put je predstavili na Istrijadi¹⁰. Istrijada je održana u Barbanu 13. – 15. kolovoza 1976. (Kancelar, 2006. a).

Prva obnovljena Trka na prstenac održala se u subotu, 14. kolovoza 1976., u Barbanu na putu prema Gradišću.¹¹ Za nastup na Trki prijavilo se deset konjanika koji su se natjecali prema pravilima koja su za tu prigodu bila prilagođena temeljem povijesnih podataka. Ta su pravila, donesena 1976., ostala na snazi do 2002., kada su dopunjena. Pravila su sastavljena u dvanaest točaka. Prema njima, sudionici Trke, odnosno konjanici, ne smiju biti mlađi od 18, niti stariji od 60 godina. Svaki konjanik mora imati opremljenog konja, posjedovati koplje i biti odjeven u narodnu nošnju. Prijave za utrku obavljaju se kod sudaškog odbora, koji može i diskvalificirati konjanike ukoliko na kraj utrke ne stignu u potpunoj opremi. Nakon prozivke imenom i prezimenom i na znak mantinjade,¹² konjanici punim galopom konja kreću prema mjestu gdje je obješen prstenac. Bez obzira na postignut uspjeh, svaki konjanik se mora vratiti s kopljem i prstencom pred sudaški odbor. U pravilima je naveden i detaljni opis prstenca i pravila bodovanja, preuzetih i povijesnih zapisa. Detalji o tome opisani su ranije u tekstu. Također je određeno da se tijekom jednog natjecanja izvode tri trke te da se o njima vodi zapisnik. Ukoliko dva ili više konjanika postignu isti broj bodova, oni nastavljaju trku do konačnog pobjednika, ali najviše za tri trke. Ukoliko ni tada nije postignut pobjednički rezultat, dijeli se glavna nagrada. Ovim pravilima nije utvrđeno o kojoj se nagradi radi (Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.). Prijepis Pravila koja su donesena 1976., prilikom obavljanja Trke na prstenac, a temeljna su na povijesnim zapisima iz 1696., nalazi se u Prilogu I. Prijepis je iz: Blažina, 2006. b.

Na prvoj Trki trčalo se iz pravca Gradišća prema barbanskom trgu, odnosno na neasfaltiranoj cesti, na nizbrdici. Uz put su bile montirane i tribine za gledatelje. Trajala je dva sata, a bila su tri trka i pripetavanja. Barbanci nisu imali nikakvu opremu za trku, sedla za konje, niti koplja, a ni prstenac (metu). Sve su navedeno osmislili i izradili osnivači i obnovljene Trke.

¹⁰ Dvodnevni sportsko-kulturni tradicionalni skup istarskih studenata okupljenih u klubu „Mate Balota“ u Zagrebu. Održavala se svake godine u drugom mjestu u Istri (Kancelar, 2006. a).

¹¹ Naziv za vrh brijega iznad doline rijeke Raše. Lokalitet na istočnoj strani naselja na kojem se nalazi župno groblje.

¹² Tal. *mattinata* – jutarnja pjesma. Krajišni instrumentalni glazbeni ulomak koji se izvodi na sopelama (Istarska enciklopedija, 2005. : 467).

Budu i da u Barbanu nije bilo jaha ih konja, dovezeni su iz ergele u Rovinju, a kako bi popunili mimohod dovezeni su i tegle i konji iz Raše. Uz barbanske natjecatelje, sudjelovala su i dva natjecatelja iz Rovinja. Tada se vrijeme prolaska stazom još nije mjerilo, a Trka je dovršena sa svega tri prava trka a konja koja su natjecatelji me usobno posu ivali. Natjecatelji su bili obu eni u narodne nošnje, koje su posudili u okolnim kulturno-umjetni kim društvima. Glavna nagrada je bila velika bukaleta, koja se prije dodjele slavodobitniku razbila. Kasnije su je zalijepili i predali Vazmoslavu Vale, koji je bio pobjednik prve obnovljene Trke s etiri osvojena punta (sl. 2), (Benkovi , Vale, 2005.; Vale, 2005.).

Slika 2. Vazmoslav Vale, slavodobitnik 1976.

(Izvor: Op ina Barban, 2015.)

Nakon prve Trke, ustanovljeno je da je konjima teško tr ati na nizbrdici, pa se za drugu Trku, 1977., tr alo obratno: od trga prema Gradiš u. Druga Trka je održana 18. rujna pod pokroviteljstvom Skupštine op ine Pula i u organizaciji Mjesne Zajednice Barban. Za Trku se prijavilo deset natjecatelja, a slavodobitnik je bio Mario Kožljan s osvojenih pet punti.

Godine 1978. trkalište se postavilo na lokaciju Gradiš e, gdje se i danas nalazi. Staza je, od starta do prstenca, bila duga ka 150 metara, a bilo ju je potrebno otr ati u vremenu od najviše 16 sekundi i ga ati prstenac postavljen iznad staze na visinu od 2,80 metara. Sljede e godine osnovano je Društvo „Trka na prstenac“, a prvi predsjednik je bio Vladimir Rojni . Godine 1980. uspostavljen je kontakt sa Sinjanima i Sinjskom alkom, od koje su preuzeti mnogi elementi te su kasnije uklopljeni u Trku (veli ina prstenca, koplje, poneka pravila...). Osamdesetih godina

dvadesetog stoljeća, Trka na prstenac jedna je od središnjih ljetnih manifestacija u Istri, uz broj posjetitelja od gotovo deset tisuća. Kroz naredne godine, uređivalo se trkalište, tribine za gledatelje, ograde, hranilišta i štale za konje. Na jubilarnu, dvadesetu obnovljenu Trku na prstenac, 1995., umjesto generalne probe, koja se održavala subotom uoči Trke, uvedena je „Trka za viticu“. Na njoj vrijede ista pravila kao i za glavnu trku, osim što odore konjanika nisu narodne nošnje, nego ležernija odjeća. Nekoliko godina, održavane su i tzv. turističke Trke na prstenac, no nisu se pokazale uspješnima (Kancelar, 2006. a).

Nakon nagrade za prvu Trku, razbijene bukalete, idućih godina dodjeljivali su se pehari, a zatim je 1985. ustanovljena prijelazna nagrada „Ptica – Prstenac“, izlivena u bronci, rad akademskog kipara Josipa Diminića iz Labina. Diminić je izradio i monumentalnu kamenu skulpturu „Ptica prstenac“ koja je postavljena na barbanski trg 2002. Godine 1998. uvedena je i nova nagrada za slavođobitnika, a od 2009. pobjedniku se dodjeljuje i bakreni „Prijelazni štitić predsjednika Republike Hrvatske za slavođobitnika Trke na prstenac“, rad akademskog kipara Alije Rešića (sl. 3).

Slika 3. Slavodobitnici s prijelaznim nagradama („Ptica – Prstenac“ i „Štitić“)

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

U Prilogu III nalazi se popis svih slavođobitnika obnovljenih Trka na prstenac 1976. – 2015., dok je u Prilogu IV popis slavođobitnika Trke za viticu. Navedeni popisi sastavljeni su prema podacima dostupnim na internetskim stranicama Općine Barban, 2015. Prema popisu slavođobitnika 1976. – 2015., konjanik s najviše pobjeda bio je Vazmoslav Vale, koji je

pobijedio na prvoj obnovljenoj Trki 1976., zatim 1978., 1979. i 1986. On je ujedno i jedini četverostruki slavodobitnik. Trostruki slavodobitnici bili su Zdravko Prhat 1983., 1990., 1993.; Maksimilijan Rojni 1992., 1998., 2002.; Miro Grgorovi 1994., 1996., 2000. te Mario Ukar 1999., 2001., 2005. Među dvostruke slavodobitnike upisali su se: Mario Kožljan 1977., 1981.; Aldo Kožljan 1984., 1985.; Bruno Kožljan 1987., 1989.; Danijel Ukar 2004., 2006.; Aleksa Vale 2007., 2010. i Andrej Kancelar 2013., 2014. Slavodobitnik 40. obnovljene Trke na prstenac 2015. je Nandi Radola. Slavodobitnik 20. Trke za viticu 2015. je Bruno Kožljan. Među slavodobitnicima Trke za viticu isti među trostruki slavodobitnici: Miro Grgorovi 1996., 2000., 2001.; Bruno Kožljan 1997., 2007., 2015. i Maksimilijan Rojni 2002., 2004., 2010. Dvostruki slavodobitnici jesu Petar Benić 2003., 2008.; Milio Grabrovi 2009., 2013. i Silvio Ukar 2011., 2014.

Današnja Trka na prstenac utvrđena je ranije opisanim Pravilima iz 2002., a odvija se prema ustaljenim normama koje nisu izričito propisane, već su dio usmene tradicije ove manifestacije. Ustrojstvo i organizacija Trke na prstenac, naslov je sljedećeg poglavlja.

4. USTROJSTVO I ORGANIZACIJA TRKE NA PRSTENAC

Prema podacima iz 1696., Trka se održavala na dan Duhova u lipnju, ali su organizatori obnovljene Trke odlučili ili termin premjestiti u kolovoz, kada je turistička sezona u punom jeku. Njezina je svrha održavanja, tako je od samih početaka, izrazito turistička. Od tada se Trka na prstenac održava tri vikenda u mjesecu kolovozu. Službeni dio programa započinje u večernjim satima, u petak sveanim podizanjem zastave s grbom Društva Trka na prstenac¹³ (sl. 4). Nastavlja se otvaranjem izložbi i drugim kulturnim programima te tradicionalnim turnirom u briškuli i trešeti. Idući dan, u subotu, središnji događaj je Trka za viticu, a uz nju organizirani su i sportski događaji, nogometni turnir i turnir u pljočkanju. Navečer je na glavnom trgu organizirana zabava uz koncert popularnih izvođača. U nedjelju je glavni događaj, odnosno Trka na prstenac koja započinje u 17:00 sati, a nakon toga slijedi kulturno-umjetnički program i koncert zabavne glazbe.

Slika 4. Grb Društva Trka na prstenac

(Izvor: Općina Barban, 2015.)

¹³ Zastava Društva Trka na prstenac napravljena je od zelene svile na kojoj je sredini izvezen grb Društva. Na središnjem crvenom polju, bijelom bojom je izvezen znak prstenca, a s lijeve i desne strane crvenog polja izvezen je zlatnom bojom po jedan konj. Ispod je bijelim slovima na crvenom polju ispisano „Društvo Trka na prstenac Barban“, a ispod natpisa su dva prekrížena koplja zlatne boje. Zastava je obrubljena zlatnim resama. Svečano podizanje zastave na barbanskoj placu je u petak u večernjim satima, čime se označava početak trodnevnih svečanosti. Zastava ostaje podignuta do nedjelje kada završava manifestacija (prema Blažina, 2006. b).

Trodnevnim svečanostima koje se održavaju, središte je nedjelja. Treća nedjelja u kolovozu određena je za održavanje Trke. Prije konjičkog natjecanja, od Ravnice¹⁴ put središnja mjesta, Velikih vrata i dalje prema Gradišću kreće povorka sudionika natjecanja (sl. 5, sl. 9). Povorku čine (prema: Kancelar 2006. b):

- članovi kulturno-umjetničkih društava, mažoretkinje i limena glazba;
- svečana kočija koju vuču dva bijela konja lipicanca, upregnuta ukrašenim hamovima, a u njoj se voze članovi župnog suda;
- za kočijom korakaju kopljonoša, koji na ramenu nosi pušku kremenjaču. U njegovoj pratnji su tri momka koji nose helebarde;¹⁵
- iza njih idu nosači i prstenca koji na razapetom konopu nose prstenac te namješta prstenca koji nosi metalni štap kojim će kasnije na trki podizati prstenac iznad staze;
- nakon njih, u dvoredu s uspravnim kopljima u desnoj ruci korakaju kopljonoše;
- iza njih dolaze konjanici jašući na konjima. Prošlogodišnji slavodobitnik jaše u prvom redu s lijeve strane, noseći u desnoj ruci zastavu Društva Trka na prstenac.

Povorku iz središta Barbana do Gradišća uvijek prati i mnogobrojna publika. Kada povorka stigne na trkalište, ispred svečane lože se zaustavlja kočija i župni sudci odlaze u ložu iz koje prate natjecanje, konjanici odlaze na početak staze odakle započinje utrka, a kopljonoše i ostali sudionici odlaze na za njih predviđena mjesta.

¹⁴ Lokalitet na zapadnom ulazu u naselje na kojem se nalazi crkvića Gospe Karmelske iz 15. st.

¹⁵ Starinsko hladno oružje koje se sastoji od sjekire na jednoj strani, a od kuke na drugoj strani, nosač ih na vrh dugačkog koplja (Proleksis enciklopedija, 2015.).

Slika 5. Konjanici u povorci

(Izvor: Istrapedia, 2015.)

➤ **Trkalište**

Trkalište se nalazi na lokalitetu Gradiš e, kamo je iz središta mjesta premješteno 1978. Dužina staze, od starta do prstenca, iznosi 150 metara. Konjanik ju, u punom galopu konja, mora prije i u vremenu od 12 sekundi. Uz trkalište je postavljena zaštitna ograda; s jedne strane se nalazi sve ana loža za visoke dužnosnike i tribine za uzvanike, a s druge strane je slobodni prostor za gledatelje. Ispred sve ane lože nalazi se stilizirani luk u obliku potkove koji je postavljen preko staze, izme u kojeg je rastegnut konopac na kojem visi prstenac (sl. 6).

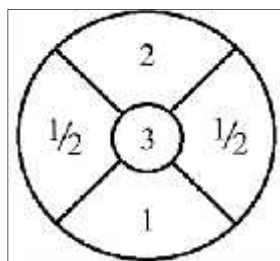

Slika 6. Trkalište na Gradiš u

(Izvor: Istrapedia, 2015.)

➤ Prstenac (meta)

Prstenac se sastoji od dva koncentrična prstena koji su unakrsno spojeni tako da srednji prsten ostaje prazan. Pri vješanju ostali otvori smješteni su tako da po jedan ostaje iznad i ispod središnjeg prstena, a ostala dva lijevo i desno. Pogodak kopljem u sredinu donosi tri boda, u polje iznad sredine dva boda, u polje ispod sredine jedan bod, a u polja lijevo i desno pola boda (sl. 7). Promjer središnjeg prstena je 40 mm, a dužina bojih preki 40 mm. Prstenac se izrađuje od bronce, a lijeva se prema drvenom modelu. Veličina je kopirana prema meti Sinjske alke, uz iznimku da barbanski prstenac ima jedno polje više. Prstenac je obješen na užu i podignut na visinu od 2,80 m iznad trka i staze (sl. 8), (Kožljan, 2005.; Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.).

Slika 7. Shema prstenca
(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Slika 8. Prstenac (meta)
(Izvor: Glas Istre, 2015.)

➤ Koplje

Na prvoj barbanskoj Trki, 1976., konjanici su nosili obično drveno koplje s elinim šiljkom. Bilo je dužine je 2,80 m sa željeznim vrhom najmanjeg promjera 30 mm. Kao i prstenac, izradili su ga sami konjanici. Druge godine je napravljeno od elinije cijevi, ali se nije pokazalo praktičnim. Nakon što je 1981. prva barbanska delegacija bila u posjetu sinjskim alkarima, oni su poštom poslali primjerak svojeg koplja, izrezanog na komade. Od tada se barbansko koplje izrađuje po uzoru na sinjsko. Koplje se sastoji od pet dijelova: glavni nosa – tzv. struk, zatim olovni uteg od 1,2 kg za ravnotežu, drveni umetak za olovo, elin šiljak na vrhu i drveni graničnik ili štitnik za ruku. Drveni dio koplja izrađuje se od drva smreke. Koplje je dužine tri

metra, isto kao i visina na kojoj se postavlja prstenac (Kožljan, 2005.; Pravila viteške igre – Trke na prstenac, 1976.).

O održavanju i organizaciji Trke na prstenac brine se Društvo „Trka na prstenac“. U predsjedništvu Društva su predsjednik, potpredsjednik i tajnik. Oni ine, uz još šest lanova, Izvršni odbor Društva „Trka na prstenac“. Društvo ima i Nadzorni odbor od tri lana te asni sud, koji ine predsjednik i dva lana. Izabiru se na Izornoj skupštini Društva „Trka na prstenac“, na mandat od etiri godine.

Osim navedenih pravila, donesenih 1976., prema novim dopunjenim pravilima iz 2002., pravo sudjelovanja na barbanskoj Trki imaju konjanici koji su ro eni u Istri i to u hrvatskom dijelu Istre, uklju uju i Liburniju i otoke, u slovenskom dijelu Istre i u talijanskom dijelu Istre (Milje). Uz to, mora biti najmanje osam konjanika s područja Op ine Barban. Na Trki sudjeluje ukupno šesnaest konjanika, a ukoliko ima više prijavljenih natjecatelja, petnaest sudionika e se odrediti eliminacijom u kvalifikacijama, koje se održavaju prije Trke. Slavodobitnik iz prošle godine ima pravo izravnog ulaska na Trku. Svaki konjanik nastupa na svom konju te mora biti odjeven u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolazi. U mimohodu Trke i na natjecanju, konjanik mora imati svog kopljonošu, ne mla eg od šesnaest godina. Za itavo vrijeme održavanja sve anosti Trke na prstenac, konjanici i kopljonoše moraju se držati dostojanstveno i viteški (Dopunjena Pravila Trke na prstenac, 2002.). Prijepis Dopunjenih pravila Trke na prstenac iz 2002., koja se nadovezuju na Pravila iz 1976., nalazi se u Prilogu II. Prijepis je iz: Blažina, 2006. b.

Uz Pravila, od 2008. na snazi je i Pravilnik o prijavi, kvalifikacijama i obvezama konjanika. Njime je odre eno kako se konjanici mogu prijaviti na kvalifikacije te koje su obveze stažista i konjanika tijekom godine. Uo i Trke konjanici moraju odraditi dvanaest treninga, od kojih su najmanje tri zajedni ka na trkalištu na Gradiš u. Dužnosti konjanika su redoviti treninzi, o emu brine vo a konjanika koji se bira od 2007. na mandat od etiri godine. Vo a konjanika se ne mora natjecati na kvalifikacijama, ve uz prošlogodišnjeg slavodobitnika, izravno ulazi na Trku, ali mora odraditi treninge. Nastup konjanika na kvalifikacijama zajedni ki boduju vo a konjanika, predsjednik asnog suda te lan Izvršnog odbora. Pravilnik odre uje da se nastup na kvalifikacijama može vrednovati s maksimalno pedeset bodova, a konjanik mora imati najmanje dvadeset i pet bodova da bi mogao nastupati na Trki za viticu i na Trki na prstenac. Boduje se stil jahanja, vladanje konjem, vrijeme potrebno za prolazak staze, postignuti punti i ponašanje konjanika. Prije donošenja ovog Pravilnika, kvalifikacije su se vrednovale samo brojem

osvojenih pogodaka i procjenom asnog suda tko je dovoljno dobar da se može natjecati (Kancelar, Stojkovski, 2008.).

Na dan Trke na prstenac svi su sudionici obučeni u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolaze. Budući da je većina natjecatelja iz Barbana i okolice, u nastavku je opis tradicionalne narodne nošnje Barbanštine.

4.1. Odore i oprema sudionika Trke

Sudionici Trke na prstenac (konjanici, kopljonoše, podizatelji prstenca, članovi asnog suda) odjeveni su tradicionalnu narodnu nošnju Barbanštine. Tradicionalna odjeva na Barbanštini u prošlosti je imala mnogo sličnosti s odjećom stanovnika zapadne Istre: klinasti kroj, vrsta materijala te ukrasi, ali su postojale i posebnosti. Po etkom 20. st., pod utjecajem industrijalizacije, tradicionalna nošnja zamjenjuje se drugom slijedećim načinom odijevanja. Muškarci su znatno prije od žena napustili tradicionalni način odijevanja, uglavnom zbog veće mobilnosti i putovanja koja su ponekad bila vezana i uz industrijske poslove. Znanja o tradicionalnoj odjevi i kakva se nosila do početka 20. stoljeća, relativno su skromna, a uglavnom su temeljena na predmetima iz muzeja, narodnoj predaji te proučavanju njihovih opisa i slika.

Mušku narodnu nošnju čine: klobuk (kapa), košulja, kružat (prsluk), brageše brnaveke (hlače), bicikl (trape), postoli (cipele), ubojke (vrsta obuće), jaketa koret (jakna), kamižola (vrsta prsluka) i kapot s kapucijom (kaput s kapuljom). U nastavku su opisani navedeni dijelovi nošnje prema: Mauri, 2007.

- *Klobuk ili klobučica* – niska kapica visine oko šest centimetara, bez oboda. Izrađena je od dva komada stupanog sukna (vune), tamnosmeđe boje. Oko ruba je opšiven panom (kupovna oja)¹⁶ tamno plave ili crne boje.

¹⁶ Tur. *çoha, çoka, çuha, çuka* – mekše i bolje sukno; kupovna oja (oča) (Jurić, 1988. b : 329).

- *Košulja* – izra ena je od bijelog platna, bogato nabrana na zapeš ima i na vrhovima rukava. Nabori se nalaze i na prsima te na stražnjoj strani vrata. Na dnu rukava, odnosno na zapeš u je traka, tzv. centina širine oko sedam centimetara. Košulja ima niski ovratnik, položen okomito na vrat te manji otvor oko vrata, a kop a se s dva do tri botunina (dugmeta).
- *Kružat* – obla i se iznad košulje, izra en je od stupanog sukna tamno sme e boje. Dug je do struka i nema rukave, ima dva džepa u razini struka i jedan manji na prsima. Oko vrata ima okrugli izrez i preklopljene revere na prsima, ali ima i onih bez revera. Oko rubova je opšiven panom tamno plave ili crne boje.
- *Brageše brnaveke* – krojene su usko uz nogu, izra ene od finijeg bijelog sukna. Na dnu nogavica se kop aju s jednim ili dva dugmeta i uglavnom nemaju džepove. U struku se zakop avaju vezicama u donjem dijelu i dugmima na gornjem dodatku. Neke brageše za zakop avanje imaju samo dugmad na bokovima. Takve hla e poznate su kod tzv. usko kog stanovništva, Hrvata koji su se u Istru doselili u 15. i 16. st. U Istri ih nalazimo u planinskom dijelu na sjeveru, u zapadnoj i južnoj Istri.
- *Bi ve* – one za zimske mjesece izra ene su od ispletene vune bijele boje, a one za ljeto izra ene su od pamu nog konca. Duge su do polovice potkoljenice, a sa strane su ukrašene pletenim ornamentima. Muškarci su zimi također nosili i suknene obojke (nazuvci) bijele boje koji su uz rubove ukrašeni panom plave boje.
- *Postoli* – nekada su se nosili opanci od kože, drvenjaci i platnene papu e (cavate) doma e izrade. Danas se uz tradicionalnu odje u nose niske crne cipele na vezivanje.
- *Ubojke* – obua od bijelog stupanog sukna koja je sezala do iznad gležnja, a u njih su se umetale brnaveke.

- *Jaketa koret* – izrađena je od stupanog sukna, tamno smeđe boje. Na svim rubovima opšivena je panom tamno plave ili crne boje. Jaketa je bez ovratnika, s dva ušivena vanjska džepa i jednim unutarnjim, a kopčala se mjedenim kukicama.
- *Kamižola* – vrsta prsluka bez rukava, okruglog vratnog izreza, a dužinom seže do koljena. Također, i ona je izrađena od smeđeg sukna, a oko rubova je opšivena panom plave ili crne boje. Kamižola ima dva okomito ušivena džepa na prednjoj strani.
- *Kapot s kapuon* – izrađen je od smeđeg stupanog sukna koji se nosio zimi. Ima kapu kojim se može pokriti glava, s prednje strane ima dva okomita proreza, oko rubova je opšiven panom tamno plave ili crne boje i ne kopčala se.

Uz osnovne odjevne predmete nosio se i pojas (pâs), dokoljenice ili gležnjaci (buzegini), kožna obuća (upanki), a kasnije cipele (postoli) za sve prilike prigode, obuća za staju (drivenjaki) te raznolik osobni pribor, poput sitnog oružja, pribor za nošenje duhana ili novca. Nije poznato kakva je bila odjevena građa, a kakva odjevena plemstva te koliko su se one razlikovale i po vremenu, koliko su se mijenjale i koliko su bile utjecajne na odjevu seoskog stanovništva (Koroman, 2006.; Mauri, 2007.).

Kako je u Pravidlima Trke na prstenac iz 1976. određeno da konjanici moraju biti u narodnoj nošnji iz kraja kojeg dolaze, natjecatelji su narodne nošnje uglavnom posuđivali od kulturno-umjetničkih društava. Rijetki su imali svoje nošnje. Godine 1996., organizacijski odbor Trke na prstenac izložio je prijedlog da se izrade odore za sve sudionike Trke. Prijedlog je upućen dr. Jelki Radauš Ribari, dugogodišnjoj ravnateljici Etnografskog muzeja u Zagrebu i najznačajnijoj istraživačici tradicijske odjeve u Istri. Dr. Radauš Ribari, u neobjavljenom tekstu *Prijedlog za opremu u esnika Trke na prstenac iz 1996.*, dala je detaljan opis pojedinih dijelova odore te slikovne priloge i krojeve istih. Njezini su prijedlozi rekonstruirani prema tradicijskoj odjevi iz tridesetih godina devetnaestog stoljeća koji doživljavaju duh starine, a o kojima postoje i autentini primjerci u starim grafikama. Najreprezentativnija grafika je ona slikara Augusta Tischbeina. Na njoj je prikazan „barbanski komunalni redar“, a objavljena je u grafici kojim mapira slikara A. Tischbeina i Augusta Selba 1842., pod naslovom *Uspomene sa slikarskog putovanja Austrijskim primorjem*. Uz crteže, opise je dodao povjesničar Pieter Kandler. Osim grafike

komunalnog redara, značajna je i ona koja prikazuje istarsku svadbu istog autora. Na njima se vidi tradicionalna istarska nošnja iz polovine devetnaestog stoljeća.

Prema prijedlozima dr. Jelke Radauš Ribari, dizajnirane su odore konjanika, asnih sudaca, kopljonoša, zastavnika i redara. Za svaku skupinu određeni su pojedini dijelovi odjele koji će biti prepoznatljivi. Tako npr. konjanici imaju visoke klobuke i crvene porube, a asni sudci plave porube i pojas. Dijelovi ruha izrađeni su od prirodnih materijala, koji su najbliže izvornima, odnosno rukom obrađeno konopljino platno, vrsto sukno i stupano sukno. Za obuću natjecatelja bile su predviđene tradicijske suknene ubojke na koje se obuvaju upanki te suknene dokoljenice buzdakine. Zbog lakšeg jahanja, konjanici danas nose izme. Slijedi opis odora pojedinih skupina sudionika prema: Koroman, 2006.

- **Konjanici** – imaju platnene bijele košulje s kolarinom, brnoveke (brageše), ubojki, krožat (kružat) bez rukava od tamnosmeđeg sukna s crvenim obrubom, koret (jaketa) s rukavima u dužoj varijanti od tamnog sukna s crvenim porubom, buzegini (gležnjaci), potkoljenice od tamnog sukna također s crvenim porubom, upanki od kože te klobuke (bareta) u visokoj varijanti s paunovim perom (sl. 5, sl. 10).
- **Kopljonoše** – imaju sve osnovne dijelove nošnje, ali umjesto kružata nose dugu kamižolu bez rukava s plavim obrubom. Nose košulju s centinom i klobuke u niskoj varijanti okiđen ružmarinom (sl. 9).

Slika 9. Nosa i prstenca i kopljonoše u povorci

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

- **asni sudci** – nose sve osnovne dijelove nošnje, od konjanika se razlikuju po klabu i u koji je sprijeda ukrašen grbom i po plavim porubima na tamnom suknu. Imaju košulju s kolarinom, kružat i dugi koret. Nose i pojas, odnosno p s s metalnom kop om.
- **Nosa i prstenca** – uz osnovne dijelove nošnje, nose jednostavniju košulju s centinom, koret i kružat u kratkoj varijanti. Klabu i je u niskoj varijanti, ukrašen smiljem (sl. 9).
- **Redari** – na osnovne dijelove nošnje nose košulju s centinom preko koje imaju samo kružat. Klabu i je niski i bez ukrasa.

Tradicionalna narodna nošnja Barbanšine bila je polazna osnova u kreaciji oprava sudionika Trke. Svima je zajedni ka platnena košulja u varijantama s kolarinom ili centinom, hla e brnaveke od bijelog sukna, krožat i klobu i u niskoj ili visokoj varijanti. Prepoznatljivost natjecatelja-konjanika ogleda se u žarko crvenim porubima na tamnosme em suknu, dok ostali sudionici imaju plave porube. Kopljonoše se tako er isti u svojom odorom i to zbog duge kamižole bez rukava. Jedino odstupanje od tradicijskog odijevanja jesu izme koje su zamijenile upanke (sl. 5, sl. 10).

Slika 10. Barbanski konjanici i konji

(Izvor: Op ina Barban, 2015.)

Prilikom natjecanja konji su osedlani engleskim sedlima, ispod kojih se nalazi podsedlica jarko crvene boje, obrubljena zlatnim resama sa izvezenim zlatnim prstencem na bokovima (sl. 10). Obnavljanjem Trke ukazao se problem nedostatka konja u Barbanu te je ve usporedno s organizacijom prve Trke zapo ela potraga za njima. Tada su konji bili dopremljeni iz ergele u Rovinju. U narednim godinama, konji su posu ivani iz istarskih turisti kih ljetovališta gdje su služili za potrebe rekreativnog jahanja, zatim iz privatnih ergela te turisti kih gospodarstava od Novigrada do Rovinja. Po etak organiziranog uzgoja konja u Barbanu zapo inje 1987., kada je „Društvo Trka na prstenac“ dopremilo iz Njema ke dvije kobile trakenerske pasmine.¹⁷ One su svojim podmlatkom zapo ele obnovu i razvoj konjogojstva na Barbanštini, ijim se ciljanim uzgojem došlo do petnaestak kvalitetnih grla. Zalaganjem Društva izgradile su se i suvremene štale te je time osiguran kvalitetan smještaj konja (Blažina, 2006. a).

U sljede im poglavljima obra uje se Sinjska alka, njezino porijeklo, povijest i sadašnja izvedba. Iako se donekle može povu i poveznica s prethodno obra enom Trkom na prstenac koja se održava u Barbanu, time što je glavna svrha jedne i druge ga anje u prstenac, odnosno alku, a koje podrijetlom sežu u srednjovjekovne viteške turnire, daljnjom i dubljom razradom teme uo avaju se razli itosti ovih dviju igara, od kojih se najviše isti e njihova svrha nastanka i održavanja.

¹⁷ Trakenerski konji spadaju u najstariju i najplemenitiju pasminu na svijetu. Uzgaja se još od 12. st., kao izdržljivi i skromni vojni konj, sposoban za sve namjene. Njema ki kralj Friedrich Wilhelm I. osnovao je 1732. ergelu Trakenen u isto noj Pruskoj, gdje je bilo glavno uzgojno podru je za trakenere do 1945., nakon ega je uzgoj nastavljen u zapadnoj Njema koj (Blažina, 2006. a).

5. SINJSKA ALKA

Alka je natjecanje koje se svake godine, u nedjelju prve trećine mjeseca kolovoza, održava u Sinju, u znak sjećanja na pobjedu nad Turcima 1715. Uz naziv za igru, alka je naziv i za metu koja se igra. Alka (turski/arapski *halqa*: prsten, obru) označava: 1. zvekir, kucalo, predmet od kovine kojim se kuca na vrata. 2. dio kovanog nakita na prsluku muške svećane nošnje u dalmatinskom zaleđu. 3. viteška narodna igra koja se igra alke kopljem s konja u trku (Proleksis enciklopedija, 2015.).

Naziv Alke, prema predaji, potječe od detalja podloge stremena na sedlu zaplijenjenog konja turskog Seraskera Mehmed Paše u Sinju. U alkarskoj ceremoniji dva momka vode za uzde konja, tzv. edeka, koji simbolizira pašinoga zaplijenjenog konja. Organizirana je prema uzoru na srednjovjekovne viteške turnire u slavu Gospe koja je, prema legendi, spasila grad i u spomen na pobjedu 700 sinjskih vitezova nad brojnijom turskom vojskom koja je sa 60.000 vojnika opsjedala Sinj 1715. Nakon velike sinjske pobjede, u znak zahvale i sjećanja, ustanovljeno je viteško natjecanje Alka (Kozlica, 2014.).

5.1. Viteške igre u Dalmaciji

Kao i za natjecanja u Istri, tako se i za ona u ostatku Hrvatske, odnosno u Dalmaciji, može podrijetlo i razvoj slijediti još od rimskog razdoblja. U ono doba takva su natjecanja bila vrsta vojnog, ratnog, uvježbavanja. Njihov se značaj kroz povijest mijenjao, da bi u kasnom srednjem vijeku doživjele puni procvat i poprimile značajke koje imaju i danas. Tada su ih najčešće na svojim dvorima priređivali kraljevi ili veleposjednici kako bi pokazali svoju moć i sklopili politička ili obiteljska savezništva. Približavanjem novog vijeka, popularnost ovakvih natjecanja je polako slabila, dok su omiljeni na in zabave postale igre spretnosti i uvježbanosti. Raniji oblici takvih natjecanja jesu gađanje štita, daske ili odpružavanje ispletene koše koji su imali ulogu mete, a bili su zakomani na motku u visini konjanika ili ih je netko pridržavao. Meta kasnije poprima svoj oblik i javlja se kao drvena lutka u prirodnoj veličini ili u obliku i veličini

ljudske glave. Kao takva simbolizirala je neprijatelja koji je uglavnom i u skladu s vremenom, bio islamske vjeroispovijesti, a nazivao se *Saracen, Moro* ili *Tur in*.

Usporedno s ovakvim igrama, održavaju se i one na kojima se jašu i ili tr e i na palicu ili koplje treba nataknuti obru , a kojima ponajviše nalikuju i spomenuta Trka na prstenac iz Barbana i Sinjska alka. Ovaj se oblik igre, naziva *correr anello*, razvio i svoju je popularnost doživio u Toscani (Italija) u 17. stolje u. Natjecanja su se organizirala u sve anim prigodama, za vrijeme blagdana, proslava pobjede, posjete uvaženih gostiju. S vremenom su se igre proširile i na niže društvene slojeve, pa su se paralelno odvijale me u vlastelom i me u pukom, a naro ito su bile popularne na podru jima današnje Francuske i Njema ke (Vukuši , 2013.).

Prvi podaci o ovakvom tipu natjecanja na hrvatskom podru ju sežu u 15. stolje e u Dubrovnik. Zabilježio ih je tadašnji rektor dubrova ke gradske škole, Filip de Diversis de Quartigianis, u opisu dubrova kih obi aja i procesija. Osim u ovom opisu, podaci o natjecanjima nalaze se i u troškovnicima Kneževa dvora, tj. u sa uvanim odlukama Maloga vije a glede financiranja natjecanja koja su se izvodila na blagdan Svetoga Vlaha ili u vrijeme Poklada. Ovakva su se natjecanja održavala u Dubrovniku od prve polovine 15. st. do 1667., kada je grad pogodio snažan potres, nakon ega su nestale mnoge predstave, a s njima i ova igra. U Dubrovniku su, tako er, ovakva natjecanja bila u organizaciji vlastele ili onih imu njih, budu i da je natjecanje zahtijevalo skupu opremu za natjecatelja i za konja. U dubrova koj ina ici igre, izmjenjivala su se tri tipa mete: masivni srebrni prsten koji je trebalo zahvatiti i zadržati na koplju, zatim željezna plo a veli ine tanjura s otvorom u sredini, te po etkom 16. st., ponovno prsten. Ovakvo se natjecanje nazivalo „tr anje na kola /palij“. Osim u Dubrovniku, natjecanja koja su bila sli na današnjoj Alki održavala su se u mnogim priobalnim i oto nim mjestima, poput Zadra, Makarske, Imotskog i kako je opisano u prethodnim poglavljima, u Barbanu i Savi enti u Istri. U natjecanjima u Splitu, Šibeniku i Skradinu natjecatelji su umjesto jašu i, metu ga ali tr e i. U Zagrebu se tako er, u 17. i po etkom 18. st., izvodila igra *prstenec*. Sve su se navedene igre postupno prestajale izvoditi te su do sredine 19. st. potpuno iš ezle. Izuzetak su Sinjska alka koja se izvodi gotovo neprekidno i Trka na prstenac u Barbanu koja je 1976. obnovljena. Osim Alke, u Dalmaciji su se najduže održala natjecanja u Imotskom do 1840., u Makarskoj do 1832. te u Zadru do 1820. Razlozi nestanka viteških igara i nadmetanja mogu se prona i u promjenama društveno-politi kih prilika, odnosno u propasti feudalnog sustava koji je ova natjecanja i stvorio, a zatim i u ekonomskim nedostacima i neimaštini (Vukuši , 2013.).

Povijest održavanja Alke usko je povezana s poviješ u Sinja i Cetinske krajine. Alka se, zapravo i održava u spomen na povijesni događaj. Stoga je u nastavku teksta kratki pregled povijesti toga kraja.

5.2. Povijest Sinja i Cetinske krajine

Grad Sinj administrativno pripada Splitsko-dalmatinskoj županiji. Ukupna površina mu je 194,27 km², a prema posljednjem popisu stanovništva provedenom 2011. Sinj s užom okolicom ima 24.832 stanovnika, dok u gradu živi 11.448 stanovnika. Prigradska naselja koja administrativno pripadaju Sinju su Bajagi, Brnaze, Itrluk, Glavice, Gljevec, Jasensko, Karakašica, Lučane, Obrovac Sinjski, Radošići, Sinj, Suha, Turjaci, Zelovo. Sinj se nalazi u Dalmatinskoj zagori, na 320 metara nadmorske visine, 30 km udaljen od Jadranskoga mora. Okružen je planinama Kamešnicom, Svilajom i Dinarom, na rubu plodnoga Sinjskog polja uz rijeku Cetinu. Dan Grada slavi se 15. kolovoza, na dan Velike Gospe, koja je i zaštitnica Sinja (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Područje je naseljeno još od neolita, a u antičko su doba u njegovoj blizini bila dva važna lokaliteta. To su rimski grad *Colonia Claudia Aequum* u današnjem selu Itrluku te na najjužnijem rubu Sinjskog polja, Trilj (*Tilurium*), neko vrijeme sjedište rimske VII. legije. Grad Sinj se prvi puta spominje 1341. kao *Vsin* te 1345. kao *Zyn*. Do kraja 13. st. bio je pod vlašću bibrirskih knezova Šubića, a sredinom 14. st. dolazi pod vlast Nelipića. Turci ga osvajaju 1516. Tijekom Morejskog rata (1684. – 1699.), u širokoj operaciji mletačkih snaga, 1686. zauzet je Sinj kao važno strateško uporište. Time prestaje 150 godina turske vladavine. Zbog gotovo neprekidnog ratnog stanja, starosjedilci stanovništvo Sinja i Cetinske krajine raselilo se u primorske krajeve i na otoke, stoga su mletačke vlasti počele naseljavati hrvatsko stanovništvo iz Bosne, a njihova najmasovnija selidba bila je 1687., pod vodstvom franjevac iz Rame u zapadnoj Bosni. Ti su franjevci sa sobom donijeli i sliku Bogorodice, kasnije Gospe Sinjske. Idućih se godina u Cetinsku krajinu naselilo oko 5.000 obitelji. Radi masovnog iseljavanja stanovnika iz Bosne, turske vlasti su slale vojsku u kaznene pohode kako bi vratili stanovništvo. Najkrvavija su bila dva turska prodora u Dalmaciju, 1698. i 1700.

U drugom morejskom ili sinjskom tursko-mleta kom ratu (1714. – 1718.) dogodila se velika bitka krš anske i turske vojske u kolovozu 1715., u bitci za grad Sinj, kada je 700 sinjskih branitelja odbilo napad više desetaka tisuća Turaka. Turska vojska, oslabljena gladu i pojavom srdobolje, napušta Cetinsku krajinu. O tom događaju svjedoči sačuvani dokument na talijanskom jeziku, nepoznatog autora, tzv. Dnevnik opsade Sinja (*Giornale del blocco ed assedio della fortezza di Sign*). Dnevnik je preveo i objavio u knjizi *Sinj i njegovo slavlje* fra Ivan Marković, 1898. Slijedi izdvojeni opis događaja koji se zbilo 14. i 15. kolovoza 1715. u Sinju, iz: Marković (1998. : 39-40):

„... U praskozorje dana etnaestoga navali na nas neizbrojeno mnoštvo pješaka, a za plema im bijahu konjici i čete od pričuva da prilete gdje bi bila potreba.

Najveća sila bježe naperena suprot korlatu novom i staromu, i kroz malo časa neprijatelj se toliko naprieda pomakoše, te zasadiše svoje barjake blizu zidova novog korlata, i kukama se uhvatiše obkolja da gule kolce. Mi, međutim ne stajismo prekrštenih ruku, nego na nje oborismo živu vatru svake vrste, i mnoštvo ih se svaljivaše na zemlju, žrtve našega gnjeva. Ovo silno jurišanje trajalo je više od tri sahat; ali je navalu uvijek odbijala ova junačka posada, koju je kripila božanstvena pomoć, a hrabrilo je poticanje vitežkih zapovjednika.

Napokon Turci stanu bježati bez obzira, ne mogavši njihovi pašegolim sabljama u ruci nagnati ih da napried sruču na očit pogibao; pa se ne htjedoše ni u logor povući, nego, na buljake, pobjegoše preko Cetine.

Serafer, obznanjen o neuspjehu, dade na svu prešu bubnjati na izkup; i pošto bježe sabrao vojsku, mi vas čeli dan mišljismo, da će na nas iznova i žešće udariti. Ali se u tome prevarismo; jer u noć između 14 i 15, kad je osvičao dan naše Zaštitnice, na nebo uznesene, tiše tiše on diže svoje topove i vrati se sa svom vojskom u Livno, – a mi ostadosmo oslobođeni od opsade: premda žalostni za gubitkom tolikih naših vriednih častnika i vojnika. Neprijatelji međutim odoše pokunjeni, jer njihova vojska, odakle se spusti u Cetinu dokle uzmaće, izgubi više od deset tisuća ljudi, između kojih vrlo mnoge visoke častnike...“

Pouzdanost se ni danas ne zna koji je bio uzrok povlačenja turske vojske, ali je ova neokrivljena pobjeda od početka pripisivana udotvornom zagovoru Gospe Sinjske, čija je slika za vrijeme opsade bila u tvrđavi, kamo je prenesena iz franjevačkog samostana podno grada, kako je Turci ne bi oskvrnuli. U zahvalu na pomoći i providuri Balbi je s asnicima skupio 80 zlatnika koje su poslali u Veneciju da se skuje zlatna kruna i križ i da se okruni Gospin lik. Pri dnu krune urezano je:

In perpetuum coronata triumphat – Anno MDCCXV

(Zauvijek okrunjena slavi slavlje – godine 1715.)

Tom krunom svečano je okrunjena 22. rujna 1716. Međutim, tvrđavna posada nije htjela da se Gospin lik vrati u franjevački samostan, već da odu u tvrđavu. Slika je konačno, na izričitu zapovijed Mlečana, vraćena 1721. i prenesena u novu crkvu pod Kamiškom u kojoj se i danas nalazi (sl. 11). Vjerovanje o Gospinoj pomoći zapisano je u još nekoliko pisanih izvora iz 18. stoljeća, a u onome fra Petra Filipovića iz 1757. navodi se da su Turci i sami pripovijedali da su vidjeli

„svaku noću u vrijeme opsidne odoše po zidu Grada jednu ženu u velikoj svitlosti...“

Slika 11. Gospa Sinjska

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

Ova pobožna predaja o pomo i Blažene Djevice Marije opsjednutome gradu, duboko je ukorijenjena u stanovništvu Cetinske krajine, ali je jednako tako i jedna od religioznih izvora Sinjske alke (Gr i , 2001.).

Mirom u Požarevcu 1718., došlo je do kona nog razgrani enja izme u turskih i mleta kih posjeda u Dalmaciji. Tako je Cetinski kraj ostao pod mleta kom vlaš u do njezine propasti 1797. Nakon kratkotrajne Napoleonove vladavine, podru je Cetinske krajine, sve do 1918., bilo je pod austrijskom vlaš u.

Uz Sinjsku alku, zna ajnije znamenitosti grada Sinja jesu crkva udotvorne Gospe Sinjske, u kojoj se nalazi okrunjena slika Gospe Sinjske te drvored kestena posa en u ulici koja je alkarsko trkalište. Drvored je posa en na po etku Prvog svjetskog rata u spomen na novake koji su poslani na ratište, broj stabala je isti kao i broj tih unova enih vojnika. Zatim, nadgrobna stela, koja predstavlja dje aka koji se igra loptom. Reljef se nalazi u Vrli koj ulici i datira se u 1. stolje e. Reljef nije iz grada Sinja ve je donesen s jednog lokaliteta kod Trilja, 13 km od Sinja. Znamenit je i Stari Grad, srednjovjekovna utvrda na brdu iznad Sinja, sa zavjetnom crkvom na vrhu te u središtu grada, brežuljak Kami ak s obrambenim zidovima i tornjem sa satom (Turisti ka zajednica grada Sinja, 2015.).

5.3. Najstariji pisani izvori o Alki

U spomen na veliku pobjedu Sinjana nad Turcima 1715., po ela se svake godine u Sinju tr ati Alka. Nastala je vjerojatno po uzoru na sli no viteško nadmetanje koje se održavalo u Zadru. O povijesti Alke izdvojen je prijevod teksta prenesenog iz knjige: Valentino Lago (1870.): *Memorie sulla Dalmazia*; Venezia, str. 238.-251. Prijevod dr. Ante Sesardi a iz 1951. (Juri , 1988. a : 81)

„Sinjska Alka osnovana je neposredno nakon 1715. godine. Te godine bila je, uz malu pomo mleta ke milicije, koja se nalazila u tvr avi Sinj, hametom potu ena i odbijena od varošana Sinja i njegovih sela, silna turska vojska koja je više puta jurišala na

tu tvr avu. U spomen te zna ajne pobjede, a da potomcima sa uvaju ratni ki duh djedova, Sinjani osnovaše igru Alku, koja još i danas postoji.“

Unato propasti feudalizma i vrijednosnog sustava, Alka se u Sinju uspjela održati kao jedinstveni oblik viteškog natjecanja u europskom kontekstu. Razlozi njezina opstanka nalaze se u simbolici koju je poprimila i na koju upu uje godina za koju se ra una da predstavlja za etak njezina izvo enja. Ta se simbolika ogleda kroz posve enost pobjedi nad osmanskim neprijateljem 1715. Iako se to na godina u kojoj se po ela izvoditi Alka ne zna, pretpostavlja se da se izvodi upravo od 1715. Smatra se da je te godine donesena odluka o njezinu uvo enju, a da se natjecanje po elo održavati dvije godine kasnije (1717.). To an trenutak kada se Alka vezala uz pobjedu nad Turcima, nije mogu e sa sigurnoš u utvrditi. Unato spominjanim godinama njezina uvo enja u Sinj (1715. ili 1717.), koje asociraju na tu pobjedu, u pisanim izvorima prvi put se poveznica s njome naslu uje 1811., a izravno se spominje tek 1818. Tako er se pretpostavlja da im je kao predložak poslužila zadarska alka, koju su mogli upoznati prilikom službenih odlazaka u Zadar, budu i da je tamo bilo administrativno središte mleta ke Dalmacije (Vukuši , 2013.).

U nastavku teksta kronološki je opisana najzna ajnija povijesna gra a, vezana uz Alku, od prvog poznatog pisanog spomena Sinjske alke iz 1784. do suvremenih tekstova i njezinog uvrštenja na Listu UNESCO-ve svjetske baštine.¹⁸ Zna ajniji izvori za poznavanje povijesti Alke jesu „Službeni izvještaji o trkama Alke“, koje su sinjski alkari, svake godine podnosili pokrajinskim vlastima, po evši od 1819. Izvješ a sadrže to ne podatke o danu održavanja trke u pojedinoj godini, o alkarskim vojvodama, sudcima, alkarima, o rezultatima natjecanja i pobjednicima. Spomenuto se uglavnom nalazi u Državnom arhivu u Zadru, me utim veliki dio gra e još uvijek nije istražen niti obra en (Juri , 1988. a).

Najstariji pisani spomen Sinjske alke, prona en je u biblioteci splitskog Arheološkog muzeja, datira u 1784., a veže se uz pjesmu koju je napisao splitski polihistor Julije Bajamonti. Pjesma je spjevana povodom alkarskih sve anosti prire enih u ast ozdravljenja tadašnjeg providura za Dalmaciju, Francesca Faliera, po nare enju Paola Emilia Canala, zapovjednika sinjske tvr ave. Bajamonti je 1784., na talijanskom jeziku, napisao tri soneta i jednu odu kojima

¹⁸ Engl. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization* – Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (Wikipedija, 2015.).

slavi alkare i alkarske momke. Stihovi su ispjevani u sastavu Alke održane 1784., a svjedoče kako je alkarsko natjecanje od samih početaka imalo veliku simboličnu vrijednost i kulturno značenje (Maroevi, 2011.). U nastavku je dio stihova drugog soneta iz: Bajamonti, 2011. : 15.

*„Nek šuti holi Rim, jer je zaludu
Ubrajat Cirkus me u svoje dike,
A natjecanja, igre svekolike
Nek odsad mu zaboravljene budu.*

*Kad dostojni su tako mogli biti
Junaci, kao ovi me u nama?
Kad slavilo se tako pobjedama,
Gdje se takmace takvom naš u kiti?“*

Bajamontijevi stihovi su najranija, prva pouzdana vijest o održavanju Sinjske alke, a svjedoče o društvenoj važnosti događaja, pokazivanju ponosa s kojim je narod prihvaćao Alku i dostojanstva s kojim su moćnici zauzimali uloge u njezinu izvođenju. Navedeno se ogleda u Bajamontijevoj usporedbi Alke s natjecateljskim igrama u rimskom cirkusu. Bajamonti navodi da se antički Rim na bi više niti smio dati takvim dometima prema sinjskim alkarskim junacima. Kako nitko drugi nema takvih junaka, takvih pobjednika te kako ih nigdje drugdje ne slave takvom srdačnošću kao u Sinju (Maroevi, 2011.). Alkarsko nadmetanje bilo je jedno od rijetkih javnih događaja toga doba, budući da je Cetinskom krajinom dugo harala kuga, pa je opjevana Alka predstavljala i znak normalizacije života.

Slijede i poznati spomen Sinjske alke po dataciji jest onaj iz 1798. Sadržan je prijepis teksta, pisma ili obavijesti koju je 10. veljače 1798. iz Zadra grof Rajmund Thurn, prvi austrijski povjerenik, uputio tadašnjem zapovjedniku Sinja, kolunelu¹⁹ Jakovu Grabovcu. Thurn obavještava Grabovca da je Dvorska komisija u potpunosti odobrila da se u Sinjskoj krajini i dalje održava Alka, na posljednji dan karnevala, kako je do tada bilo i uobičajeno. Navedeni je zapis, također i prva službena vijest, poslije propasti Mletačke Republike, kojom se odobrava

¹⁹ Tal. *colonello* – pukovnik. Za vrijeme mletačke vladavine bio je zapovjednik, kapetan Krajine. Dugo vremena bio je alkarski vojvoda, odnosno dok je sjedište Kolunela bilo u Sinju. Kolunel se tada odrekao vlasti da bude alkarski vojvoda, nakon čega se ustalio običaj da alkari sami biraju vojvodu (Jurić, 1988. b : 331).

održavanje Alke. Sli noga su sadržaja i ostali dokumenti sve do 1818. Me u njima se izdvaja onaj iz 1811., posljednji iz razdoblja francuske uprave, koji je popra en, kao i prijašnji, izrazima divljenja i laskanja aktualnoj vlasti s ciljem priskrbliivanja nov anih sredstava za održavanje Alke (Juri , 1988. a : 15):

„... Ve je prošlo gotovo stotinu godina otkako je oslobo en ovaj grani ni kraj i otkako se uobi ajilo izvo enje ure ene Alke na tre i dan poklada (karnevala) svake godine u ovom glavnom mjestu Sinju...“

Navedeni je dokument prvi spomen poveznice Alke s pobjedom nad Turcima, ali i dokaz postojanja uspostavljenih pravila izvedbe i datuma njezinog održavanja. Prema sa uvanim podacima, može se zaklju iti da se Alka tr ala 1784., zatim od 1798. do 1805. (redovito za vrijeme Prve austrijske okupacije), za vrijeme Francuske okupacije (1806. – 1813.) održavala se 1806. – 1809. i 1811. Ponovnom uspostavom austrijske vlasti, Alka se po inje redovito održavati i to od 1818., kada je car Franjo I. na putu po Dalmaciji dva puta posjetio Sinj. Te se godine Alka održala u svibnju i u srpnju, u ast caru i carici. Donesena je i odluka cara da se godišnje izdvaja svota od sto forinti, potrebna za održavanje Alke, ime je riješen problem njezina financiranja sve do 1918., do propasti Austro-Ugarske Monarhije. Sve anost organizirana prigodom tog posjeta bila je povodom nastanku prvoga opisa Sinjske alke. Rije je o pjesmi *La giostra di Sign nel giorno natalizio di S. M. imperatore e re Francesco I* (Sinjska Alka na ro endan nj. V. cara i kralja Franje I.) koju je na talijanskom jeziku spjevao Kaštelanin Leonardo Dudan. Stihovi iz: Dudan, 2007. : 21-25:

„Bogate nošnje, s pletom zlatne žice,
Vojvoda stiže, jašu konja živa.
Dva konjušara sa strana ga slijede.
U borilište prvi se uvede.
Po nakitu i ponositu stavu
Pripada s pravom ast mu poglavara.

Bez krila kalpak pokriva mu glavu,
Okovratnik mu sprijeda se otvara;
Velike sjajne toke mu na slavu,
Po prsluku mu niz zla anih šara;
Na hla ama mu gajtan bedra steže,
Oko trbuha mu pas grimizni veže...“

„... Prvog iz žare vojvoda je zvao,
Taj brzo je na konja zajahao.
I tjera ga, da konj ne iznenadi,
Prstenu obješenu lako;
Dok je na sedlu u vrstoj je nadi,
A u prolasku žar ga grije jako...

On spremno gleda gdje da alku zgodi,
Kroz koju rupu koplje da ishodi.
Vitezi ini s istim žarom idu,
Drugi, etvrti, šesti smjelo jaše;
Nijedan od njih na pogodi sridu,
A neki sasvim i alku promaše...”

predstavljaju prvi dokument o tome kako se Alka izvodila početkom 19. st. To je prvi širi opis alkarske povorke, njihovih nošnji, konja i utrke. Podatke o Alki, iz ove pjesme ipak je potrebno promatrati s oprezom, budući i da je pjesma pisana u duhu romantizma, zasnovana na ljubavnoj priči i alkara i sinjske ljepotice. Izrazito pjesničko dotjerivanje, kao i inzistiranje na rimama i osmercu, moglo je imati utjecaja i na opis igre koji je u pjesmi, u odnosu na opis ljubavne priče, pomaknut u drugi plan (Vukušić, 2007.).

Prvi opsežniji opis Alke koji je bliži njezinim današnjim odlikama, sadržan je u Statutu Viteškoga alkarskog društva.²⁰ Prvi Statut Alke potječe iz 1833., sastoji se od 11 poglavlja i 51 stranica, a pisan je na talijanskom jeziku pod naslovom *Statuti della Giostra Signana ristabilita nel antico suo ordine e disciplina nel anno 1833*. Poznat je i kao *Regolamento della Giostra di Signa di anno 1833*. Prvi put je objavljen 1870. (Venezia) u knjizi Valentino Lago: *Memorie sulla Dalmazia*. Navedeni statut tiskan u više navrata sljedećih godina, pa je njegov original izgubljen. Kao izvor sastavljanja, sastavlja i navode „mišljenja starijih ljudi i alkara“ i spominju „stari Pravilnik koji se nalazi u alaj auša“ te se prema tome može zaključiti da je postojao barem jedan stariji kodificirani pravilnik za izvođenje alkarskog natjecanja (Prilog V). Način na koji je Statut sastavljen svjedoči o važnosti te igre za tamošnje stanovništvo te donosi osnovne podatke o povijesnome događaju na kojemu se Alka temelji (pobjeda nad Turcima godine 1715.), načinu igranja, obvezama koje alkari, vojvoda, barjaktar, štitonoše, vodič i edeka, glazbenici, suci i dr. tijekom cijele svečanosti moraju poštovati te općenito pravila cijele ceremonije. Odobrenjem Statuta, vlast je neformalno priznala i skup sinjskih alkara, kao neformalno udruženje koje se brinulo o redovitom godišnjem priređivanju Alke. Statut iz 1833. ostao je do danas temeljni tekst pravila o Sinjskoj alki (Vukušić, 2007.). Prijevod Statuta nalazi se u Prilogu V, prijepis je iz Jurić, 1988. a : 83-91.

²⁰ U nastavku teksta bit će ponekad označeno skraćenicom VAD.

Povod narednim dvama lancima koji se ti u Alke, bila su putovanja istaknutih predstavnika vlasti sinjskim krajevima. Radi se o lancima autora Jochanna Wilhelma Sartorija i Bartolommea Biasoletta, koji su kao pratnja saskome kralju Fridriku Augustu II. vodili dnevnik putovanja te su u njima opisali i Alku koja je izvedena prigodom njegova posjeta Sinju godine 1838. (Vukuši , 2007.).

Na hrvatskom jeziku prvi zapisi o Alki javljaju se sredinom 19. stolje a. Zadarski književni asopis *Zora dalmatinska* objavio je 1846. dva rada na temu *kop(l)joigre (giostre)* – Alke; književnika Jeronima Vrdoljaka Imo anina te arheologa i povjesni ara Šime Ljubi a. U drugoj polovici 19. st., istraživanjima Alke bave se dvojica franjevac, Šimun Milinovi i Ivan Markovi koji je povodom dvjestote obljetnice oslobo enja od turske vlasti (1686.), objavio knjigu *Sinj i njegovo slavlje god. 1887.* U narednom razdoblju napisano je još nekoliko izvješ a i osvrta povodom navedenog slavlja, koji su objavljeni u hrvatskom doma em tisku te su time pridonosili i prepoznatljivosti Alke. Popularizaciji Alke pridonijela je i pripovijetka *Alkar* Dinka Šimunovi a, koja kroz nesretnu pri u o ljubavnom rivalstvu oca i sina ocrtava svijet Alke. Prvi put je objavljena 1908., a kasnije je prevedena na više stranih jezika. Po etkom 20. st. o Alki je objavljeno nekoliko kra ih novinskih lanaka koji se bave njezinim podrijetlom i poviješ u. Povodom 250. obljetnice Alke, šezdesetih godina, izdano je nekoliko knjiga i monografija, a 1965. pokrenut je i list *Alkar*, koji je izlazio do 1991. Krajem 20. i po etkom 21. stolje a objavljeno je nebrojeno novinskih lanaka i nekolicina knjiga i monografija, što je rezultat sve ve eg zanimanja za Alku i njezine prisutnosti na lokalnoj, nacionalnoj, ali i svjetskoj kulturnoj sceni (Vukuši , 2007.; 2013.).

U znak priznanja za poticanje domoljublja i o uvanje povijesnih, kulturnih, etnografskih i drugih vrijednosti, Sinjska alka je po me unarodnim mjerilima, 1979. proglašena pokretnim spomenikom kulture najviše kategorije. Godine 2007. Alka je upisana u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, a 16. studenoga 2010. uvrštena je na UNESCO-vu Reprezentativnu listu nematerijalne baštine ovje anstva (sl. 12), (Sinjska Alka, 2015.; Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997.).

Slika 12. UNESCO-va Povelja o upisu Alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine ovje anstva, 2010.

(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Povijest Alke pokazuje da se ona nekada tr ala u razli ito vrijeme nego danas, ponekad i po dva ili tri puta godišnje. Tako se od 1820. po ela održavati na datum ro endana cara Franje I. (12. velja e). Kasnije se datum selio i na ro endane drugih vladara: Ferdinanda V. (19. travnja) te Franje Josipa I. (18. kolovoza). Dok se datum održavanja nije vezivao za ro endane vladara i državnika, Alka se tr ala na pokladni utorak, odnosno u velja i. Jedno vrijeme tr ala se i na Veliku Gospu 15. kolovoza. No, zbog gužve u gradu toga dana, alkari su bili skloni pomicati datum tr anja Alke dan prije ili poslije Velike Gospe. Nakon Drugog svjetskog rata ustalilo se da se održava u prvoj tre ini kolovoza. Uz redovitu Alku, nerijetko su se održavala i natjecanja prigodom posjeta nekog predstavnika vlasti Sinju. Alka se tako dva puta tr ala 1798. (na posljednji dan karnevala i 9. svibnja), 1818. (15. svibnja i 6. srpnja), 1834. tr ala se 9. velja e, a 1838. 19. travnja. Godine 1842., Alka se tr ala tri puta: 28. ožujka kao sve ana igra u ast dolaska austrijskog nadvojvode Albrechta, 19. travnja održana je redovita trka, a 22. listopada tr ala se sve ana trka u ast dolaska austrijskog nadvojvode Franje Karla. Godine 1875., 18. svibnja, održana je izvanredna sve ana Alka povodom posjeta cara i kralja Franje Josipa I. Sinju i Dalmaciji (sl. 13). Godine 1855. zbog kolere je odgo ena na 4. listopada. Tek se od 1849. redovito tr i u kolovozu i to 18. kolovoza, što je bilo utvr eno i Statutom iz 1902. Prema novim

pravilima tr i se, tako er u kolovozu, u prvoj tre ini mjeseca. Alka se, osim u Sinju tri puta tr ala izvan njega: 1832. u Splitu (povodom zatvaranja i oslobo enja jednog uglednog gra anina Sinja), 1922. u Beogradu (povodom vjen anja kralja SHS Aleksandra Kara or evi a) te 1946. u Zagrebu, u ast Josipa Broza Tita, povodom III. kongresa Ujedinjenog saveza antifaašisti ke omladine Jugoslavije (Gr i , 2001.; Vukuši 2013.).

Slika 13. Alkarska povorka u Sinju 18. V. 1875.

(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Temeljem podataka iz najstarijih sa uvanih dokumenata alkarske povijesti doznaje se da su na njezinom elu bili vo e ili vojvode, koji su imali ovlasti utvr ene statutima ili pravilnicima. Vojvode su bili najodgovorniji i najutjecajniji u Viteškom alkarskom društvu i uvijek su živjeli u Sinju. U po etku su vo e bili mleta ki, a poslije austro-ugarski vojni zapovjednici sinjskog vojnog podru ja. Nakon što su francuske vlasti odbile tu ast, vojvode se biraju izme u uglednih i utjecajnih Sinjana do 1941., kada se ta praksa prekida. Tako vojvode prvi put nisu iz Sinja, nego i iz cetinskih sela. Do 1941., Alka je bila uglavnom sinjska, varoška viteška igra bogatijih obitelji, oslonjena na mleta ke, francuske, austrijske i jugoslavenske vlasti. Osim grada Sinja i nekoliko susjednih sela iz kojih su bili alkarski momci, ve ina Cetinskog kraja nije imala ništa zajedni ko s Alkom. Od 1941. do 1943. nisu se održavala alkarska natjecanja, zbog Drugog svjetskog rata. Godine 1944. Alka je prvi puta imala vojvodu koji nije bio iz Sinja, kao i nekoliko

alkara. Tom se Alkom po eo širiti tzv. alkarski kraj. Ipak, ve ina sela u cetinskom kraju i dalje ne sudjeluje u Alki i ne doživljava je svojom tradicijom. Od 1990. Alka sve više postaje cetinska, dalmatinska i hrvatska. Vojvode su hrvatski ratnici iz cetinskih sela, alkari su ve inom Sinjani, ali ih ima sve više iz seoskih okolina. Od 1994. zapo inje tradicija da su alkarski vojvode asnici hrvatske vojske i zaslužni ratni zapovjednici ili dužnosnici iz Domovinskog rata (Kozlica, 2014.). Popis alkarskih vojvoda 1832. – 2015., sastavljen prema: Juri , 1988. a te podacima dostupnim na internetskom portalu Sinjska Alka, 2015., nalazi se u Prilogu VII.

Slijede e poglavlje donosi opis ustroja Alke i alkarskih sve anosti te ostalih elemenata koji su zna ajni u njezinoj organizaciji i održavanju.

6. USTROJ ALKE I ALKARSKIH SVEČANOSTI

Alka je viteško natjecanje u kojemu alkari, jašu i na konjima gađaju kopljem alku. Uz naziv za igru, alka je naziv i za metu koja se gađaju. Alka je rije turskog podrijetla, a označava kariku, kolut, obru. Uraslost turcizama u alkarsku terminologiju vidljiva je u mnogim nazivima, kao što su imena alkarskih asnika, dijelova njihove odjeće, opreme i ukrasa (alaj- auš, arambaša, oja, jeerma, buzdovan, kubura). Navedeni pojmovi biti će pojašnjeni kasnije u tekstu. Osim u alkarskoj terminologiji, turcizam je kao posljedica jednoipolstoljetne osmanske vladavine, urastao i u lokalni dijalekt stanovnika Sinja i Cetinske krajine (Vukušić, 2013.). U doba uvođenja Alke u Sinj, taj je kraj tek odnedavno bio naseljen stanovništvom koje je došlo iz Bosne i Hercegovine. Doseljeni narod donio je sa sobom u Cetinu svoj tzv. bosanski način života i govor prepun turskih, orijentalnih riječi i izraza koje su usvojili pod dugotrajnom turskom vladavinom. Stoga su i u novom zavičaju nove pojmove nazivali turskim imenima. Tako se dogodilo i sa slučajem njima dotad nepoznate viteške igre *Giostre*. Kako ih je željezni obru u koji se gađalo (*anello di ferro*) podsjećao na zvekir, tj. napravu za kucanje na vratima, za koju se u Bosni govorilo *halka* (alka), oni su taj kolut nazvali *alka*, a po njemu i cijelu igru *Alkom* (trati alku). Natjecatelji u igri (*giostranti*) nazvani su *alkari*, zapovjednik čete alkara (*capitano, ajutante generale*) dobio je ime *alaj- auš*, vođa čete momaka (*capo dei pedoni*) nazvan je *arambaša* itd. Prema Jurić, 1988. a : 277, ovakvo je tumačenje jedini mogući odgovor na pitanje turskih naziva Sinjske alke.

Sinjsku alku ustanovilo je, organizira ju i vodi Viteško alkarsko društvo u Sinju. Društvo je osnovano 1715., a danas djeluje kao udruga građana. Osnovna djelatnost VAD-a je održavanje viteške igre Sinjske alke s ciljem da svojim djelovanjem slavi uspomenu na pobjedu Sinjana i ostalih žitelja Cetinske krajine nad Turcima 15. kolovoza 1715., da pobuđuje sjećanje na teške, ali slavne dane ljutih borbi i okršaja za slobodu rodne grude, da razvija domoljublje naroda Sinja i Cetinske krajine, da razvija prijateljstvo i suradnju među članovima, i ljubav prema Sinju i Cetinskoj krajini te da čuva izvornu starinsku odjeću, opremu i oružje Sinjske alke i njeguje narodne običaje (Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997., 1. 3). Organizacija i rad društva propisani su Statutom Viteškog alkarskog društva te raznim Pravilnicima, ali i Pravilima o Alki koji se kroz povijest gotovo nisu mijenjali.

Jedna od najznačajnijih karakteristika održavanja Alke jest njezina ceremonijalnost. Navedenim Statutom i Pravilima propisani su svi detalji koji su vezani uz održavanje ceremonije, pripreme koje prethode alkarskim svečanostima, alkarsku povorku, ponašanje sudionika povorke, njihove odore i oprema itd. Prema alkarskom Statutu i po starim običajima, u nastavku slijedi opis kako se održavaju Alkarske svečanosti.

➤ Alkarsko trkalište

Alka se održava samo u Sinju i samo na stazi zvanj Alkarsko trkalište. Trkalište započinje na staroj cesti Sinj – Split, na raskrižju s cestom Split – Vrlika, na prostoru od Velikog mosta na Goru ica,²¹ odnosno od „Spomenika alkaru“²², a završava kod stare fontane Petrovca.²³ Dužina trkališta iznosi oko 300 metara, dok je širina najmanje 5 metara. S obje strane trkališta nalazi se ograda, a iza nje su tribine za gledatelje (palke) i svećane lože.²⁴ Na početku trkališta, nedaleko od Velikog mosta, kod Spomenika alkaru, nalazi se Biljeg – oznaka od kamena od koje alkar počinje trku i odakle mu se računava vrijeme trke do alke.

Za vrijeme prova i Alke trkalište obvezno mora biti posuto pržinom (pijeskom) pomiješanim slanicom (sadrom), dovoljne debljine da se konji ne bi klizali po asfaltu.²⁵ Alkarsko trkalište asfaltirano je 1957., do tada je to bila makadamska cesta. Dok je bio makadam za uređenje staze bilo je potrebno manje pijeska, odnosno pržine koje se dovozila konjskim zapregama. Za potrebno poravnanje staze, konjske zaprege vukle su konje na branu, dok se danas konje na branu vuče traktorom. Kako bi se eliminirala prašina i osigurala odgovarajuća tvrdoća podloge za galop konja, staza se redovito polijeva. Priprema alkarskog trkališta započinje uklanjanjem suhih grana s drvoreda maruna, zatim započinje montaža tribina, a potom se

²¹ Veliki most (Alkarski most) preko Goru ica (presahli pritok Cetine) sagradio je sinjski providur Paolo Emilio Canalis 1784. S nizvodne strane mosta, nad lukom koje je obrađen *bugnato* klesancima, ugrađena je ploča s godinom gradnje i natpisom „Na ukras Sinju, udobnost putnika i korist trgovine“. Nalazi se u neposrednoj blizini Biljega, mjesta s kojeg alkar kreće u galop. Most je zaštićeno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

²² Povodom obilježavanja 250. obljetnice Alke, 1965. podignut je „Spomenik alkaru“, rad akademskog kipara Stipe Sikirice (Kozlica, 2014.).

²³ Petrovac – fontana u Sinju, na putu Glavni trg – Alkarsko trkalište. Dao ju je sagraditi sinjski načelnik Petar Tripalo 1878. te po njemu nosi i ime (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

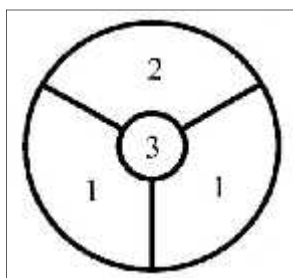
²⁴ Alkarska loža za alcare koji završe trku, barjaktara i njegove pratitelje; vojvodina loža za vojvodu, članove časnog suda, bilježnika i najavljujuća; svećana loža za predstavnike civilnih i vojnih vlasti i druge značajne uzvanike (Pravila o Alki, 1992.).

²⁵ Ovaj se članak prvi put pojavljuje u Pravilima o Alki iz 1985. (Jurić, 1988. a : 195, 1. 13).

angažiraju kamioni i mehanizacija za prijevoz i ravnanje oko 300 kubika pijeska od kojeg se na asfaltnoj podlozi napravi staza. Sve do završetka Alke staza se svakodnevno održava, a na kraju se obavlja demontaža i uklanjanje pjesane staze. Uz trkalište svake se godine postavljaju i tribine za gledatelje. Tribine su ranije bile puno manje, a radile su se od drvene građe, greda i dasaka. Od 1971. drvene su tribine zamijenjene montažnim metalnim konstrukcijama, izrađenim u Željezari Sisak u kombinaciji s drvenim puntima kao sjedećom površinom. Priprema alkarskog trkališta, staze i gledališta je opsežan posao koji svake godine obavlja oko stotinjak ljudi (Paštar, 2015.).

➤ **Alka (meta)**

Alka je od kovanog željeza, napravljena od dva obruša sa zajedničkim središtem. Veći obruš ima promjer 131,7 mm, a manji 35,1 mm mjere i njihovu unutarnju stranu. Obruš i su međusobno povezani trija kracima koji idu od jednog obruša prema drugom i dijele prostor između obruša na tri jednaka dijela. Obruš i krakovi debeli su 6,6 mm i imaju oštar rub s one strane s koje se kopljem gađa u alku. Petlja za vješanje alke nalazi se na polovici jednog od tri jednaka luka većeg kruga alke. Alka je postavljena na udaljenosti od 160 m od Biljega, u pravcu Petrovca. Postavljena je na visinu od 332 cm, računajući od sredine alke do zemlje, a ovisna je preko trkališta na rastegnutom konopcu (sl. 15).

Slika 14. Shema alke
(Izvor: Wikipedija, 2015.)

Slika 15. Alka (meta)
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Pogodak u sredinu, u manji unutarnji krug (*u sridu*) donosi tri boda, pogodak u polje iznad sredine dva boda (*u dva*), a pogodak u jedno od dva donja polja je jedan bod (*u jedan*) (sl. 14). Ukoliko alkar u natjecanju ne dotakne alku, kaže se *promašio*, a kada je dotakne, ali pri tome ne osvoji niti jedan bod kaže se *u ništa*. Ako alkar pogodi alku i odbaci je, pa je opet u zraku pogodi u bilo koji od razdjeljaka i alka mu ostane na koplju, tada mu se na broj bodova dobivenih tim pogotkom dodaju još tri dopunska boda (Pravila o Alki, 1992.; Vukuši , 2013.).

Nekada je alka (meta) bila druga ijeg izgleda od sadašnje mete sinjskih alkara: promjer dvice bio je ve i od promjera koji označava pogodak u jedan. U takvu alku je puno lakše pogoditi u dva, zbog čega su alkari nekada mogli prikupiti znatno ve i broj punata. Stari izgled alke, na kojoj je dio za pogodak u dva bio ve i od onih za jedan, koristio se sve do 1954. Sadašnji oblik, koji ima dva koncentrična željezna kruga povezana s tri kraka i na kojem je razmak između krugova podijeljen na tri jednaka dijela, počeo se koristiti na Alki 1955. Te godine Uprava VAD-a prihvatila je ideju tadašnjeg alaj-čauša Bogdana Matipovića, koji je po struci bio strojarski inženjer i koji je na temelju statuta iz 1833. u kojem se opisuje alka, izračunao da bi njen izgled trebao biti drugačiji te da dijelovi alke za pogodak u jedan i dva moraju biti jednaki. Uprava Društva prihvatila je njegovo objašnjenje i tako je ostalo do danas (Botić , 2015.).

➤ **Koplje**

Koplje je osnovno oružje alkara. Napravljeno je od drva, duga oko 290 – 300 cm, promjera 32,9 mm, a na njegovu vrhu je željezni šiljak dug 30 cm. Nešto ispod polovice koplja nalazi se „jabuka“, nepomični drveni obruč koji štiti ruku od udara alke. Na dnu koplja nalazi se bat – zadebljanje u koje se stavlja olovo zbog uravnoteženja koplja prilikom gađanja. Koplje je obojeno sivomodrom bojom. Koplja su najbolja kad su izrađena ručnim alatom. Tada se dnevno mogu napraviti najviše dva. Najbolje koplje je od kvalitetne smreke, ali se uglavnom izrađuju od guste jelovine. Znala su se izrađivati i od hrastovine i jasena, ali su bila previše teška. Od 2013. izrađuju se strojno, kada ih je izrađeno ukupno 36 (Pravila o Alki, 1992.; Paštar, 2015.).

6.1. Pripreme za Alkarske sve anosti

Alka se održava jedanput godišnje, u nedjelju u prvoj trećini kolovoza, tako da se Bara i oja održe u tom mjesecu. Alkarsko natjecanje, odnosno Alka, predstavlja svojevrsni završetak ali i kulminaciju višemjese nih priprema za Alku. Pripreme se odvijaju na više razina, a započinju već u svibnju te su sve intenzivnije kako se bliži datum održavanja Alke. Najranije se počinju pripremati potencijalni natjecatelji, tj. alkari, a zatim im se vremenom pridružuju ostali sudionici povorke koja na dan natjecanja prolazi alkarskim trkalištem. Sve anosti Alke dan je kada završava niz aktivnosti koje provode članovi VAD-a i ostali sudionici potrebni da manifestacija bude što bolje održana. U skladu s time održavaju se prove (probe), natjecanja Bara i oja, a potom i Alka.

➤ Prove²⁶

Oko četiri mjeseca prije održavanja Alke (travanj/svibanj) započinje zajedničko probno jahanje svih alkara. Datum početka prova određuje vojvoda. Na provama se uvježbava držanje alkara na konju (hod, kas, galop) te vještina alkarskog jahanja.²⁷ Istodobno se s uvježbavanjem alkara, uvježbavaju i konji.

Najmanje petnaest dana prije Alke započinju prove alkara na alkarskom trkalištu. Kroz prove se odabiru najbolji alkari za sudjelovanje u natjecanju na Bari, oji i Alki. Na alkarskom trkalištu alkari uvježbavaju gađanje u alku, dolazak i odlazak s trkališta, polazak s Biljega (uz mjerenje vremena trajanja trke), zaustavljanje konja pred alkom, spuštanje alke s koplja i dr. Na provama na trkalištu alaj- auš jaše i gađanje prvi (na Alki prvi i posljednji), a obvezno je sudjelovanje i svih alkara.

Okupljanje alkarskih momaka započinju tri mjeseca prije Alke. Alkarski momci pomažu u timarenju alkarskih konja, uvježbavaju opremanje konja za prove i za Alku te pomažu u poljodjelskim radovima i prikupljanju hrane za konje. Na provama na trkalištu, najmanje četiri

²⁶ Tal. *prova* – pokus, proba. Sinjski idiom za pokusne trke, pokusno vježbanje za traganje Alke (Jurić, 1988. b : 334).

²⁷ Pod alkarskim jahanjem podrazumijeva se pravilno i mirno jahanje u sedlu s jednakim opterećenjem na obje karli ne kosti i razrezu, pri čemu su butine povučene što više prema nazad, a koljena izbojena što niže (duboko jahanje). Pri tome alkar se mora vrlo držati u sedlu, prirodno opuštenih mišica da može brzo reagirati. Kod kretanja konja „hod-kas-galop“ sjedi u sedlu mirno prateći i kretanje konja. U punom galopu kad gađanje alku alkar sjedi u sedlu mirno i uspravno, bez naginjanja i dizanja na uzengije (Pravila o Alki, 1992.).

dana prije Alke, zajedno s alkarima sudjeluju i momci koji uvježbavaju korak, na in oblikovanja moma ke povorke, prihva anje koplja od alkara, te na in rasporeda na trkalištu prigodom Alke. Tada se tako er uvježbavaju i alkarski pozdrav himni, zastavi, uzvanicima te asnom sudu (Pravila o Alki, 1992.).

➤ **Bara i oja**²⁸

Uo i Alke održavaju se natjecanja Bara i oja. Bara je naziv za livadu u Sinjskom polju (tzv. *alkarica*), a nekada je pobjednik Bare dobivao pravo košnje te livade za svoju stoku. oja je naziv za fino sukno od valjane vune iji je komad dobivao pobjednik tog natjecanja (Vukuši , 2013.). oja se tr i jedan dan prije Alke, u subotu, a Bara dva dana prije, odnosno u petak. Prema pravilima, ova su dva natjecanja istovjetna Alki, a razlikuju se jedino po manjoj razini formalnosti i protokolarnosti u odnosu na alkarsko natjecanje.

Dva dana prije Alke (u petak) održava se natjecanje za Baru. U Bari sudjeluju svi alkari i momci koji su odabrani za sudjelovanje u Alki. Alkar koji bez valjanog razloga izostane s natjecanja za Baru ne može sudjelovati u natjecanjima za oju i za Alku. Nakon završetka natjecanja vojvoda proglašava pobjednika i predaje mu znamenje pobjede. Pobjednik natjecanja za Baru dobiva nov anu nagradu i bron anu alku, a u povorci kroz Sinj, na svom koplju, prenosi znamenje pobjede – 200 cm zelenog sukna u znak sje anja na nekadašnje pravo košenja livade *alkarice*. Pobjednika Bare u alkarskoj povorci kroz Sinj prate svi alkari, a on jaše na elu povorke, u pratnji izme u dvojice alkara koje sam izabere. Pobjednici Bare redovito se bilježe od 1962.

Dan uo i Alke (u subotu) održava se oja. U natjecanju za oju, tako er sudjeluju svi alkari i alkarski momci koji su odabrani za sudjelovanje u Alki. Ukoliko alkar bez opravdanog razloga izostane s natjecanja za oju, ne može sudjelovati u natjecanju za Alku. Pobjednika oje proglašava vojvoda na isti na in kao i na Alki. Dobitnik dobiva nov anu nagradu i srebrnu alku, a

²⁸ Pod tim nazivima spominju se prvi put u Statutu Viteškog alkarskog društva iz 1965., u l. 46. Bara je ozna ena kao prva generalna proba koja se održava dva dana prije Alke, a pobjednik dobiva nov anu nagradu koja se utvr uje godišnje. oja je generalna prova u kojoj pobjednik dobiva tri metra crvene oje ili odgovaraju u vrijednost u novcu. U starijim pravilnicima zabilježene su samo kao probe, pokušajne vježbe. U Pravilniku VAD-a iz 1902., Opis „Sinjske Alke“, l. 2., utvr eno je kako na zadnjoj i glavnoj vježbi moraju sudjelovati svi alkari koji e sudjelovati na Alki. Na ovoj vježbi igra se za komad crvenog skrleta (tur. *iskerlet*, tal. *scarlato* – sjajna crvena oja, grimiz (Juri , 1988. b : 335), koji alkari sami nabavljaju svojim doprinosom. Onaj koji osvoji skrlet, pra en je od svih alkara do svojeg doma. oja je dakle, imala današnje zna ajke, ali pod nazivom glavna vježba (Juri , 1988. a).

u povorci kroz Sinj, kao znamenje pobjede na koplju prenosi crvenu oju duljine 311 cm. Pobjednik u povorci kroz Sinj jaše na belu povorke u pratnji dvojice alkara koje sam izabere, a prate ih svi alkari i alkarski momci. Pobjednici oje bilježe se od 1901., iako je poznato da se ona održavala i ranije. Momku alkara pobjednika Bare i oje pripada plaketa.

Natjecanje na Bari i oji odvija se prema istim pravilima kao i na Alki, osim što sudionici ne nose sve ane odore. Na Bari i oji alaj- auš tr i prvi, a njegov zamjenik posljednji, dok na Alki prvi tr i zamjenik alaj- auša, a alaj- auš posljednji. Ostali alkari slijede jedan za drugim redom koji odredi vojvoda na prijedlog alaj- auša. U natjecanju na Bari i oji u tre ojoj trki ne iskljuuju se alkari bez obzira na broj osvojenih punata u prve dvije trke (na Alki se iskljuuju). Onaj alkar koji osvoji najviše bodova u natjecanju na Bari i na oji, proglašava se pobjednikom (na Alki je to slavodobitnik). Alkarska povorka na Bari i oji ista je kao i na Alki, a sudionici su opremljeni kako je propisano za Baru i oju, tj. ne nose sve ane odore, a barjaktar jaše bez barjaka. Na Bari i oji pucaju ma kule kod dolaska na trkalište i prigodom proglašavanja pobjednika, a kad alkar pogodi u sridu svira glazba (Pravila o Alki, 1992.).

6.2. Sudionici alkarskih sve anosti

Sudionici alkarskih sve anosti jesu vojvoda, alkari i alkarska pratnja, alkarski momci te članovi asnog suda. Slijedi opis navedenih sastavljen prema Pravilima o Alki, 1992.; Statutu Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997.; Pravilniku o radu asnog suda Viteškog alkarskog društva Sinj, 1992.; informacijama dostupnim na internetskim stranicama Sinjska alka, 2015. te prema: Ljubi i , 2001.

➤ Vojvoda

Vojvoda je zapovjednik alkarske ete, moma ke ete i alkarske pratnje, ali ne sudjeluje u alkarskim natjecanjima. On izdaje sve anu zapovijed o održavanju Alke, rukovodi pripremama, odlučuje o izboru alkara i momaka koji e sudjelovati u Alki, bira i određuje između alkara svoga utanta, barjaktara i pratioce barjaktaru, određuje vrijeme po etka priprema alkara i momaka za Alku, naređuje po etak svake trke te je odgovoran za rad i ponašanje alkara i momaka, kao i za

uspjeh Alke. Osim toga, vojvoda može izreći i društvene mjere alkarima i momcima za vrijeme alkarskih prova kao što je ukor, isključenje iz prova i isključenje iz Alke. Prije početka natjecanja vojvoda drži svećani govor, a po završetku Alke proglašava slavodobitnika. On također proglašava pobjednika Bare i pobjednika oje, koje se održavaju prije Alke. Vojvoda se izabire na mandat od četiri godine. Sadašnji alkarski vojvoda je Ante Vučić, koji je na tom položaju od 2010. (sl. 19).

➤ **Vojvodin a utant**²⁹

Izabire ga vojvoda između alkara, ali on ne sudjeluje u natjecanju. Tijekom jutra, na dan Alke, vojvodin a utant, u ime vojvode, sa svojim momkom u kojemu obilazi i poziva na Alku predstavnike svjetovnih, crkvenih i vojnih vlasti. U povorci jaše iza vođe a edeka s isukanom sabljom, u loži sjedi desno iza vojvode. Na kraju natjecanja izvješćuje vojvodu koji alkar ima najviše punata te ga prema vojvodinoj zapovijedi doprati pred vojvodinu ložu da ga vojvoda proglasi slavodobitnikom.

➤ **Alkarska eta**

Alkarsku etu čine alkari natjecatelji na konjima i njihov zapovjednik alaj- auš.

○ **Alaj- auš**³⁰

Alaj- auš je zapovjednik alkara kopljanika te zamjenjuje alkarskog vojvodu u svim poslovima oko pripreme Alke i pomaže mu u izboru alkara. On u Alki trči i posljednji. Alaj- auš je odgovoran za održavanje prova i osobno rukovodi trkama za vrijeme prova i Alke. Također je odgovoran i za ponašanje alkara te je dužan provjeriti je li svaki alkar ispravno odjeven i opremljen za sudjelovanje u Alki. Alkarima određuje opremu i oružje te vrši raspored konja. Za vrijeme prova i Alke alaj- auš može alkarima izreći i mjeru opomene te udaljiti alkare s prova do konačne vojvodine odluke. Alaj- auš ima zamjenika koji mu pomaže u svim navedenim poslovima (sl. 20).

²⁹ Tal. *aiutante* – pomoćnik, poboćnik, a *utant* (Jurić, 1988. b : 328).

³⁰ Tur. *alaj* – mnoštvo, *eta*; *çavu* – starješina, zapovjednik. Odnosno zapovjednik mnoštva (Isto: 328).

○ Alkari kopljanici

Alkar je onaj koji jaše na konju u alkarskoj povorci i obu en je u alkarsku odoru. Alkari se, kao i alkarski momci koji sudjeluju u alkarskoj povorci i natjecanju, biraju isključivo između članova Viteškog alkarskog društva koji su rođeni u Cetinskoj krajini, kao i oni kojima su roditelji u njoj zavičajni. Izbor alkara vrši se svake godine. Alkarom može postati onaj član koji je naočito izgleda i junačkog držanja, ako je dobar jahač te ako desnom rukom dobro vlada kopljem. U Alkarskom natjecanju sudjeluje najmanje jedanaest, a najviše sedamnaest alkara kopljanika, uključujući i alaj- auša. U svakoj trci alkari trče onim slijedom koji odredi vojvoda na prijedlog alaj- auša (sl. 16).

Slika 16. Alkari kopljanici

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

➤ eta momaka

eta momaka čine alkarski momci koji u povorci idu u dvoredu s njihovim zapovjednikom arambašom na čelu i zamjenikom arambaše na zahtjevu.

○ Arambaša³¹

Arambaša je zapovjednik čete alkarskih momaka. On pomaže alkarskom vojvodi u izboru momaka. Odgovoran je za održavanje prova, za nastup u povorci i za ponašanje momaka. Osim

³¹ Tur. *harami* – grešno, nedopustivo, razbojstvo; *ba i* – zapovjednik, poglavica. Odnosno vođa pustahija, hajduka. U mletačko doba se u Cetinskoj krajini tako nazivao glavar u selu i vođa pandura (Isto: 328).

toga, dužan je provjeriti je li svaki momak ispravno odjeven i opremljen za sudjelovanje u Alki. Arambaša raspoređuje momke prema opremi, odoru i oružju prema zahtjevima mjesta koje momak ima u Alki. Za vrijeme prova i Alke može momcima izreći i mjeru opomene. Iz momaka koje Arambaša u dogovoru s momcima i alkarima odabire svakom alkaru momka koji mu pomaže pri natjecanju. Arambaša se izabire na mandat od četiri godine. Arambaša ima zamjenika koji mu pomaže u obavljanju dužnosti. Arambašin zamjenik u povorci ide između posljednja dva momka (sl. 17, sl. 21).

o Alkarski momak

Alkarski momak je pješak u alkarskoj povorci koji je obućen u bogatu narodnu nošnju, a na ramenu nosi pušku kremenjaču. On je alkarov pomagač i dužnost mu je prihvatiti konja i koplje svog alkara nakon svake trke. Alkarski momci su naočiti, stasiti, kršni i plešati ljudi. Oni su predstavnici svih slojeva Cetinske krajine. U izbor alkarskih momaka ulaze oni koji vanjskim izgledom, visinom i izrazom lica, dostojanstvenim držanjem i odrješitošću najbolje odgovaraju zahtjevima momaka za dužnosti, imaju razvijen osjećaj za koračanje u taktu glazbe te odgovorno ispunjavaju program priprema za momke. Izbor alkarskih momaka vrši se svake godine, izabire ih Arambaša, a konačni sastav momaka utvrđuje vojvoda. Pri izboru momaka mora se imati u vidu i zastupljenost raznih područja Cetinske krajine (sl. 17, sl. 22).

Slika 17. Alkarski momci

(Izvor: Turistička zajednica grada Sinja, 2015.)

➤ **Barjaktar**³²

Barjaktar je nosilac alkarskog barjaka. Izabire ga alkarski vojvoda. On ne sudjeluje u natjecanju. Na Bari i oji u povorci ne nosi barjak, dok u alkarskoj povorci, uz sablju nosi barjak VAD-a. U njegovoj pratnji idu dvojica pratilaca s isukanim sabljama. Za vrijeme trke sjedi u alkarskoj loži.

Alkarski barjak, tj. barjak VAD-a, napravljen je od svile boje trule višnje na kojemu je s jedne strane slika Gospe Sinjske iz 1716. i natpis „16. kolovoza 1715. Viteško alkarsko društvo Sinj“, a s druge strane je izvezen alkar na konju s uperenim kopljem. Barjak je duga ak dva metra, a širok jedan metar. Nosi se na koplju na ijem je vrhu privezana zastava Republike Hrvatske, široka 15 centimetara, a duga jedan i pol metar. Koplje za barjak je drveno, tamnocrvene boje, dužine 320 centimetara. Na vrhu koplja zadjevena je pozla ena glava buzdovana s trinaest bodlji.

➤ **Pratitelji barjaktara**

Pratitelje barjaktara ine dvojica, od šestorice pratitelja koji u alkarskoj povorci jašu na konjima s isukanim sabljama u rukama. Vojvodu pozdravljaju kretnjom glave i oborenom sabljom.

➤ **Vodi i edeka**³³

Dvojica momaka vode konja edeka, svaki sa svoje strane za uzde. Edek je vojvodin pri uvni konj, on je najljepše ukrašen i jedini je konj kojega nitko ne jaše. Prema narodnoj predaji, to je zarobljeni konj s opremom Seraskara Mehmed-paše, zapovjednika turske vojske 1715. (sl. 23).

➤ **Štitonoša**

Štitonoša je alkarski momak koji u povorci, izme u buzdovandžija, uspravno na psima nosi štit. Štit je perzijskog podrijetla i potje e iz 17. st. Prema narodnoj predaji, štit je ratni plijen, zarobljen od Turaka prilikom obrane Sinja 1715. Izra en je od smokova drveta i presvu en

³² Tur. *bayraktar*; perz. *bayrak-d r* – stjegonoša. (Isto: 329).

³³ Tur. *yedek* – konop, uže kojim se vodi konj; konj u povodu (Isto: 330).

crvenom svilom sa stiliziranim mjedenim uresima. Original se čuva u Muzeju Alke, a štitonoša u alkarskoj povorci nosi istu kopiju (sl. 23).

➤ **Buzdovandžije**³⁴

Dva alkarska momka koji na lijevom ramenu nose buzdovane, nazivaju se buzdovandžije. Oni u alkarskoj povorci idu jedan s lijeve strane, a drugi s desne strane štitonoše. Buzdovan ima drvenu rezbarenu ručku i brončanu ili željeznu glavicu podijeljenu na pera, pa se često naziva i perni buzdovan, a služio je za udaranje u borbi (sl. 23).

➤ **Bubnjari i trubači**

Tri bubnjara talambasača³⁵ i tri trubača prije početka Alke s Kamićima pozivaju alkare da se okupe kod alaj-čuša. U alkarskoj povorci oni idu iza momaka čete. Na trkalištu jedan trubač svira u trublju kratki tradicionalni bojni znak za juriš, čime javlja alkaru da se starta kreće prema alci.

➤ **Namještačke alke i pomoćnik**

Namještačke alke stoje na sredini trkališta ispod alke i one namještačku alku. Na svaki znak trube namještačke alke se sklanja na lijevu stranu. Oni ih nose pri ulazu u alku. Pomoćnik namještačke alke stoji kod desnog stupa koji drži alku, on po potrebi spušta i diže konopac da bi se alka mogla namjestiti. Ako alkar odnese ili odbaci alku, pomoćnik namještačke alke odmah spušta konopac i namještačke alke istupa na sredinu trkališta i namještačku alku za sljedećeg natjecatelja. Namještačke alke, okrenute nasuprot sudu, glasno uzvikuje koliki je broj punata alkar postigao. To isto čini i kad je alkar promašio ili oborio alku. Pomoćnik namještačke alke vuče konopac da se alka digne do određene visine. Da bi osigurao stalno istu visinu, pomoćnik namještačke alke na konopcu uvršuje poseban lanac (verige), koji služi za točno podešavanje visine konopca, odnosno alke. Namještačke alke imaju štap dužine 322 cm, pomoćnik kojega umiruje alku dok pomoćnik vuče konopac. Pored toga štap mu služi kao mjera da je alka podignuta na određenu visinu. Stupovi, konopac i štap namještačke alke su sivomodre boje. Namještačke alke i njegov pomoćnik ne sudjeluju u alkarskoj povorci, ali su sastavni dio Alke.

³⁴ Tur. *bozdogan* – bat s debelim ispupčenjima ili šiljcima, perima (Isto: 329).

³⁵ Tur. *daulbaz, tulumbaz* – bubnjar koji udara u talambas, bubanj općenito. U Alki bubanj je obješen remenom preko ramena bubnjara (Isto: 335).

➤ **Puca ma kula**³⁶

Puca ma kula sastavni je dio Alke, ali ne sudjeluje u alkarskoj povorci. Ma kule pucaju s bedema Starog Grada. Na Bari i oji pucaju kod dolaska na trkalište i prigodom proglašavanja pobjednika. Na dan Alke ma kule pucaju u raznim prigodama, a započinju već u ranu zoru, u šest sati, kao znak početka svečanosti. Ma kule pucaju i prilikom svakog pogotka u sridu te prilikom proglašenja slavodobitnika.

➤ **Asni sud**

Asni alkarski sud sastoji se od dva člana i predsjednika, a izabire ih Skupština VAD-a na mandat od četiri godine. Članovi asnog suda biraju se između u starijih članova VAD-a koji uživaju ugled u VAD-u i Cetinskoj krajini te dobro poznaju alkarske tradicije, starinske običaje, prošlost Sinja i Cetinske krajine, Statut i Pravila Alke. Predsjednik asnog suda mora biti iz reda starih alkarskih kopljanika, a najmanje dva člana asnog suda moraju imati prebivalište na području Cetinske krajine, odnosno Alkarskog kraja.³⁷ Asni sud na Bari, oji i Alki prati alkarsko natjecanje, ocjenjuje držanje alkara i trku konja, brine se da se natjecanje i cijela svečanost održava prema odredbama Statuta, Pravilima o Alki i starim običajima. Asni sud odlučuje o priznavanju punita u svakoj trci i o pravu na ponavljanje trke pojedinom alkaru. Odluke asnog suda na trkalištu su konačne, a zapisuje ih bilježnik asnog suda.

Navedeni sudionici alkarskih svečanosti nose i propisanu im svečanu odoru. Svečane odore oblače se samo na dan Alke, dok se na provama, Bari i oji nose neformalna građanska odjela. Opis njihovih odora slijedi u nastavku.

³⁶ Mali top, mužar, pragnija. Na dan Alke puca se u raznim prigodama (Jurić, 1988. b : 332).

³⁷ Cetinski kraj, kao stari alkarski kraj, obuhvaća područje ograničeno selima: Zelovo, Potravlje, Maljkovo, Laktac, Biteli, Bajagi, Gljev, Korita, Otok, Voštane, Kamensko, Tijarica, Budimiri, Nova Sela, Bisko, Ercegovci, Dicmo, Osoje, Sušci, Lučane i Zelovo (Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju, 1997., 1. 9.)

6.3. Odora, oprema, oružje i ukrasi sudionika Alke

Svi sudionici Alkarske povorke sjajno su i bogato opremljeni, a predstavljaju spoj bogate nošnje i ratni ke odore, oružja i opreme starih vitezova te narodne nošnje i oružja cetinskih seljaka. Alkari su odjeveni u odje u koja se smatra starinskom, raskošnom odorom negdašnjih viših društvenih slojeva. Odore vojvode i alaj- auša druga ije su od alkarskih. Vojvoda jedini ima sme u odoru koja je raskošnija od ostalih („sav u zlatu“)³⁸, dok je odora alaj- auša crne boje i djeluje vrlo otmjeno. Alkarski momci obu eni su prema uzoru na starinsku nošnju cetinskih seljaka, koja zajedno s oružjem koje momci nose, predstavlja ratnu opremu. Odore alkara i momaka isti u se ljepotom boja, kroja i ukrasa koje dopunjuje bogato i raznoliko oružje koje daje još sve aniji ton povorci i natjecanju. Ispo etka su alkari sami skrbili o opremi, ali s vremenom Viteško alkarsko društvo preuzima brigu oko uvanja, obnavljanja i pohranjivanja odje e i oružja koje je i danas u njegovoj zbirci. Gotovo sve odore alkara i alkarskih momaka replike su starih odora, dok su originali nakon restauracije i konzervacije smješteni u Muzej Alke.

Oružje alkarske zbirke datira u 18. i 19. stolje e, osim turske sablje i štita iz kraja 17. stolje a. Osim što je služilo za obranu i napad, raskošnim primjercima se ukrašavala nošnja, pa se po tome vidio ukus vlasnika i tehnika majstora. Tehnike izrade i ukrašavanja su razli ite: lijevanje, tauširanje, cizeliranje, filigran, nielo, damasciranje i inkrustracija s koraljima, raznobojnim kamenjem, s aplikacijama od mjedi, srebra i pozlatama. Kao što se nošnje pojedinih alkara i momaka razlikuju prema položaju u natjecanju, tako se isto razlikuje i njihovo oružje. Zbirka odore, opreme i oružja VAD-a 1979. proglašena je spomenikom kulture najviše kategorije (Sinjska Alka, 2015.).

Opremljenost alkara i momaka sastoji se od ve eg broja predmeta: odore, opreme, oružja i ukrasa. Tu se posebno isti e starinsko oružje, koplja i sablje, puške, kubure i noževi te buzdovani i štit koji svjedo e o sredstvima i na inu borbe starih branitelja Sinja. Slijedi opis odore sudionika Alke sastavljen prema Pravilima o Alki, 1992.; Ljubi i , 2001. te internetskom portalu Sinjska Alka, 2015.

³⁸ U narodu se kaže: „Vojvoda je sav u zlatu.“ jer su dolama, krožet i ga e (hla e) izvezeni zlatnom srmom, a zlatna je i sva filigranska dugmad. Kalpak koji nosi vojvoda od tamnosme e je kunovine s perjanicom od apljina perja. Sablja mu je zlatom okovana i bogato ukrašena (Sinjska Alka, 2015.).

- **Alkari** – obu eni su u starinsku izvornu vitešku odoru sinjskih branitelja s početka 18. stoljeća (sl. 16, sl. 18). Njihova odora predstavlja bogatu nošnju koji je nosio viši društveni sloj, čiji su sastavni dijelovi:
- Kalpak (visoka šubara) od crne i tamnosmeđe kunovine, valjkastog oblika, nešto je viši nego širi, sa svilenom crvenom podstavom, ukrašen bijelom perjanicom (čelenkom) od ždralova ili čapljina perja.
 - Bijela košulja s jednostrukom jakom (ovratnikom) i srebrnom filigranskom kopčom na ovratniku (majite).
 - Prsluk (krožet) od brokata, damasta, veluda ili svile. Na prednjicama je ukrašen dijelovima od galuna,³⁹ vezom od srme⁴⁰ te srebrnim pucama (dugmadima). Tkanina je ukrašena raznobojnim uzorkom grana i cvijeta.
 - Pojas (pâs) je od iste svile s prugama u živim bojama dužine 4 m. Omata se nekoliko puta oko struka tako da pokriva gornji rub jakice (hlače) i donji rub prsluka.
 - Gace⁴¹ (jaka i hlače) od tamnomodre oboje s vezom na prednjem dijelu i srmenom srebrnom trakom niz šav s vanjske strane. Vezovi na prednjem dijelu izvezeni su u različitim narodnim motivima.
 - Dolama⁴² je od tamnomodre oboje duljine do listova. Na prednjem dijelu ukrašena je dijelovima od galuna te vezom od srme, a na desnoj strani uz otvor je niz srebrnih dugmadi. Na dnu rukava je ukras – preklop ukrašen brokatom, damastom ili obojom i vezom od srme. Oblači se preko prsluka.
 - Rukavice su bijele konane. Alkari ih nose u svim prilikama osim za vrijeme natjecanja.
 - Čizme su crne boje sa sarama⁴³ do ispod koljena. Vrhovi sara obrubljeni su srebrnim galunom i kitama od srme. Na petama čizama smještene su mamuze.⁴⁴

³⁹ Tur. *gaytan*, *kaytan* – urešen, opšiven. Gajtan, galun je uska pamučna, svilena vrpca ili konopica od srme kojom se porubljuju i ukrašavaju dijelovi alkarske odore (Jurić, 1988. b : 330).

⁴⁰ Tur. *syрма*, *sırma* – srebro, tanka srebrna žica. Srebrni ili zlatni konac za vezenje i za filigranske radnje (Isto: 332).

⁴¹ Gace – sinjski izraz za hlače (Isto: 330).

⁴² Tur. *dolama* – janjarsko odijelo, kaftan (Isto: 330).

⁴³ Madž. *szár* – okrugli dio čizme od gležnja do ispod koljena (Isto: 334).

⁴⁴ Tur. *mahmuz*; arap. *mihmiz*, *mihmez* – ostruge (Isto: 332).

Slika 18. Detalji alkarskih odora

(Izvor: Turisti ka zajednica grada Sinja, 2015.)

Uz sve ane odore, alkari su oboružani kopljem i srebrom ukrašenim sabljama. Sablja, koja je malo zavinuta, visi o lijevom boku alkaru. To je tzv. *krivo orda* ili sablja *krivošija*. Sablje su okovane srebrom i ukrašene reljefnim ili ugraviranim ornamentima.

Za vrijeme prova alkari nose lagane gaće (hlače) za jahanje sa izmama i bijele košulje kratkih rukava. U natjecanju za Baru i oju nose istu odjeću i obuću, ali s crvenom kravatom i jaknom tamnoplave boje. Tradicionalna svečana odora oblači se samo kad se trči Alka.

- **Barjaktar, njegovi pratitelji i vojvodina utanat** – nose iste odore i ukrase kao i alkari koje se ne razlikuju ni u emu. Uz sablju, barjaktar u povorci nosi alkarski barjak, a njegovi pratitelji i vojvodina utant jašu s isukanim sabljama.
- **Alaj- auš** – njegova odora je crne boje s kratkom dolamom priljubljenom uz tijelo. Dolama je obrubljena crnim krznom i ukrašena vezovima od srebrne srme na prednjoj strani i leđima. Prsluk mu je od bijele oje, sprijeda ukrašen vezom od srebrne srme i srebrnim dugmadima. Gaće su bogato izvezene na prednjem dijelu te na rubovima sa strana i otraga (sl. 20).
- **Vojvoda** – njegova je odora tamnosmeđe boje i znatno bogatije ukrašena. Vezovi na dolami, krožetu i gaćama izvezeni su zlatnom srmom, a zlatna su sva puca (dugmad)

izrađena u filigranama. Kalpak je od tamnosmeđe kunovine s perjanicom od apeljina perja. Sablja mu je zlatom okovana i bogato ukrašena (sl. 19).

Slika 19. Alkarski vojvoda
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Slika 20. Alaj- auš
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

➤ **Alkarski momci** – nose starinsku bogatu narodnu nošnju i naoružani su starinskim oružjem (sl. 17, sl. 22). Njihova se odora sastoji od:

- Zapeškirena kapa⁴⁵ od crvene oje, niska oboda, sa strane joj vise duge tamne rese. Oko nje je omotan šareni rubac (peškir) od kašmira ili svile dužine oko 1,5 m koji je s desne strane zadjeven kiticom svježeg cvijeta.
- Bijela košulja od pamučnog platna sa širokim rukavima i niskom jakom zakopanom majutama. Na dnu rukava i ispod vrata kopčana se bijelim pucama (dugmadima)

⁴⁵ Tur. *peşkir*, perz. *peşgîr* – otira, ubrus, marama (Jurić, 1988. b : 333).

- Je erma⁴⁶ (prsluk) je od crvene oje. Na prednjicama su prišite toke⁴⁷ od srebra. Gornji dio toka ine jednodijelne, dvodijelne i trodijelne srebrne ploče (tzv. kanata) s iskucanim biljnim motivom i filigranski ukras. Donji dio ini niz paralelnih srebrnih puca jednostavnih i dekoriranih. Na nekim je ermama su sitne ilike⁴⁸ s ve im srebrnim kolutima, pri vrš enima srebrnim rozetama. Na jednoj ili obje strane uz otvor je niz srebrnih krupnijih srebrnih toka koje se ne zakop avaju.
- Kumparan (koparan)⁴⁹ – kratki kaput od tamnosme eg doma eg sukna obrubljen crvenom ojom, crvenim gajtanima i crvenim kitama. Kumparan se ne obla i ve se nosi gizdavo preba en preko lijevog ramena. Dio je nošnje iz doba kada se Alka tr ala u vrijeme Poklada.
- Strukani pās (pojas) isprepleten od crvene vune, dužine oko 4 m koji se omata oko struka tako da pokriva gornji dio ga a (hla a) i djelomi no donji dio pripašnja e.
- Kožnata pripašnja a (pojas) rasje ena na listove u koju se zadijevaju dugi handžar⁵⁰ ili jatagan⁵¹ te dvije male, bogato ukrašene puške ili kubure⁵². Uz pripašnja u su i fišeklije.⁵³ Pripašnja a se esto naziva i „zmijsko gnijezdo“.
- Ga e (hla e) od doma eg modrog sukna, ukrašene crvenim gajtanima. Pri dnu nogavica, otraga se kop aju sa srebrnim sponama.
- Pletene suknene arape preko kojih se obla e vezene terluke.⁵⁴

⁴⁶ Tur. *geçirme* – prsluk na preklop, ile (Isto: 331).

⁴⁷ Tur. *toka* – metalna dugmad od mjedi, srebra ili zlata; metalne ploče koje se s dugmadi prišivaju na je ermu kao ukras, ali i kao vrsta oklopa (Isto: 336).

⁴⁸ Tur. *ilik* – rupica ili petlja za dugme. Da bi služile i kao ukras, izra uju se od kositra ili gajtana, pa se doimaju kao toke na prsima (Isto: 331).

⁴⁹ Tal. *capperone* – vrsta ogrta a (Isto: 332).

⁵⁰ Tur. *hançer* – šiljati nož, kratki zakrivljeni ma (Isto: 331).

⁵¹ Tur. *yatagan* – dugi zakrivljeni nož (Isto: 331). Jatagan, orijentalno oružje za sje u, dug od 60 do 65 cm, ima valovito zavintutu, iznutra brušenu oštricu od elika, bez križa na bal aku, a držak mu je pognut nadolje. Uši se na bal aku prave od bjelokosti, bivolje kosti ili kovine, a rje e od drva. Držak jatagana sastoji se od dva ra vasta uha, pa ga jatagani bjelosapci imaju od bjelokosti, a crnosapci od bivoljega roga ili drveta, a ima ih i od srebra ili mjedi (Sinjska Alka, 2015.).

⁵² Tur. *kubur* – mala puška koja se zadijeva u kuburluk (Juri , 1988. b : 332).

⁵³ Tur. *fi ek* – naboj, metak. Spremnica za fiške, kožnata vre ica za nošenje metaka (Isto: 330).

⁵⁴ Tur. *terlik* – papu e. Navlake preko arapa, nazuvci (Isto: 335).

- Opanak od sirove ili štavljene gove e kože. Za Cetinsku krajinu karakteristi ni su opanci oputaši, s gornjim dijelom spletenim od uskih remen i a (oputa) od tele e kože.

Na lijevom ramenu momci nose dugu pušku kremenja u, drže i je za cijev lijevom rukom.

Alkarski momci na Bari nose bijele košulje, obi ne tamne ga e (hla e) i obi ne plitke cipele, a na oji od moma ke odore nose košulju, ga e, p s, opanke te crvenu kapu s resama.

- **Arambaša** – nosi odoru i oružje sli no alkarskom momku, ali mnogo bogatiju. Na ja ici (ovratnik) su pozla ene majite, a je erma je obložena pozla enim plo icama – tokama, dok je na desnoj strani je erme šest velikih pozla enih kolutova. Kumparan je sav od crvene oje, ukrašen zlatnom srmom. P s je od raznobojne svile, a u pripašnja u su zadjevene bogato ukrašene kubure, jatagan, lula s kamišom⁵⁵ i željezne mašice⁵⁶ (sl. 21).

Slika 21. Arambaša
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

Slika 22. Alkarski momak
(Izvor: Sinjska Alka, 2015.)

⁵⁵ Tur. *kami* – štap od lule kojim se lula zatakne u pripašnja u (Isto: 331).

⁵⁶ Tur. *ma e*; perz. *m še* – hvataljka, kliješta za žar, štipaljka za vatru (Isto: 332).

- **Štitonoša, buzdovandžije i vodi i edeka** – obu eni su i naoružani kao i ostali momci, samo ne nose duge puške kremenja e na ramenu. Buzdovandžije nose na lijevom ramenu po jedan buzdovan, štitonoša štit ispred prsiju, a vodi i konja edeka drže u rukama dizgine edeka kojega vode (sl. 23).

Slika 23. Štitonoša, buzdovandžija, vodi i edeka

(Izvor: Ferata – Sinjski portal, 2015.)

- **Bubnjari, truba i, namješta alke i njegov pomoćnik, pučama kula** – obu eni su u jednostavniju narodnu nošnju koja je skromnije ukrašena. Na glavi nose crvene narodne kapice s dužim resama, a oko struka imaju obavijen crveni pas.
- **Ilanovi asnog suda** – obu eni su u sve ana tamnoplava odijela s plavom svilenim ružom s dvjema plavim visećim vrpčama na lijevoj strani prsiju. Bilježnik asnog suda obu en je u svijetlosmeđe odijelo, a izvješta⁵⁷ u svijetloplavo.

Uz alkare i alkarske momke, konji koji sudjeluju u Alki također imaju bogatu opremu i ukrase koju čine uzda, oglavi (naglavnjak), pusat (napršnjak), sedlo i abaja⁵⁸ (prekriva sedla). Preko uzde, na glavi konja postavljen je oglavi (naglavnjak), koji je ukrašen srebrnim ukrasima.

⁵⁷ Osoba koja preko razglasa izvješćuje gledatelje o rezultatima natjecanja, odlukama vojvode i asnog suda i daje druga izvješća u vezi s natjecanjem (Pravila o Alki, 1992.).

⁵⁸ Tur. *abaî*, aba; arap. *ab* – domaće grublje i deblje sukno. Konjski pokrivač, prostirka preko sedla, ali i podsedlica koja seže konju do trbuha (Jurić, 1988. b : 328).

Na prednjem dijelu oglavi a, na elu konja nalazi se srebrna ili pozla ena plo ica ukrašena tehnikom iskucavanja u stilu 18. do polovine 19. st. Plo e su okruglaste ili u obliku izduženog štita s ukrasnim resicama. Preko prsiju konja, u vrš en za prednji dio sedla i za kolan, postavljen je pusat (napršnjak), ukrašen posebnim plo icama. Na spoju krakova pusata, posred prsiju konja, nalazi se posrebrena kugla (jabuka ili ulbek), koja je na vojvodinom konju pozla ena. Sedlo je od mekane štavljene kože. Na sedlima vojvodinog, barjaktarovog konja i konja edeka, uzengije (stremeni) su posebno ukrašene. Preko sedla preba en je prekriva – abaja od crvene oje koji seže do trbuha konja. Abaja je cijelim rubom izvezena biljnim motivima izra enim zlatnom ili srebrnom srmom i raznobojnom svilom i vunenim resama. Opremljenost konja na provama je obi na, sa sedlom i uzdom bez ukrasa.

Oprema konja edeka sli na je opremi ostalih konja, ali je bogatije ukrašena. Uzde su jake i imaju duge dizgine za vo enje. Oglavi je dopunjen kožnim pokriva em vrata sa srebrnim ukrasima, zajedno sa srebrnim lancem na kojem visi kuglica – zvon i . Pusat je od šireg crnog kožnog remena, bogato ukrašen srebrnim plo icama s glavom Meduze uokvirenom cvjetnom girlandom. Sedlo je turskog podrijetla s umetnutim srebrom i sedefom na drvenim dijelovima i s turskom podsedlicom. Uzengije (stremeni) su lijevane i posebno ukrašene, a na gazištu uzengije nalazi se oblik alke. O sedlu visi par kuburlija od oje, ukrašenih srebrnim vezom u kojima su zadjevene dvije posrebrene kubure, dok s desne strane visi srebrom okovana sablja.

Više pasmina i tipova konja pogodno je za tr anje Alke. Po pasminskom sastavu do sada su u Alci bili najzastupljeniji arapski konji, engleski punokrvnjaci te lipicanci. Tr ali su stazom i holstein konji, trakeneri, gidrani, bu oni i druge pasmine kao i polukrvnjaci i križanci unutar nabrojanih pasmina konja. U Alkarskoj ergeli nastoji se uzgojiti tip konja Alkar koji bi brzinom, mirno om galopa, temperamentom i op im dojmom najbolje zadovoljio potrebe Alke (Sinjska Alka, 2015.).

Svi dosad nabrojani sudionici s punom opremom i sve anim odorama sudjeluju u alkarskoj povorci na dan Alke. Dan Alke u Sinju je posebno sve ano obilježen, a sve anost vezana uz Alku zapo inje rano ujutro propisana prema Pravilima o Alki. Opis slijedi u nastavku teksta.

6.4. Dan Alke

Na dan Alke, u ranu zoru, s bedema Staroga grada⁵⁹ pucanjem se oglašavaju ma kule, a potom Gradska glazba svira budnice prolaze i glavnim ulicama Sinja. Budnice služe kako bi se njima pozvalo građane i goste da se pridruže procesiji u kojoj se nalaze alkari i alkarski momci, a koja kreće prema Starome gradu gdje se u sedam sati ujutro održava misa s molitvom za uspješan i miran završetak alkarskih svečanosti. Nakon mise, obnavljaju se sjehanja na slavnu pobjedu nad Turcima u kojima se spomenik održava Alka. U jutarnjim satima vojvodin pobožnik (a utant) i njegov momak, obuhvaćeni u svečanosti odore, u okolišnoj okolini posjećuju i pozivaju na Alku predstavnike gradske, vojne i civilne vlasti, a potom na gradskom groblju polažu vijenac u znak sjehanja na umrle i poginule članove VAD-a i ostale sudionike Domovinskog rata.

Dva sata prije početka Alke trubači i bubnjari s Kamenjaka⁶⁰ pozivaju alkare i alkarske momke da se potpuno opremljeni, u svečanosti odori i naoružani, okupe kod alaj-čuša. Nakon okupljanja, alaj-čuš vrši pregled alkara, a arambaša momaka te svi zajedno, svrstani prema propisanome redu, kreću prema Alkarskim dvorima⁶¹ uz pratnju bubnjeva i truba. Tamo ih čekaju alkarski vojvoda te već okupljeni barjaktar i njegovi pratitelji, pobožnik vojvodin, konj edek, njegovi vodiči, štitonoša i buzdovandžije. Prije polaska na trkalište vojvoda obavlja sveobimni pregled i utvrđuje spremnost alkara i momaka za natjecanje. Ukoliko neki alkar ili momak ne dođe na pregled ili imaju kakve nedostatke u odjeći ili opremi i naoružanju, prema pravilima oni

⁵⁹ Srednjovjekovna utvrda na brdu iznad Sinja, na kojem se vrhu nalazi zavjetna crkva. Gospina spomen crkva podignuta je 1887., prigodom proslave dvjestote obljetnice dolaska naroda i Gospine slike iz Rame (Ljubičić, 2001.; Vukušić, 2012.).

⁶⁰ Brežuljak iznad Glavnoga trga u Sinju na kojem se nalaze ostaci male tvrđave koju je u 18. st. držala predstraža posade glavne sinjske tvrđave. Tvrđava je izgrađena 1712., a danas se na njoj nalazi toranj sa satom (Ljubičić, 2001.).

⁶¹ Nalaze se na prostoru starog Mleta kog kvartira u Sinju. Alkarski dvori – Muzej Alke čini kompleks zgrada u kojem se nalaze prostorije VAD-a, Alkarski klub, muzejski prostor, kongresna dvorana te niz izložbenih i prezentacijskih prostora. Naziv Kvartira (franc. *quartier* – stan, vojni logor) ukazuje na njihovu izvornu namjenu – vojarnu u kojoj je smještena hrvatska konjica (*Cavalleria croata, Croati a cavallo*). Sagrađeni su 1760. kao utvrda u obliku četverokuta s dva sklopa zgrada s po dvije četverokutne kule te dva unutarnja dvorišta odijeljena štalama. U kompleksu su se mogle smjestiti četiri satnije konjanika s konjima. Kroz povijest su ih koristile sve vojske koje su boravile na području Sinja, osobito francuska početkom 19. stoljeća, te austrijska, kada su Kvartiri nadograđeni dvokatnom vojarnom za domobranstvo. Prije izgradnje Alkarskih dvora provedena su zaštitna arheološka istraživanja kojima je cilj bio dobiti što potpuniji uvid u slijed gradnja i preinaka na Kvartirima tijekom 18., 19. i 20. stoljeća. Otkriveni su arhitektonski temelji južne kule, vodosprema, sustav kanala za odvodnju oborinskih voda, ostatci popločavanja, podnica i kaldrma. Ulomci glazirane i grube kuhinjske keramike, ulomci stakla, brojne keramičke lule, mletački novac i metalni predmeti potječu većinom iz kasnosrednjovjekovnog i novovjekovnog razdoblja. Kvartiri su zaštićeno kulturno dobro Ministarstva kulture Republike Hrvatske (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

se isključuju iz Alke. Nakon završetka pregleda formira se alkarska povorka koja najprije kreće pred crkvu Gospe Sinjske⁶², gdje se pokloni, a zatim polazi prema Alkarskom trkalištu (Ljubinić, 2001.; Vukušić, 2013.).

Redosljed Alkarske povorke točno je određen u Pravilima o Alki, a sastoji se od vojvode, četete alkara, četete momaka i pratnje. Alkarska četa sastoji se od alkara natjecatelja sa zapovjednikom alaj- aušom. Četu momaka čine alkarski momci na čelu s arambašom. Pratnja se sastoji od alkara koji ne sudjeluju u natjecanju i to: barjaktara, njegovih dvojice od šestorice pratitelja i vojvodina a utanta, dvojice momaka koji vode konja edeka, jednog momka štitonoše i dvojice buzdovandžija te trojice bubnjara. Svi alkari jašu na konjima, a momci i ostali dio pratnje idu pješice. Namještačke alke, njegov pomoćnik, trubač i pučmač kula sastavni su dio Alke, ali ne sudjeluju u povorci. Povorka je sljedećeg rasporeda:

- na čelu su momci u dvoredu, između prve dvojice momaka ide arambaša, a na kraju između dvojice zadnjih momaka ide podarambaša (zamjenik arambašin);
- slijede trojica bubnjara u jednom redu, a iza njih trojica trubača u drugom redu;
- zatim slijedi barjaktar koji u ruci nosi barjak, u pratnji dvojice do šestorice pratitelja s isukanim sabljama, svi na konjima;
- štitonoša, drži i štit uspravno na prsima, između dvojice buzdovandžija;
- slijede dva momka koji vode edeka, drže i ga svaki sa strane za uzdu;
- vojvodina a utant na konju s isukanom sabljom;
- vojvoda na konju;
- ostali alkari na konjima u dva reda drže i koplje u desnoj ruci uspravno;
- zadnji na konju jaše alaj- auš drže i koplje uspravno u desnoj ruci.

⁶² Punim imenom crkva čudotvorne Gospe Sinjske nalazi se na glavnom sinjskom gradskom trgu. Građena od 1699. do 1712., do danas je zadržala svoj izvorni izgled. Središnje mjesto u crkvi zauzima slika čudotvorne Gospe Sinjske. Osim Gospinoga, u crkvi se nalaze i oltari sv. Josipa, sv. Frane, sv. Ante te sv. Nikole u prezbiteriju s kamenim oltarom, radom akademskog kipara Kuzme Kovačevića. Značajni su i vitraji akademskog kipara Antona Vrlića i akademskog slikara Ivana Grgata. Bronani reljef autora Kuzme Kovačevića s likom Gospe Sinjske okrunjene s dvanaest zvijezda, jednak detalju na vratima franjevačke crkve na Štitu u Rami, nalazi se u unutarnjem crkvenom dvorištu. Reljefna bronana vrata crkve rad su akademskog kipara Stipe Sikirića. Današnji zvonik, s četiri nova zvona, visok 43,5 metara, dovršen je 1927., na mjestu staroga iz 1775. Crkva je posvećena na blagdan Uzašašća 2009., zajedno s novim oltarom i Gospinim kipom u samostanskom dvorištu, rad akademskog kipara Josipa Marinovića (Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Povorka u takvom sastavu, uz zvukove truba i bubnjeva, produžuje do početka trkališta, a zatim se vraća i zaustavlja kad vojvoda dođe ispred sve anih loža. Momci se poredaju s obje strane trkališta, sušalice jedni drugima, raspoređuju se edek, barjaktar i pratnja okrenuta sve anoj loži. Alkari se poredaju u jedan red na konjima od konopa prema početku trkališta okrenuti sve anoj loži te potom svira hrvatska himna. Nakon sve anog govora alkarskog vojvode, on i dio pratnje sjašu s konja, a alkari jašu na početak trkališta, odakle alaj- auš dolazi pješice natrag do alke i provjerava da li je sve spremno za natjecanje. Za to vrijeme vojvoda i njegova pratnja penju se u vojvodinu ložu, gdje već sjede sasni sudci. U vojvodinoj loži sjede još i barjaktar i njegovi pratitelji. Štitonoša i buzdovandžije smještaju se ispred alkarske lože, a vodi i edeka odlaze na njima određeno mjesto na kraju trkališta. Nakon što je alaj- auš utvrdio da je sve spremno za natjecanje, on dolazi pred vojvodu koji ustaje, pozdravlja ga te mu se obraćajući kaže:

- „Vojvodo, sve je spremno za početak prve trke ... Alke, otkujem Tvoju zapovid!“
- Tada Vojvoda naređuje: „Neka prva trka otpočne!“
- Primivši naredbu alaj- auš odgovara: „Na zapovid.“

Nakon što je alaj- auš primio naredbu za početak trke, naređuje trubaču da svira poziv za trku. Na znak trube, alkar na mjestu odakle otpočinje trka pozdravlja s konja alkarsku sa „Zdravo!“, podbada konja tako da konj počinje trkati punim galopom od Biljega do alke. Alaj- auš upravlja cijelim natjecanjem i zapovijeda trubaču da odsvira poziv za trku svakom alkaru. Na kraju svake trke, odlazi na početak trkališta, a zamjenjuje ga njegov zamjenik.

Kada prvi alkar potpuno pogodi i odnese alku, vraća se pred alkarsku ložu kako bi pokazao sudcima u što je pogodio. Zatim spušta alku s koplja, pozdravlja, a koplje dobacuje svom momku te obojica napuštaju trkalište. Nakon svakog pogotka alke *u sridu* zasvira glazba i pucaju maki kule na Gradu. Alkar koji ne odnese alku, ne vraća se pred ložu. Nakon završetka prve trke četita momaka i četita alkara uz glazbenu pratnju odlaze na početak trkališta, gdje alkari ostaju, a momci se vraćaju na svoja mjesta. Isto se ponavlja i nakon druge trke. U trećoj trci ne sudjeluju oni alkari koji prema broju postignutih bodova u prve dvije trke nemaju nikakve mogućnosti da pobjede. Onaj alkar koji nakon treće trke skupi najviše bodova postaje slavodobitnik. Ukoliko dva ili više alkara imaju isti broj bodova, slijedi tzv. pripetavanje, dok se ne dobije pobjednik.

Na kraju natjecanja ponovno se formira alkarska povorka, koja s pobjednikom na elu dolazi do sve ane lože, gdje vojvoda na vrh koplja pobjednika postavlja hrvatski plamenac – trobojnicu⁶³ te mu estita i uru uje nagradu sponzora. Taj in pra en je pucnjima ma kula s bedema Staroga grada. Vojvoda se potom pridružuje povorci koja odlazi na po etak trkališta gdje se okre e i istim redosljedom i istim putem kojim je došla napušta trkalište i preko središnjega gradskog trga, uz pozdrav Svetištu Gospe Sinjske, prati alkarskog vojvodu do Alkarskih dvora. Nakon toga povorka prati slavodobitnika i alaj- auša do njihovih domova, a potom se razilaze. Kao trajan poklon slavodobitniku pripada zlatna alka, a njegovu momku srebrna. Slavodobitnikovo i ime njegova momka upisuje se u sve ane spise (Ljubi i , 2001.; Pravila o Alki, 1992.).

U Prilogu VI nalazi se popis slavodobitnika Alke od 1818. do 2015., sastavljen prema: Juri , 1988. a i podacima dostupnim na internetskom portalu Sinjska alka, 2015. Za neke godine, po etkom 19. st., ne postoje podaci o slavodobitnicima, dok se 1941. – 1943. Alka nije održavala, stoga su ta polja u popisu prazna. Među navedenim slavodobitnicima se isti e najtrofejniji alkar Nikola Cerini , koji je bio slavodobitnik ak dvanaest puta (1867. – 1899.), u 32 godine tr anja (1873., 1874., 1878., 1880., 1883., 1887., 1891., 1892., 1895., 1897., 1898., 1899.). Godine 1898. Alku je dobio pogodcima u sridu u sve tri trke. Osim što je najtrofejniji slavodobitnik Alke, Cerini je po ro enju bio Bra anin,⁶⁴ ali je mogu nost sudjelovanja na Alki dobio prema na elu zavi ajnosti, koja je u njegovo doba, u drugoj polovici 19. st., bila propisana kriterijem neprekidnoga dvadesetogodišnjega prebivanja u Cetinskoj krajini. Nakon Cerini a slijedi Nikola Jelin i -Be o koji je u razdoblju od 1900. do 1935. osam puta postao slavodobitnikom. Pet Alki su osvojili Jozo Boko u razdoblju od 1914. do 1930., Janko Kelava u razdoblju od 1961. do 1975., kao i An elko Vu kovi -Ako u vremenu od 1974. do 1996. Najve i broj nastupa na Sinjskoj alci ima alkar Ante Grabovac Ivanov. On je u razdoblju od 1873. do 1926. ak 45 puta tr ao Alku te 4 puta postao i slavodobitnikom. Po rekordnom broju nastupa treba spomenuti i Stipu Miluna i Nikolu Jelin i a koji su 43 puta sudjelovali na Alki. Slavodobitnik 300. Alke,

⁶³ Stari je alkarski obi aj da taj najve i trofej za svakog slavodobitnika bude unikatni proizvod vezilja. Nekada su ga ru no vezle žene u Sinju, dok posljednjih godina slavodobitni ki plamenac vezu u Odjelu za tekstil Restauratorskog zavoda Hrvatske (Paštar, 2015.).

⁶⁴ Rodio se u Splitskoj na otoku Bra u 23. kolovoza 1844. Kad je imao etiri godine, s roditeljima se iz rodnog mjesta doselio u Sinj. Na ku u u kojoj je živjela obitelj Cerini , 2012. postavljena je spomen plo a Nikoli Cerini u kao najtrofejnijem alkaru (Duki ; Nasi , 2014.).

2015. je Frano Ivković. Pobjednik Bare je Alen Filipović Grčić, a pobjednik oje je Ante Runje (Ljubić, 2001.; Vukušić, 2013.; Sinjska Alka, 2015.; Turistička zajednica grada Sinja, 2015.).

Danas se trči tzv. obična Alka, no prema Statutu Sinjske alke iz 1833. nekad je postojala i svečana Alka (Prilog V, glava IV). Od obične Alke najviše se razlikovala po tome što je uza svakog alkara s njegove lijeve strane jahao i njegov kum, u punoj alkarskoj opremi, ali bez koplja. Svaki alkar imao je po jednog kuma koji ga je zastupao i u svim sporovima preuzimao njegovu obranu. Prema nekim opisima svečane Alke, kum bi jahao ispred svoga alkara i najavljavao njegov dolazak, a prema drugim opisima bi jurio iza njega. Po tome se može vidjeti da je povorka alkara nekada bila dvostruko dulja nego danas. Kako je Alka kroz povijest sve više gubila karnevalske značajke, pomalo se gubila i ova svečana vrsta Alke, a u vršivala se ona koja se održava i danas i koja se svojom jednostavnošću više uklapala u vojnički Sinj (Ljubić, 2001.).

Sinjska alka kontinuirano traje od 1715. do danas i tek je jedanput bila odgođena na više mjeseci zbog kolere (1855.), a tijekom Drugog svjetskog rata nije se održavala tri godine. Temeljena na dugoj tradiciji održavanja, duboko je ukorijenjena i valorizirana među stanovništvom Cetinske krajine. Njezin je cilj održavanje tradicije i očuvanje starih običaja te njihovo prenošenje na nove generacije. Koliko je Alka tradicionalna viteška igra, a uz nju i koliko je Trka na prstenac tradicionalna u svom lokalnom okruženju, razmatra se u sljedećem poglavlju.

7. TRADICIJA ODRŽAVANJA ALKARSKIH IGARA

Trka na prstenac, a posebno Sinjska alka u literaturi, medijima i svakodnevnom govoru okarakterizirane su kao tradicionalne viteške igre. Međutim, u prethodnim poglavljima rada koja govore o njihovom postanku i povijesti, uočava se da ni jedna ni druga nisu bile izvorne narodne igre koje su izvedene iz lokalne ili mjesne etnografske baštine. Obje su utemeljene na široj hrvatskoj, odnosno zapadnoeuropskoj i orijentalnoj viteškoj tradiciji.

Prema Proleksis Enciklopediji (2015.), tradicija (lat. *traditio* – predaja, predavanje) označava iskustva i kulturne te evine (običaje, vjerovanja, norme, vrijednote i dr.) neke zajednice koji se prenose usmeno, pismeno ili primjenom iz naraštaja u naraštaj. To je prenošenje iskustava sa starijih naraštaja na mlađe, prijenos običaja, znanja, kulturnih vrijednosti, vjerovanja i oblika ponašanja na nove naraštaje, oživljavanje neke djelatnosti kroz neko duže razdoblje, pri čemu ona poprima značenje običaja. Temelji se na ustaljenom načinu razmišljanja i ustaljenim običajima koji su preuzeti iz ranijih razdoblja. Tako *tradicionalizam* označava održavanje tradicije, sklonost tradiciji, a *tradicionalan* znači uobičajen, vezan naraštajima isti, određen tradicijom.

U nastavku se obrađuje pojam izmišljanja tradicije i invencija tradicije u turističke svrhe te je opisano kako pojedini događaji, rituali, prakse postaju ukorijenjeni u narodu i poprimaju tradicijske značajke.

7.1. Izmišljanje tradicije

Izmišljanje, odnosno invencija tradicije, javlja se najčešće u etnološkom kontekstu, a označava skup praksi reguliranih prešutno prihvaćenim pravilima koji nastoje usaditi određene vrijednosti i norme ponašanja pomoću ponavljanja (Jelin i sur., 2010.). Tradicije koje izgledaju ili za koje se tvrdi da su stare, često su podrijetlom novijeg datuma i ponekad izmišljene. Termin „izmišljena tradicija“ koristi se u širokom, ali preciznom smislu:

- izmišljene, konstruirane i formalno ustanovljene tradicije,

- tradicije koje se javljaju na na in koji nije mogu e pratiti u okviru kratkog vremenskog perioda i koje se uspostavljaju velikom brzinom (Hobsbawm, 2011.).

Pojam „izmišljena tradicija“ se koristi u smislu jednog broja radnji ritualne ili simboli ke prirode, koji se obi no provode prema pravilima koja su otvoreno ili prikriveno prihva ena i koje teže tomu da usade odre ene vrijednosti i norme ponašanja putem ponavljanja te ukoliko je mogu e, uspostavljaju kontinuitet s prošloš u. Te su tradicije odgovori na nove situacije, koji uzimaju karakteristike starog ili uspostavljaju svoju vlastitu prošlost putem obvezuju eg ponavljanja. One mogu biti i kontrast izme u stalne promjene i inovacije modernog svijeta i pokušaja da se barem neki dijelovi društvenog života unutar njega strukturiraju kao stabilni i nepromjenjivi.

U ovom kontekstu potrebno je razlikovati pojam tradicije i pojam obi aja. Pri tome je glavna karakteristika tradicije ta da je ona nepromjenjiva. Njezina stvarna ili izmišljena prošlost name e fiksne, formalizirane radnje, tj. ponavljanja. Za razliku od nje, obi aj je promjenjiv. On ne sprje ava inovaciju i promjenu, ve ih potvr uje na osnovi prethodnih primjera, društvenog kontinuiteta ili prirodnog zakona koji je izražen u prošlosti.

Izmišljene tradicije pojavljuju se naj eš e kada brza transformacija društva slabi i razara društvene obrasce za koje su “stare” tradicije bile stvarane i kada proizvodi nove, na koje te tradicije nisu primjenjive ili onda kada stare tradicije i njihovi nosioci i promotori nisu više dovoljno prilagodljivi ili su eliminirani na neki drugi na in. Mogu se podijeliti na:

- one koje uspostavljaju ili simboliziraju socijalnu koheziju ili lanstvo u grupi, stvarne ili izmišljene zajednice. One su prevladavaju e, a druge su funkcije smatrane kao implicitne ili kao da proizlaze iz osje aja identifikacije sa zajednicom ili institucijama koje predstavljaju, izražavaju ili simboliziraju,
- one koje uspostavljaju ili ozakonjuju institucije, statute ili odnose identiteta,
- one iji je osnovni cilj bio socijalizacija, usa ivanje vjerovanja, sustava vrijednosti i konvencija vezanih za ponašanje (Hobsbawm, 2011.).

Te se nove, izmišljene tradicije mogu nadovezati na stare ili se mogu izmišljati posu ivanjem rituala, simbola i moralnog uvjerenja kao što su religija, folklor te arhitektura. Kao

primjer za navedeno navodi se pojam nacionalizma, gdje se tradicijski obi aji koji ve postoje (narodne pjesme, obi aji, nadmetanja) modificiraju, ritualiziraju i institucionaliziraju kako bi služile novim nacionalnim ciljevima. Nastaju potpuno novi simboli i sredstva (nacionalne himne, nacionalne zastave, grbovi).

Izmišljene tradicije su važni simptomi i indikatori problema koji se druga ije ne bi mogli niti prepoznati i razvojnog tijeka koji bi ina e bilo teško identificirati i datirati. One su dokazni materijal i pružaju jasnu sliku odnosa ljudi prema prošlosti, jer koriste povijest kao ono što daje osobnost akciji i u vrš uje grupnu povezanost. Prou avanje i izmišljanje tradicije je interdisciplinarno. Ono ujedinjuje povjesni are i antropologe, kao i mnoge druge znanosti o ovjeku (Hobsbawm, 2011.).

Prema iznesenim objašnjenjima, može se objasniti i tradicionalnost Alke, koja se ponajprije ogleda u njezinoj trostoljetnoj ponovljivosti koja se prenosi. Uz to, mogu se prepoznati i zna ajke tradicije koje se odnose na vrijednosti i zna enja koja joj ljudi pridaju, kao pojedinci i kao lanovi zajednice. Zna ajke koje je Alka poprimila kao prepoznatljiv fenomen izvan užih, lokalnih okvira u mnogo emu su bile obilježene povijesno-politi kim i društveno-kulturnim kontekstima te vrijednosnim sustavima uz koje se ti konteksti vežu. Alka danas egzistira kao snažan simbol s kojim se lanovi lokalne zajednice identificiraju i time upu uju na svoju posebnost. Pobjeda nad Turcima 1715. glavno je izvorište i oslonac Alke te kao takva predstavlja važan segment svakodnevice individualnog i kolektivnog života mnogih stanovnika Cetinske krajine. Zbog njezine formalne pripadnosti viteškim igrama europskog srednjovjekovlja i obilježjima nevezanim uz lokalnu tradiciju, nije ju se moglo pojmiti kao oblik starije narodne kulture. No, transformacijom srednjovjekovne viteške igre u Alku (vezivanje uz pobjedu nad Turcima i legendu o Gospi Sinjskoj) postala je jednim od na ina održavanja sje anja na slavnu pobjedu (Vukuši , 2013.).

Na sli an na in, kroz izmišljanje tradicije, možemo promatrati i Trku na prstenac u Barbanu. Budu i da je ona od svojih po etaka, 1696., održavana isklju ivo u turisti ke svrhe, odnosno kako bi se privuklo što više posjetitelja na sajam, a zatim je 1976. i obnovljena s istim turisti kim ciljem, nastavak teksta donosi objašnjenje invencije tradicije nastale u turisti ke svrhe.

7.2. Invencija tradicije u turističke svrhe

Invencija tradicije jedan je od najčešćih oblika komercijalizacije kulture. Kontinuitet koji tradicije veže s prošlost, uglavnom je uvijek izmišljen. Invencija tradicije je odgovor na nove situacije, a za većinu današnjih zajednica to je turizam. Dakle, tradicija se izmišlja u svrhu animacije turista. Tako su danas u turističkoj ponudi mnogi kulturni proizvodi koji nemaju izvorne veze s povijesnim kulturnim kontinuitetom određenih lokalnih zajednica, nego su izmišljeni kako bi destinacija bila što zanimljivija. Shodno tome, invencija tradicije može se podijeliti na tri stupnja (prema Jelin i sur., 2010.):

- apsolutni novitet za lokalnu zajednicu koji nema nikakve veze s prošlost, odnosno kulturom zajednice,
- nadogradnja na tradiciju dodaju joj nove elemente koji nisu izvorni,
- baštini tradiciju, ali je prebacuje u vrijeme turističke sezone.

Prema navedenim stupnjevima invencije tradicije, može se sagledati održavanje Trke na prstenac. U početku je to bio apsolutni novitet za lokalnu zajednicu koji nije imao veze s prošlost ni kulturom, odnosno održala se prema sličnim viteškim turnirima onog doba, a natjecanje je uspostavljeno radi privlačenja posjetitelja na sajam koji se održavao o blagdanu Duhova. Kasnije, kada je obnovljena 1976., održala se prema starim pravilima koja su prilagođena suvremenim uvjetima, tj. dodani su joj neki elementi koji nisu bili izvorni. Kao posljednji stupanj invencije tradicije uočava se baštinjenje tradicije, ali kako su i sami organizatori i obnovitelji naveli, upravo je u turističke svrhe njezino održavanje premješteno u mjesec kolovoz. Od njezina obnavljanja, nakon četrdeset godina neprekidnog održavanja, Trka na prstenac ipak se može okarakterizirati kao lokalna tradicija.

Iako je Sinjska alka dugovjejnija od Trke na prstenac i održava se gotovo neprekidno od samog početka, neke segmente invencije tradicije nalazimo i kod nje. Primjerice, nekad se ona održavala za vrijeme poklada, a kasnije je nekoliko puta premješтана. Njezino je uvođenje tako i bio novitet za lokalnu zajednicu, a kako je u tekstu ranije navedeno, tek se posljednjih dvadesetak godina proširila izvan Sinja i tzv. alkarskog kraja. Time je na neki način i Alka jedna od novijih tradicija u hrvatskom tradicijskom krugu. Sinjska alka je ponajviše zahvaljujući i

medijima prestala biti natjecanje lokalnog karaktera i postala je događaj koji plijeni pažnju cijele Hrvatske, ali i svijeta. Po svojim općinama značajkama srednjovjekovnih turnira, ona ujedinjuje nekoliko elemenata kojima privlači i javnost. Prije svega tu se ističu odore alkara i alkarskih momaka, oružje i konjska oprema, mitske i sportske značajke natjecanja te tradicija sredine u kojoj se njeguje i održava. Osnovana 1715., s ponekim prekidima održala se do danas, poprimaju i značajke kraja u kojem se priređivala te time pridonose i stvaranju karakterističnog cetinskog mentaliteta kojem vladaju heroizam i samožrtvovanje. Uz zapadnoeuropska viteška obilježja, sa snažnom ukorijenjenošću u domaćim, seljačkim tradicijama, Sinjska alka ima i izraziti istočnjački pečat, kao tipična pojava s katoličko-islamskoga limesa, što se ogleda u etimologiji njezina imena i gotovo cjelokupnoj terminologiji vezanoj uz nju, ali u idiomu sinjskog kraja. Do danas je sačuvala svoju povijesnu autentičnost u kojoj su isprepleteni drevni lokalni, orijentalni i mletački utjecaji u narodnim nošnjama i strogo razrađenim pravilima natjecanja te u specifičnoj terminologiji svih elemenata turnira, a koji su odraz suradnje i prožimanja općinskih civilizacijskih modela. Premda je utemeljena u širim europskim i orijentalnim viteškim tradicijama, Sinjska alka je prenesena u autentično lokalno ruho koje je osigurano statutom Alke još u 19. st., a i danas je tako. Povezanost Alke i Gospe Sinjske znatno je pridonijela etničkoj homogenizaciji pučanstva iz zapadne Bosne i Hercegovine koje je pobjeglo pred Turcima na područje Cetinske krajine. Stoga su Alka i Gospa Sinjska važan element novog identiteta stanovništva Cetinske krajine (Belamari, 2013.; Ljubić, 2001.).

Promatrajući i ove dvije konjičke igre kao izmišljenu tradiciju ili samo kao tradiciju koja se baštini na njihovoj lokalnoj razini, uočavaju se njihove sličnosti, ali i razlike. Naime, iako po sportskim obilježjima gotovo jednake, prema svome podrijetlu i nastanku u potpunosti su različite. Njihove sličnosti i razlike obrađene su u nastavku, a sažeto su prikazane u Tablici 1 koja slijedi.

Tablica 1. Usporedba Trke na prstenac i Sinjske alke

OBILJEŽJA	TRKA NA PRSTENAC	SINJSKA ALKA
Prvo izvo enje	10. VI. 1696.	1715./1717.
Najstariji pravilnik	1696.	1833.
Svrha održavanja	Privu i stanovništvo na slobodni sajam o blagdanu Duhova	U ast Gospe Sinjske i pobjede nad Turcima 1715.
Vrijeme održavanja	Nekada: za blagdan Duhova (lipanj) Danas: tre i vikend u kolovozu	Nekada: u vrijeme poklada (velja a) Danas: prva tre ina kolovoza
Pravo nastupanja (nekada)	Samo vitezovi i vojnici	Vitezovi i bogatiji seljaci
Pravo nastupanja (danas)	Konjanici ro eni u Istri, na Liburniji i otocima	Alkari ro eni u Cetinskoj krajini, tzv. alkarskom kraju
Tijek održavanja	1696. – 1703. Obnovljena 1976.	Kontinuirano (uz povremene prekide)
Sudionici	Konjanici i kopljonoše	Alkari i alkarski momci
Broj sudionika	16 konjanika (18 – 60 god.)	11 – 17 alkara
Odore	Narodne nošnje (konjanici i kopljonoše)	Viteške odore (alkari) Narodne nošnje (momci)
Meta	Prstenac (pet polja)	Alka (etiri polja)
Sustav bodovanja	Pogodak u sredinu 3 boda, polje iznad 2 boda, polje ispod 1 bod, polja lijevo i desno pola boda.	Pogodak u sredinu 3 boda, polje iznad 2 boda, pogodak u jedno od dva donja polja 1 bod.
Dužina staze (trkališta) do mete	150 metara (puni galop konja u 12 sekundi)	160 metara (brzina tr anja odre uje se svake godine)
Tijek natjecanja	Kvalifikacije (15 dana ranije) Trka za viticu (subota) Trka na prstenac (nedjelja)	Prove (15 dana ranije) Bara (petak) oja (subota) Alka (nedjelja)

Izvor: Izradila autorica

Prema Tablici 1, tj. usporedbom Trke na prstenac i Alke, uo avaju se poneke sli nosti, ali i razlike. Prva Trka na prstenac održana je 1696. kada su donesena i njezina pravila. Pravila su sa uvana u prijepisu iz 19. st. Povod organiziranja ove trke bilo je održavanje slobodnog sajma u Barbanu o blagdanu Duhova 10. lipnja, kako bi se privukao što ve i broj seljaka i gra ana iz susjednih gradova. Tom prilikom izdan je i proglas kojim su utvr ena pravila natjecanja. Na trci su mogli sudjelovati konjanici opremljeni kao ratnici, vojnici ili vitezovi. Kada je to no održana prva Sinjska alka, ne može ustvrditi sa sigurnoš u, budu i da nema za to povijesnih pisanih dokaza. Pretpostavlja se da je održana 1717., a da je odluka o njezinu održavanju donesena 1715., nakon velike pobjede nad turskom vojskom. U ast te pobjede i legende o Gospi Sinjskoj po ela se tr ati Alka. Dakle, njihova je svrha održavanja u potpunosti razli ita, iako im je cilj – pogoditi metu, isti. Prva Pravila Trke na prstenac i prvi Statut Alke, pisani talijanskim jezikom, gotovo se u potpunosti podudaraju s odredbama sli nih viteških nadmetanja u tadašnjoj Europi, a osobito na podru ju Mleta ke Republike. Alka se od Trke i od ostalih viteških igara u kojima su sudjelovali samo alkari (konjanici)-vitezovi, razlikovala po tome što je od po etka svog održavanja imala zna ajnu inovaciju. Na Alki su uz pripadnike vojne aristokracije, doseljene i one doma eg podrijetla, mogli sudjelovati i ljudi sa sela, naravno oni imu niji, ali su joj time ipak dali narodni pe at. Tako je u sve anu ceremoniju, uz etu konjanika-vitezova, uvedena i eta seljaka pješaka iz sinjskih okolnih sela. Jedna od zna ajnijih razlika je ceremonijalnost Alke, odnosno jednostavnost Trke. Naime, Pravila Alke znatno su opsežnije i detaljnije napisana i razra ena nego pravila za Trku. Ceremonija Alke strogo je utvr ena navedenim Pravilima, statutima i dodatnim pravilnicima. Propisano je sve vezano uz njezino održavanje, od sudionika, njihove odore, opreme i oružja, alkarskih konja pa do pojedinih izjava i ponašanja u odre enim trenucima sve anosti. Pravila za Trku sastoje se od dvadesetak to aka i samo ukratko odre uju pravila natjecanja. Pravo natjecanja na obje igre odre eno je pravilom zavijajnosti. Na Trki mogu sudjelovati stanovnici Istre, Liburnije i otoka, a na Alki stanovnici Cetinske krajine, tzv. alkarskog kraja. Broj sudionika ne razlikuje se zna ajno, za Trku je odre eno an broj od šesnaest konjanika, dok broj alkara može varirati izme u jedanaest i sedamnaest. Nazivi sudionika donekle se razlikuju: konjanik/kopljonoša za Trku te alkar/alkarski momak za Alku. Obje se igre održavaju u mjesecu kolovozu, dok je u njihovim po ecima održavanje bilo vezano uz crkvene sve anosti, za Alku kasnije i uz ro endane pojedinih vladara. Razlika u tijeku održavanja tako er je zna ajna. Naime, od 1696. do 1703. održane su etiri Trke na prstenac, a

potom je njezino održavanje prekinuto do obnavljanja 1976., dok je kontinuitet održavanja Alke dug tristo godina, uz zanemarive prekide. Vidna razlika je i u odori sudionika. U Alki je izrazito izražena sve ana bogata odora alkara, alaj- auša i vojvode, a isto tako bogato su opremljeni i konji, posebice vojvodin konj i konj edek koji simbolizira plijen iz 1715. Odora alkarskih momaka, iako predstavlja narodnu nošnju, tako er je u bogato ukrašena, a najviše se isti u njihove je erme (prsluci). Reprezentativno je i oružje koje sudionici nose na alkarskoj povorci: štit, buzdovani, sablje, razne puške. Sudionici Trke skromnije su odjeveni u tradicionalnu narodnu nošnju, a oprema konja je tako er jednostavna. Iako je i u Barbanu organizirana povorka do trkališta, ona je mnogo manjih razmjera od sinjske. Pripreme za glavnu trku kod jedne i druge su sli ne, kao i pravila za tr anje (puni galop konja, odre eno vrijeme prelaska staze, tr anje u tri trke, izbor slavodobitnika, eventualno pripetavanje). Meta koja se ga a postavljena je na konopcu iznad staze, ali je broj polja i sustav bodovanja razli it. Tako prstenac ima pet polja (sredinu i etiri vanjska), dok alka ima etiri polja (sredinu i tri vanjska). Kod prstenca pogodak u sredinu donosi 3 boda, polje iznad 2 boda, polje ispod 1 bod, polja lijevo i desno pola boda. Pogodak u sredinu alke tako er donosi tri boda, polje iznad 2 boda, a pogodak u jedno od dva donja polja 1 bod.

Navedenim sli nostima i razlikama, ove dvije manifestacije jedine su takve preostale viteške (alkarske) igre koje su održale svoju tradiciju i nastavljaju se održavati i dalje. I jedna i druga ove godine, 2015., obilježavaju zna ajne obljetnice. Sinjska alka slavi tristo godina svog održavanja, a Trka obilježava etrdesetu godinu od svog ponovnog uspostavljanja. lanovi ovih dviju igara, njihovi osniva i i organizatori, Društvo Trka na prstenac i Viteško alkarsko društvo, sura uju još od po etka 1980-ih godina. Od tada se njihova izaslanstva redovito posje uju i prate natjecanja te razmjenjuju iskustva. Suradnja je okrunjena 3. prosinca 2010. potpisivanjem Povelje o prijateljstvu i suradnji izme u Grada Sinja i Op ine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban (sl. 24). Povelja je potpisana u nazo nosti tadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske dr. Ive Josipovi a u njegovom uredu u Zagrebu (Duki ; Nasi , 2014.).

Slika 24. Povelja o prijateljstvu i suradnji Grada Sinja i Općine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban (Izvor: Duki ; Nasi , 2014.)

O uvanju i nastavku tradicije održavanja ovih dviju konji kih igara svakako pridonose i ina ice koje su se razvile po njihovu uzoru. Tako su se razvile mototrke i morske trke na prstenac, dje je alke i razvojem suvremene tehnologije robotrke i roboti ka alka.

7.3. Ina ice Trke na prstenac i Sinjske alke

Po uzoru na barbansku Trku na prstenac i Sinjsku alku, razvile su se njihove ina ice. Na podru ju Barbanštine tri su takve trke. Najstarija od njih je „Mototrka na prstenac“ koja se održava od 2000. u selu Orihi. Nešto mla a po godini osnivanja je „Morska trka na prstenac“ u uvali Blaz, a od 2013. provodi se školsko natjecanje „Robotrka na prstenac“. Kratko vrijeme u Barbanu se održavale i tzv. Turisti ke trke na prstenac koje su bile organizirane isklju ivo za potrebe agencijskih turista. Najpoznatije ina ice Sinjske alke jesu dje je alke koje se održavaju po sinjskim ulicama i selima. Me u njima se isti e „Vu kovi a dje ja alka“ koja se održava još od 1955. Po uzoru na Sinjsku alku nastala je i „Roboti ka alka“, natjecanje za u enike osnovnih škola. Osim njih, održavaju se i razne moto-alke u organizaciji moto-klubova diljem Hrvatske. Najpoznatija je BOK Moto-alka koja se održava u sklopu festivala Bjelovarskih odjeka kazališta

(BOK) na kojoj sudjeluju motociklist bjelovarskog Moto kluba „White City Riders“ i glumci BOKfesta.

U nastavku teksta opisane su navedene izvedenice ovih dvaju natjecanja, slijedom koji prati i cijeli rad, odnosno najprije su one nastale prema uzoru na Trku na prstenac, a potom one izvedene iz Sinjske alke.

➤ **Mototrka na prstenac**

Mototrka na prstenac najstarija je ina čica Trke na prstenac. Održava se od 2000. u selu Orihi, nedaleko Barbana. Sredinom srpnja u Orihima se održava Dan sela Orihi koji započinje otvaranjem izložbe oldtimera „Old timer’s day“ i susretom popularnih fišaka pod nazivom „Old fish o’ day“, a završava „Mototrkom na prstenac“. Na mototрку se uglavnom prijavljuje oko dvadesetak posada (vozač motora i kopljanik), a vozi se na način da suvozač na motoru drži koplje i nastoji trudom oba člana posade pogoditi prstenac, pri čemu treba stazu dužine 33 metara proći i za manje od pet sekundi, prosječno brzinom motora od oko 40 km/h. Prstenac je isti kao i na barbanskoj konjičkoj trci: pogodak u sredinu donosi 3 boda, u polje iznad 2 boda, u polje ispod 1 bod, te u boju na polja pola boda. Mototrka se vozi u tri trke, a ukoliko nema pobjednika, slijedi pripetavanje (Općina Barban, 2015.).

➤ **Morska trka na prstenac**

Godine 2011., početkom srpnja, prvi put se održala morska Trka na prstenac u uvali Blaz u Općini Barban, u sklopu Regate barbanske rivijere. Nastala je po uzoru na barbansku konjičku Trku na prstenac i Mototрку na prstenac iz Orihi. U morskoj trci gumenjacima s dvočlanom posadom gata se prstenac koji je isti kao i u konjičkoj trci. Jedan član posade vesla, dok drugi član kopljem gata prstenac obješen na konopcu između dvije šipke koje se zabiju u more. Na morskoj trci ne mjeri se vrijeme, zbog toga što prolazno vrijeme definiraju vremenski uvjeti na moru. Prstenac i koplje isti su kao i kod konjičke trke, a pobjednici dobivaju i prigodnu nagradu. Sudjelovati mogu samo one jedrilarske posade koje su sudjelovale na regati (Vale, 2012.).

➤ Robotrka

Robotrka na prstenac održava se od 2012. u organizaciji Društva za robotiku Istra. Radi se o natjecanju za učenike osnovnih škola iz Istre i Kvarnera, osnovanom s ciljem popularizacije robotike. Natjecanje je ekipno i ekipa ima tri učenika. Cilj natjecanja je osvojiti što više bodova (punata). Bodovi se osvajaju pogađanjem prstenca kopljem koje se nalazi na robotu. Postoji više disciplina i svaki učenik ekipe sudjeluje jednom u svakoj disciplini. Za prvo natjecanje organizirane su tri discipline. Kod poluautomatskog upravljanja robot sensorima svjetlosti prati crnu crtu širine 15 do 20 milimetara koja ga vodi do prstenca. Tijekom vožnje robota, natjecatelj preko računala upravlja samo pomicanjem koplja nakon što robot samostalno prijeđe trećinu staze. Kod ručnog upravljanja natjecatelj preko računala upravlja kretanjem robota i koplja. Postoji i disciplina ručnog upravljanja iz perspektive robota, gdje natjecatelj upravlja kretanjem robota i koplja iz perspektive robota dobivene na monitoru pomoću kamere koja je povezana s računalom. I ovo natjecanje, kao i dva prethodno spomenuta, ima svoj vlastiti sud. Budući da je ovo natjecanje još u začetku, namjera je da Robotrka na prstenac bude svojevrsno kup natjecanje koje uključuje više okupljanja učenika tijekom godine i u različitim sredinama. Završnica kup-natjecanja za svaku školsku godinu bila održavana u Barbanu kao dio programa Trke na prstenac (sl. 25), (Suman, 2014.).

Slika 25. Robotrka na prstenac

(Izvor: Glas Istre, 2015.)

➤ **Vu kovi a dje ja alka**

Ukorigenosti Alke u svakodnevicu lokalnog stanovništva Cetinske krajine svjedo e i natjecanja koja po sinjskim kalama i selima organiziraju djeca. Ona izra uju, postavljaju i igraju alku na razli ite, sebi prilago ene na ine (dostupni materijali, mjesto, na in održavanja, dob i sl.). To su uglavnom spontane i kreativne dje je aktivnosti kojima je cilj zabaviti se. Po etak izvo enja dje jih alki nije mogu e utvrditi, budu i da su one zbog svoje zaigranosti i neozbiljnosti uvijek bile u sjeni prave Alke, stoga nisu ni poticale zanimanje javnosti, pa o njima nema mnogo podataka. Utvr eno je da su ve sredinom dvadesetog stolje a bile snažno urasle u svakodnevicu mnogih mjesta Cetinske krajine. Djeca su u pravilu igrala Alku nakon „prave“ Alke. Metu su ga ala tr e i, a imali su svog vojvodu i alaj- auša. Pobjednik bi dobio simboli nu nov anu nagradu od op ine, a vojvoda bi mu na koplje stavio hrvatsku zastavu. Kao i kod „velike“ Alke, sudionici su išli kod pobjednika na ve eru, gdje su blagovali ono što bi prikupili po gradu (Vukuši , 2013.).

Osobito mjesto me u dje jim alkama ve je pedesetih godina dvadesetog stolje a pripadalo igri koja se izvodila u selu Brnaze, u zaseoku Vu kovi i. Alka iz tog zaseoka, naziva „Vu kovi a dje ja alka“, jedina je prepoznatljiva i vrednovana u široj javnosti, a pokrovitelji su joj Grad Sinj i Viteško alkarsko društvo. O njezinoj izvedbi skrbi udruga istog imena, stoga nju obilježava znatno ve a razina formalnosti u odnosu na ostale dje je alke koje se igraju. Vu kovi a dje ja alka ima i svoj Statut, sli an Statutu VAD-a, kojim su propisani razni aspekti ove dje je igre: po etak priprema, izgled povorke, uloga sudionika, na in odijevanja, proglašenje pobjednika itd. Glavna nagrada je bicikl, a uz nju postoje i simboli ne nov ane nagrade, primjerice za najmla eg sudionika ili onog s najmanje bodova (Vukuši , 2013.). U spomen na svoje pretke fra Pavla, Božu, Tadiju i Zeca, koji se istaknuli junaštvom i odvažnoš u u presudnoj bitci s Turcima 1715., Vu kovi i su, po uzoru na slavnu Sinjsku alku, 1955. osnovali svoju, dje ju alku. Vu kovi a dje ju alku tr e na nogama dje aci od tri do deset godina, alkarski momci su im stariji mještani zaseoka Vu kovi i, a alkarski sud i vojvoda su najstariji mještani. U alkarskoj povorci barjaktar jaše konja, magarac simbolizira edeka, a vojvodin a utant nosi sablju junaka Bože Vu kovi a. Pravo sudjelovanja u dje joj alci imaju samo pripadnici loze Vu kovi , a svi se alkari i nazivaju živopisnim nadimcima: Vuk, Poskok, Ujdalo, Jedva, Dopunski Broj, Živac, Zvrk, Bumbar, Nakostrušena Obrva, Fratar, Didovo Oko... Cijela manifestacija dje je alke zapo inje u petak natjecanjem za Baru, a potom u subotu natjecanjem za oju. U nedjelju, na dan

Dje je alke, u jutarnjim satima pucaju ma kule s Gomilice, održava se sat povijesti na trkalištu. Zatim slijedi misa u crkvi na groblju Svetog Nikole. Oki ena ko ija s a utantom i njegovim momkom obilazi Sinj i Brnaze kako bi puk pozvala na Vu kovi a sve anost. Nakon sve anog mimohoda ulicama, sinjska Gradska glazba svira hrvatsku himnu nakon koje slijedi govor vojvode dje je alke. Vojvoda u svom govoru pozva alkari e da potr e kao nikada i ga aju ravno u sridu, kao što su ga ali i njihovi preci predvo eni fra Pavlom Vu kovi em davne 1715. ga aju i osmanlijske vojnike, kada su uz pomo Gospe obranili Sinj. Nakon velike fešte u domu slavodobitnika, slavlje se nastavlja na dnu Vu kovi a ulice (sl. 26), (Ferata – Sinjski portal, 2015.; Turisti ka zajednica grada Sinja, 2015.).

Gotovo svaka ulica i svako sinjsko naselje ima svoju dje ju alku. Uz najpoznatiju Vu kovi a dje ju alku, zanimljive su i ostale dje je alke u Sinju. Neke od njih jesu: Brnaška alka, Mari a alka, Alka Baljkov most, Lu ka alka, dvije dje je alke na Bazani, zatim Alka Pelimovac, Alka Bori evac itd. Neke dje je alke su stare i nekoliko desetaka godina, a ve ina ih se održava nakon Sinjske alke, u drugoj polovici mjeseca kolovoza. Neke su Alke starije i od Vu kovi a dje je alke, a neke se voze i na biciklu. Svima je zajedni ko da se održavaju po uzoru na Sinjsku alku i da ih tr e djeca koja imaju isti san – postati pravi alkari i sudjelovati na „velikoj“ Alki (Sinjska Alka, 2015.).

Slika 26. Vu kovi a dje ja alka

(Izvor: Sinjska alka, 2015.)

➤ **Roboti ka alka**

Roboti ka alka junior je natjecanje u robotici koje Hrvatsko društvo za robotiku organizira i provodi najmanje jednom godišnje u nekom od hrvatskih mjesta u kojima su se u srednjem vijeku igrale igre ga anja prstena s konja. Natjecanje se održava od 2009., a natjecatelji su u enici osnovnih škola koji se natje u u timovima od po tri u enika. Tim odabire svoje ime i redosljed u enika za vožnju alke. Svaki sudionik tima vozi po jednu vožnju. Bodovi tima se zbrajaju, a pobjednik je tim s najviše bodova. Natjecanje se odvija tako da natjecatelj upravlja robotom koji se kre e najve om brzinom te pokušava kopljem pogoditi alku koja visi na sredini staze. Oblikom je cilj isti kao i kod originalne Sinjske alke. Manji, koncentri an krug alke je promjera 19 mm, a ve i 54 mm. Krugovi su spojeni s trima kracima. Pogodak u manji krug donosi tri punta, u gornje polje dva punta, dok donja polja donose jedan punat. Cilj igre je prikupiti što više punata iz tri vožnje. Maksimalan broj punata je devet. U slu aju izjedna enosti bodova za pobjedu, vozi se dodatna timska vožnja sve dok se ne dobije pobjednik (pripetavanje).

Natjecanje se sastoji iz dva dijela. U prvom dijelu sudjeluju svi prijavljeni timovi. Svaki sudionik tima vozi po jednu vožnju (ukupno tri vožnje). Prvi, izlu ni dio natjecanja odvija se istovremeno na trima poligonima. Pet najboljih timova sudjeluje u drugom krugu natjecanja na glavnom poligonu i natje u se za pobjednika. U drugom krugu natjecanja na alkara se postavlja beži na kamera te se slika kamere prikazuje na monitoru ra unala. Voza alkara e ga ati alku oslanjaju i se na sliku iz perspektive robota. Sudionicima tima dozvoljeno je pridržavanje kabela, kao i davanje uputa voza u koji vozi prema slici na monitoru. Svaki tim vozi po tri vožnje. Pobjednik natjecanja je onaj tim koji u drugom krugu natjecanja skupi najviše bodova. Staza za Roboti ku alku duga ka je 150 cm, a široka 75 cm. Visina zaštitnih pregrada je 5 cm, alka je na visini od 20 do 30 cm. Visina postavljanja mijenja se tijekom natjecanja. Na sredini staze nalazi se crna traka debljine 15 mm. Robot alkar mora pro i stazu od starta do alke unutar 10 sekundi. Crna traka po sredini staze može biti iskorištena za automatsko ili poluautomatsko upravljanje alkarom. Alkarom se upravlja pomo u tipkovnice na ra unalu (Hrvatski roboti ki savez, 2015.).

8. ZAKLJUČAK

Srednjovjekovne viteške igre bile su kroz više stoljeća glavne sportske priredbe i najatraktivnije zabave europskog društva. No, zbog izmijenjenih društvenih i životnih uvjeta, s vremenom su postupno izlazile iz običaja. Dobivale su nove oblike, pretvaraju i se tako u priredbe za narod i uveseljavanje, sve dok i kao takve nisu išeznule. Zbog svog zabavnog karaktera, te igre na sebe nisu svratile već u pozornost svojih suvremenih pisaca, pa su zapisi o njima vrlo oskudni. Oni zapisi koji su se uspjeli sačuvati, vrijedni su podaci koji svjedoče o prošlosti ovih igara, Trke na prstenac u Barbanu i Sinjske alke.

Najstariji pisani izvor o Trki na prstenac tako potječe iz 1696. Tada je feudalni vlasnik Barbana Francesco Loredan priredio slobodni sajam na blagdan Duhova. Tim je povodom organizirana i prva Trka na prstenac za koju su javnim proglasom proglašena pravila natjecanja u osam točaka. Sudjelovalo je deset konjanika, a pobjednik je bio Ottavio Quellis. Sačuvane su zabilješke o još tri trke, do 1703., kada se gubi pisani trag o ovom natjecanju u Barbanu. Zaslugom dr. Danila Klana i njegovim izlaganjem na temu *Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri*, barbanski aktivisti odlučuju obnoviti Trku na prstenac. Tako je nakon gotovo 280 godina, 1976. u Barbanu ponovno organizirana Trka koja se kontinuirano održava do danas.

Od tada se Trka na prstenac održava svake godine, treći i vikend u mjesecu kolovozu. Natjecatelji konjanici moraju u tri trke i za manje od 12 sekundi u punom galopu konja pretrati stazu dugu 150 m i pogoditi prstenac kopljem. Prstenac se sastoji od dva koncentrična kruga, povezana tako da su između njih četiri polja. Pogodak u sredinu donosi tri boda, pogodak u polje iznad sredine nosi dva, ispod sredine jedan, a u bočna polja po pola boda. Jahač koji u tri trke osvoji najviše punata postaje slavodobitnik Trke. Svaki jahač ima i svojeg kopljonošu, a uz njih sastavni dio Trke su podizanje prstenca i članovi žirnog suda. Prije utrke prolaze kroz Barbanu povorci do trkališta. Odjeveni su u tradicionalnu narodnu nošnju toga kraja. Trka je, osim na očuvanje tradicije i kulture, postala i jedna od prepoznatljivih ljetnih manifestacija Istre.

Tradiciju koja se nastavlja na srednjovjekovne viteške turnire jedina je do današnjih dana očuvana Sinjska alka. Ta se tradicionalnost očitovala već u prvim, najranijim zapisima, s kraja 18. st. Najstariji pisani spomen Alke su tri soneta i oda koje je na talijanskom jeziku ispjevao Julije Bajamonti 1784., a njezin temeljni dokument do danas je ostao Statut iz 1833. Alkarsko

natjecanje se od svojih po etaka veže uz uspomenu na zna ajan doga aj za taj kraj, tj. za oslobodjenje Sinja od turske opsade 1715. i na legendu o Gospi Sinjskoj. Ta je uspomena značajno utjecala i na izgled Alke. Kao jedno od njezinih najznačajnijih obilježja ističe se ceremonijalnost i formaliziranost. Pravilima o Alki propisan je svaki detalj vezan uz njezino održavanje, kako na dan Alke, tako i za ranije pripreme.

Sinjska alka, jednako kao i Trka na prstenac, natjecanje je konjanika u galopu alke kopljem koje se u Sinju održava svake godine u prvoj trećini mjeseca kolovoza. Alkari jašu i u punom galopu konja nastoje pogoditi alku obješenu na konopcu razapetom preko trkane staze. Alka (meta) je sastavljena od dvaju koncentričnih željeznih obruba koji su međusobno spojeni trima prečkama, tako da je razmak između obruba ima podijeljen na jedan veći i dva manja pregradaka. Alkar koji kopljem pogodi u sridu alke dobiva tri boda, pogodak u gornji pregradak vrijedi dva boda, a pogodak u jedan od donjih pregradaka jedan bod. Pobjednik je onaj koji na kraju tri trke prikupi najviše bodova. Dva dana prije Alke održava se natjecanje za Barbu, a dan ranije natjecanje za Čokju.

O održavanju i organizaciji Alke brine se Viteško alkarsko društvo u Sinju i samo njegovi članovi mogu biti sudionici Alke. Najimpresivniji dio alkarskih svečanosti je alkarska povorka. Alkarsku povorku predvodi harambaša i četa momaka u dvoredu. Slijede bubnjari i trubaši, a potom na konju jaše barjaktar s barjakom VAD-a i pratitelji s isukanim sabljama. Iza njih idu štitonoša i buzdovandžije, a zatim vodi i edeka. Slijede ih, jašu i na konjima, vojvodina i utant s isukanom sabljom iza kojeg je vojvoda, te u dvoredu alkari koji u desnoj ruci uspravno drže koplje. Na čelu jaše alaj-čauš. Alkarski konji opremljeni su srebrnom ili zlatnom opremom, a najljepšu i najraskošniju opremu i jedini konj kojega nitko ne jaše je konj edek – simbol ratnog plijena iz 1715.

Svojom tradicijom održavanja, Trka na prstenac i Sinjska alka čuvaju stare običaje i ujedno ih prenose na mlađe generacije. Svjedok su tome i inačice ovih igara, poput mototrke na prstenac, gdje jahači ili u novije vrijeme razvojem tehnologije robotrke i robotičke alke. Uvrštenjem Sinjske Alke na UNESCO-v popis nematerijalne kulturne baštine potvrđuje njezine prepoznatljivosti i valorizacije na međunarodnoj razini, uz već odavno priznanje u hrvatskom kulturnom krugu. Trka na prstenac, zbog svoje relativno kratke tradicije održavanja, još nije upisana na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske, ali je svejedno usprkos tome i ona značajan dio lokalne kulture te samim time i hrvatske nematerijalne kulturne baštine.

LITERATURA

a) Knjige i lanci:

1. Bader, A. (2006.): Tajnoviti putovi viteštva; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*, Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 34.-40.
2. Bajamonti J. (2011.): *Učast Alke 1784*. Priredio i preveo Tonko Maroevi . Sinj: Matica hrvatska.
3. Belamari , J. (2013.): Sinjska alka. Stoljetno viteško natjecanje u Cetinskoj krajini; u: Maljkovi , Z. (ur.): *Blaga Hrvatske – neprocjenjiva prirodna i kulturna baština*, Zagreb: Mozaik knjiga, str. 270.-275.
4. Bertoša, M. (2002.): Kada svijet bijaše mediteranski; u: *Izazovi povijesnog zanata: lokalna povijest i sveopći modeli*, Zagreb: Izdanja Antibarbarus, str. 19.-58.
5. Bertoša, M.; Matijaši , R. (ur.) (2005.): *Istarska enciklopedija*, Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krležice.
6. Blažina, B. (2006. a): Plemeniti ljepotan; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*, Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 140.-147.
7. Blažina, B. (ur.) (2006. b): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“.
8. Boti , A. (2015.): Izgled alke nekada i danas. *Ferata – Sinjski portal* [Online] <http://www.ferata.hr/izgled-alke-nekad-i-danas/>, [pristupljeno: 10. srpnja 2015.]
9. Dudan, L. (2007.): *Sinjska alka*. Preveo i priredio Tonko Maroevi . Sinj: Ogranak Matice hrvatske.
10. Duki , J.; Nasi , I. (2014.): *Sinjska alka: 1715.-2015.: programska knjižica Viteškog alkarskog društva u prigodi 300. obljetnice Alke i udesne obrane Sinja*; Sinj: Viteško alkarsko društvo.
11. Gr i , M. (2001.): Sinjska alka; u: Ljubi i , B. (ur.): *Alka*, Sinj: Viteško alkarsko društvo, str. 11.-25.
12. Hobsbawm, E. (2011.): Uvod: Kako se tradicije izmišljaju; u: Hobsbawm, E.; Ranger, T. (ur.): *Izmišljanje tradicije*; Beograd: Književni krug.
13. Jelin i , D. A. (2010.): *Kultura u izlogu: kratki vodiči za upravljanje kulturnim dobrima*; Zagreb: Meandermedia.

14. Juri , Š. (1988. a): *Dokumenti i književna gra a o Sinjskoj alki*; Split: Logos.
15. Juri , Š. (1988. b): Rje nik tu ica, dijalektizama i najvažnijih stru nih izraza; u: *Dokumenti i književna gra a o Sinjskoj alki*; Split: Logos, str. 327.-336.
16. Kancelar, S. (2006. a): Od trke do trke; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 150.-177.
17. Kancelar, S. (2006. b): Sve ana povorka – sjajna oprema – juna ka srca; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 54.-59.
18. Klen, D. (1976.): Viteška natjecanja i trke na prstenac u Istri; u: Kal i , M. (ur.): *Barban i Barbanština*; Pula: Izdava ka zajednica akavskog sabora, str. 183.-196.
19. Koroman, B. (2006.): Nošnja; u: Blažina, B. (ur.): *Prstenac*; Barban: Društvo „Trka na prstenac“, str. 126.-137.
20. Kozlica, I. (2014.): *Alka u politici – politika u Alki: Sinjska alka i ratovi dvadesetog stolje a*. Zagreb: Kulturno društvo Trilj. Hrvatski centar za ratne žrtve Zagreb.
21. Ljubi i , B. (ur.) (2001.): *Alka*, Sinj: Viteško alkarsko društvo.
22. Markovi , I. (1998.): Dnevnik obsade Sinja; u: *Sinj i njegovo slavlje: god. 1887. Spomen knjiga su 11 slika*. Sinj: Franjeva ki samostan, poglavarstvo grada, Matica hrvatska, str. 35.-41.
23. Maroevi , T. (2011.): Najstarija svjedo anstva o sinjskoj alki (1784.); u: Bajamonti, J.: *U ast Alke 1784*. Priredio i preveo Tonko Maroevi . Sinj: Matica hrvatska, str. 35.-49.
24. Mauri , J. (ur.) (2007.): *Barbanska dota*; Barban: KUD Barban.
25. Paštar, T. (2015.): uvari tradicije. Sinjska alka iza kulisa javnosti. *Slobodna Dalmacija* [Online] <http://www.slobodnadalmacija.hr/Spektar/tabid/94/articleType/ArticleView/articleId/273010/Default.aspx>, [pristupljeno: 10. srpnja 2015.]
26. Vukuši , A. M. (2007.): Zapisi o Sinjskoj alki i njihova primjenjivost u etnološkome istraživanju. *Studia ethnologica Croatica*, vol. 19, str. 223.-243, Zagreb.
27. Vukuši , A. M. (2013.): *U sridu: sje anje, pam enje i život Alke*; Zagreb, Institut za etnologiju i folkloristiku.

b) Pisani intervju:

1. Benkovi , L.; Vale, D. (2005.): Idejni obnovitelj Trke je prof. Mario Kal i ; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 12, godina V., str. 14.
2. Kancelar, K., Stojkovski, I. (2008.): Trka zahtjeva sve bolje jaha e; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 21, godina VIII., str. 14.-15.
3. Kožljan, I. (2005.): Naša je srida manja od alkarske; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 12, godina V., str. 16.
4. Suman, D. (2014.): Barban dobio robotrku na prstenac; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 39, godina XIV., str. 26.-27.
5. Vale, D. (2012.): Regata i prstenac na Blazu; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 33, godina XII., str. 33.-34.
6. Vale, V. (2005.): Razbijena bukaleta za prvega; *Barbanski glasnik – glasilo Op ine Barban*, broj 12, godina V., str. 15.

c) Internetski izvori:

1. Ferata – Sinjski portal
<http://www.ferata.hr/> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
2. Giostra – pore ki povijesni festival
<http://giostra.info/> [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
3. Glas Istre
<http://www.glasistre.hr/> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
4. Hrvatski roboti ki savez
<http://www.hrobos.hr/roboticka-alka.html> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
5. Istrapedia
<http://www.istrapedia.hr/hrv/home/> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
6. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
<http://www.min-kulture.hr/> [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
7. Op ina Barban
<http://barban.hr/> [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]

8. Proleksis enciklopedija – hrvatska opća i nacionalna online enciklopedija
<http://proleksis.lzmk.hr/> [pristupljeno: 20. lipnja 2015.]
9. Sinjska Alka
<http://www.alka.hr/> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
10. Slobodna Dalmacija
<http://www.slobodnadalmacija.hr/> [pristupljeno: 27. lipnja. 2015.]
11. Turistička zajednica grada Sinja
<http://www.visitsinj.com/hr> [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]
12. Wikipedija
https://hr.wikipedia.org/wiki/Glavna_stranica [pristupljeno: 27. lipnja 2015.]

d) Ostali izvori:

1. Pravila o Alki (1992.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.
2. Pravila Trke na prstenac (2002.); Barban: Izvršni odbor i časni sud Društva „Trka na prstenac“.
3. Pravila viteške igre – Trke na prstenac – Alka / za obnovljenu igru koja će se održati 14. kolovoza 1976. u Barbanu (1976.); Barban: Organizacijski odbor 1. obnovljene Trke na prstenac u Barbanu nakon 280. godina, Mjesna zajednica Barban, SSRN, SSO i Sportsko društvo „Barban“.
4. Pravilnik o prijavi, kvalifikacijama i obvezama konjanika (2008.); Barban: Skupština Društva Trka na prstenac.
5. Pravilnik o radu časnog suda Viteškog alkarskog društva Sinj (1992.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.
6. Statut Sinjske alke. Uspostavljen 1833. po starinskom načinu i disciplini. (S Dopunom usvojenom 1850. godine); u: Juri , Š. (1988.): *Dokumenti i književna građa o Sinjskoj alki*; Split: Logos, str. 83.-91.
7. Statut Viteškog alkarskog društva u Sinju (1997.); Sinj: Viteško alkarsko društvo.

POPIS SLIKA I TABLICA

Slike:

1. Slika 1. Sa Sartiglia	9
2. Slika 2. Vazmoslav Vale, slavodobitnik 1976.	19
3. Slika 3. Slavodobitnici s prijelaznim nagradama („Ptica – Prstenac“ i „Štit“)	20
4. Slika 4. Grb Društva Trka na prstenac	22
5. Slika 5. Konjanici u povorci	24
6. Slika 6. Trkalište na Gradiš u	24
7. Slika 7. Shema prstenca	25
8. Slika 8. Prstenac (meta)	25
9. Slika 9. Nosa i prstenca i kopljonoše u povorci	30
10. Slika 10. Barbanski konjanici i konji	31
11. Slika 11. Gospa Sinjska	37
12. Slika 12. UNESCO-va Povelja o upisu Alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine ovje anstva, 2010.	44
13. Slika 13. Alkarska povorka u Sinju 18. V. 1875.	45
14. Slika 14. Shema alke	49
15. Slika 15. Alka (meta)	49
16. Slika 16. Alkari kopljanici	55
17. Slika 17. Alkarski momci	56
18. Slika 18. Detalji alkarskih odora	62
19. Slika 19. Alkarski vojvoda	63
20. Slika 20. Alaj- auš	63
21. Slika 21. Arambaša	65
22. Slika 22. Alkarski momak	66
23. Slika 23. Štitonoša, buzdovandžija, vodi i edeka	66
24. Slika 24. Povelja o prijateljstvu i suradnji Grada Sinja i Op ine Barban te Viteškog alkarskog društva Sinj i Društva Trka na prstenac Barban	81

25. Slika 25. Robotrka na prstenac83
26. Slika 26. Vu kovi a dje ja alka85

Tablice:

1. Tablica 1. Usporedba Trke na prstenac i Sinjske alke78
---	---------

PRILOG I: Pravila Trke na prstenac (1976.)

PRAVILA VITEŠKE IGRE – TRKE NA PRSTENAC - /ALKA/

Za obnovljenu igru koja će se održati 14. kolovoza 1976.

u BARBANU

Pravila barbanske trke na prstenac bila su objavljena u Proglasu prigodom održavanja slobodnog sajma u Barbanu 10. juna 1969. god. i sadržala su 8. to aka koja su predstavljala temeljna pravila za trku u Barbanu. Zbog niza okolnosti, 280 godina od prve trke na prstenac, nismo u mogućnosti pridržavati se u potpunosti pravila za trku koja su prvi put objavljena, neke dijelove pravila morali smo prilagoditi sadašnjem vremenu.

Pravilo prvo:

Konjanik koji želi sudjelovati u trci na prstenac ne može biti mlađi od 18 ni stariji od 60 godina.

Pravilo drugo:

Svaki konjanik mora imati opremljenog konja sa sedlom, s tremenom i uzdama. Konjanik mora biti odjeven u narodnoj nošnji kraja kojeg predstavlja, i mora posjedovati koplje dužine 2,80 m sa željeznim vrhom najmanjeg promjera 30 mm.

Pravilo treće:

Konjanik se na znak mantinjade sopolama prijavljuje suda kom odboru kako bi mogao biti pripušten igri.

Pravilo četvrto:

Po izvršenoj prijavi i provjeri opreme konja i konjanika trka odlazi na mjesto odakle će po etiti trka.

Pravilo peto:

Svaki konjanik e biti diskvalificiran, ako na kraju trke pred suda kim odborom ne bude u potpunoj i kompletnoj opremi.

Pravilo šesto:

Konjanik na znak mantinjade sopelon i pošto bude pozvan imenom i prezimenom ima da u potpunoj opremi krene punim galopom prema mjestu gdje je obješen prstenac ako to ne u ini ispada iz daljnjeg natjecanja.

Pravilo sedam:

Svaki konjanik po izvršenoj trci, bez obzira na postignut uspjeh mora se vratiti s kopljem i prstencem kako bi suda ki odbor provjerio njegov pogodak.

Pravilo osam:

Prstenac u barbanskoj terci se sastoji od dva koncentri na kruga koji su spojeni unakrsno tako da srednji prsten ostaje prazan. Pri vješanju ostali otvori smješteni su tako da po jedan ostaje iznad i ispod a ostala dva lijevo i desno od središnjeg prstena. Promjer središnjeg prstena je 40 mm, dužina bo nih pre ki je 40 mm.

(grafika)

Pogodak kopljem u sredinu donosi 3 boda, u šupljinu iznad sredine 2 boda, u šupljinu ispod njega 1 bod, a pogodak u šupljine s lijeve i desne strane prstena donosi pola boda.

Pravilo devet:

Konjanik koji ne pogodi neku šupljinu od prstena ali uspije kopljem prstenac baciti u zrak, dobiva pola boda.

Pravilo deseto:

Tijekom jednog natjecanja izvode se tri trke. Suda ki odbor vodi zapisnik o izvedenim trkama. Zapisni ar vodi ime i prezime natjecatelja, broj utrka s pogodcima i postignuti kona ni uspjeh takmi ara.

Pravilo jedanaest:

Ako na takmi enju dva ili više konjanika postignu isti broj bodova, za njih se trka nastavlja, ali najviše još za tri trke. Ako ni tad rezultat nije kona an nagradu dijele pobjednici.

Pravilo dvanaest:

Konjaniku pobjedniku pripada vrijedna nagrada, a ostalim konjanicima priznanja za sudjelovanje.

ORGANIZACIONI ODBOR 1. OBNOVLJENE
TRKE NA PRSTENAC U BARBANU
NAKON 280 GODINA

MJESNA ZAJEDNICA BARBAN,
SSRN, SSO i Sportsko društvo
„BARBAN“

PRILOG II: Dopunjena Pravila Trke na prstenac (2002.)

Izvršni odbor i asni sud Društva „Trka na prstenac“, na zajedničkoj sjednici održanoj u Barbanu 01. srpnja 2002. godine, usvojili dopunjena

PRAVILA TRKE NA PRSTENAC

1. Pravo sudjelovanja na Trci na prstenac imaju konjanici koji su rođeni u Istri i to u hrvatskom dijelu Istre, uključujući i Liburniju i otoke, u slovenskom dijelu Istre i u talijanskom dijelu Istre (Milje).
2. Izvršni odbor i asni sud Društva imaju diskreciono pravo odlučivanja o davanju suglasnosti za sudjelovanje na Trci na prstenac, bez posebnog obrazloženja.
3. Na Trci na prstenac, mora sudjelovati najmanje 8 (osam) konjanika s područja Općine Barban.
4. Na Trci na prstenac sudjeluje 16 konjanika-natjecatelja.
 - Ukoliko ima više prijavljenih natjecatelja, 15 sudionika će se odrediti eliminacijom u kvalifikacijama, koje će se održati najmanje 15 dana prije Trke.
 - Aktualni slavodobitnik (iz prethodne godine) ima pravo izravnog ulaska.
 - asni sud može odrediti broj natjecatelja uvrstiti bez kvalifikacija, ukoliko procijeni da su u potpunosti zadovoljili svim predvidivim uvjetima, koji osiguravaju kvalitetan nastup na natjecanju.
5. Konjanik ne smije biti mlađi od 18 godina, niti stariji od 60 godina.
6. Svaki konjanik na Trci nastupa na svom konju. Nije dopušteno da dva ili više konjanika jašu istog konja. Ukoliko se konj povrijedi tijekom natjecanja, a konjanik ima izgleda u borbi za naslov slavodobitnika, može iznimno zamijeniti konja i nastaviti natjecanje na jednom od konja sudionika u Trci.

7. Konjanik nastupa odjeven u narodnu nošnju kraja iz kojeg dolazi.
8. U mimohodu Trke i na natjecanju, konjanik mora imati svog kopljonošu, ne mlađeg od 16 godina, prikladno (svi kopljonoše isto) odjevenog.
9. Za itavo vrijeme održavanja svečanosti Trke na prstenac, posebno u mimohodu i tijekom natjecanja, konjanici i kopljonoše moraju se držati dostojanstveno i viteški. Prilikom svakog prolaska ispred sasnog suda i uzvanika moraju pozdraviti prigodnim okretanjem glave. Također, prigodom intoniranja himne, blago spuštaju kolja u znak poštasti.
10. Dužina staze, od starta do prstenca, iznosi 150 metara. Konjanik istu mora u punom galopu proći u vremenu od 12 sekundi.
11. Kada konjanik pogodi prstenac, mora se na konju vratiti ispred sasnog suda i pokazati što je pogodio. Ukoliko to ne učini ili mu prije toga ispadne prstenac, ostvareni punkti se ne priznaju.
12. Konjanicima koji prekorače limitirano vrijeme, neće se priznati ostvareni punkti. Ukoliko se to ponovi u drugoj trci, konjanik će biti diskvalificiran.
13. Konjanici i konji moraju proći stazu propisno opremljeni. Ukoliko tijekom trke ispadne dio odjeće ili opreme, oduzet će se ostvareni punkti.
14. Ukoliko konj zbací konjanika i sam prođe ciljem, konjanik nema pravo ponavljanja trke.
15. Ukoliko konj zbací konjanika, zaustavi se prije cilja i vrati na start, konjanik može ponoviti trku. Ukoliko se to ponovi drugi puta, nema pravo ponavljati trku.
16. Zasmeta li konjaniku tijekom trke netko iz publike, ili iz bilo kojeg drugog vidljivog i opravdanog razloga koji može izravno utjecati na pogodak, može prije prstenca spustiti koplje u ravan položaj, te u tom slučaju ponavlja trku. Trku može ponavljati samo jedanput.
17. Ukupno se trke tri trke. U trećoj trci natječu se konjanici koji imaju izgleda da osvoje naslov slavodobitnika, a najmanje 8 (osam) konjanika. Shodno interesu publike i

zanimljivosti natjecanja, asni sud može odrediti i druk ije. Redosljed konjanika u tre oj, odlu uju oj trci, odre uje se u pravilu od manje prema više osvojenih punata.

18. Slavodobitnik je onaj konjanik koji u tri trke osvoji najve i broj punata. U slu aju da dva ili više konjanika ima jednak broj punata, natjecanje se nastavlja dok se ne dobije kona nog pobjednika.

19. Sva gore iznesena pravila, jednako se primjenjuju i za Trku za viticu, koja se održava dan uo i Trke na prstenac.

U Barbanu, 01. 07. 2002.

Predsjednik asnog suda
Mladen Kancelar

Predsjednik Društva
Branko Blažina

PRILOG III: Slavodobitnici Trke na prstenac 1976. – 2015.

1976. – Vazmoslav Vale	1996. – Miro Grgorovi
1977. – Mario Kožljan	1997. – Gvido Babi
1978. – Vazmoslav Vale	1998. – Maksimilijan Rojni
1979. – Vazmoslav Vale	1999. – Mario U kar
1980. – Rikardo Ciceran	2000. – Miro Grgorovi
1981. – Mario Kožljan	2001. – Mario U kar
1982. – Ervino Špada	2002. – Maksimilijan Rojni
1983. – Zdravko Prhat	2003. – Silvio U kar
1984. – Aldo Kožljan	2004. – Danijel U kar
1985. – Aldo Kožljan	2005. – Mario U kar
1986. – Vazmoslav Vale	2006. – Danijel U kar
1987. – Bruno Kožljan	2007. – Aleksa Vale
1988. – Darko Koli	2008. – Kristijan Kancelar
1989. – Bruno Kožljan	2009. – Toni Uravi
1990. – Zdravko Prhat	2010. – Aleksa Vale
1991. – Rade Bui	2011. – Goran Špada
1992. – Maksimilijan Rojni	2012. – Samuel Štokovi
1993. – Zdravko Prhat	2013. – Andrej Kancelar
1994. – Miro Grgorovi	2014. – Andrej Kancelar
1995. – Josip Kožljan	2015. – Nandi Radola

PRILOG IV: Slavodobitnici Trke za viticu 1996. – 2015.

- 1996. – Miro Grgorovi
- 1997. – Bruno Kožljan
- 1998. – Darko Koli
- 1999. – Gvido Babi
- 2000. – Miro Grgorovi
- 2001. – Miro Grgorovi
- 2002. – Maksimilijan Rojni
- 2003. – Petar Ben i
- 2004. – Maksimilijan Rojni
- 2005. – Mauricio U kar
- 2006. – Gordan Galant
- 2007. – Bruno Kožljan
- 2008. – Petar Ben i
- 2009. – Milio Grabrovi
- 2010. – Maksimilijan Rojni
- 2011. – Silvio U kar
- 2012. – Toni Uravi
- 2013. – Milio Grabrovi
- 2014. – Silvio U kar
- 2015. – Bruno Kožljan

PRILOG V: Statut Sinjske alke iz godine 1833.

STATUT SINJSKE ALKE

Uspostavljen 1833. po starinskom načinu i disciplini

Glava I.

OPIS TRKALIŠTA I ALKE.

1). Alka se nalazi ispod varoši Sinja na širokom i uređenom putu koji vodi za Split. To trkalište bilo je određeno pri samom osnutku Alke.

2). Tu se na stranama trkališta usade dva stupa u zemlju. Svaki od tih stupova ima pri svom vrhu jednu provrenu šupljinu, kroz koju se provuče konop koji je rastegnut horizontalno, a njegovi krajevi su za stube pričvršćeni avlom u visini ovjeka.

3). Na sredini konopca visi jedan komad drveta u obliku paralelopipeda, koji na donjoj strani ima jednu malu šupljinu u koju se utakne ušica alke, koja ušica je pomična i elastična.

4). Konop se diže i spušta prema potrebi s desne strane, a da se alka namjesti. To čini jedna osoba za to postavljena.

5). S protivne strane stoji druga osoba koja namješta alku. Ista ima jedan dugi štap sa kukom na vrhu, koji služi da konop pritegne dolje k sebi i da namjesti alku.

6). Alka je od željeza, napravljena od dva koncentrična obruća, a vezani su međusobno sa tri kraka koji idu od većeg obruća prema manjem, te dijele ovaj prvi obruć u tri jednaka dijela. Obruci imaju oštar rub sa one strane, s koje se alka tuče sa kopljem. Debeli su četvrtinu palca. Veći obruć ima promjer od pet palaca mjere bečke stope, a onaj manji jedan palac i jednu trećinu, mjere i njihovu unutrašnju stranu. Manji obruć nema razdjela, te se alkaru koji ga pogodi u sredinu raunaju tri boda. Gornji dio od triju razdjela većeg obruća raunava se dva boda, jer njegovo središte leži u pravcu vertikale malog obruća, međutim ostala dva dijela koja ostaju pobožno i radi toga se lakše pogode, raunaju se samo po jedan bod.

7). Alka je postavljena ispod konopca na visini od najmanje deset i po stopa, raunaju i od sredine alke do zemlje.

8). S desne strane trkališta postavljena je loža za sudce i vođu, a na lijevoj strani, dva klaftera niže prema točki od koje alkari počinju trku, postavljena je druga loža za civilne i vojne vlasti koje prisustvuju trci. Podovi obiju loža podignuti su od zemlje u visini od tri stope.

9). Na dan svečanosti trke, koliko lože toliko i stupovi gore spomenuti, urešeni su, prvi sa ilimima, a drugi sa vrpčama i cvijećem.

10). U loži sudaca postavljen je jedan stol s crnilom, peroni i papirom, te u obe lože potreban broj sjedala.

11). Trka počinje u daljini od 90 klaftera od alke, a nastavlja se još dalje za drugih 30 klaftera.

Glava II.

PRAVA I IZNIMKE.

12). Svaka osoba, bilo iz varoši ili iz njegova starog teritorija, a koja osoba ima propisane uvjete i nije pogodna ni im što bi je od toga isključivalo, ima pravo da se na dan trke prikaže kao alkar.

13). Članovi plemenite obitelji Caralipeo, koji imaju posjede na teritoriju i radi toga od nezapamtenih vremena često borave na istima, imaju prava jednaka kao i domaćini.

14). Obitelj Lovrić uživa privilegij da vrši dužnost »Alaj-čuša«.

15). Isključeni su cigani, mesari i krčmari, te sve osobe koje su poznate radi ravnog vladanja, kao i oni koji su bili suđeni radi počinjenog krivog djela.

16). Jednako su isključeni i oni koji nemaju dvadeset godina neprekidnog domicila u varoši; ili ako su svoj domicil pred više od godine dana prenijeli u drugu općinu; oni koji nisu navršili 18 godina života ili ako su prekoračili 60 godina; na koncu također i oni koji nisu sposobni da desnom rukom vladaju kopljem ili ako na konju pokazuju neku manu ili nesigurnost.

Glava III.

POSEBNI PROPISI NA TRCI.

17). Alkar mora pokazati ozbiljnost: zabranjeno mu je razgovarati se, smijati se, teiniti najmanje kretnje koje se ne slažu sa ozbiljnošću koja je svojstvena jednom oružanom vitezu, koji

je izložen opažanjima gledalaca; naređena mu je poslušnost prema Vođi; poštovanje prema sudcima i pristojno vladanje sa svakim. Tokom trke ne smije izustiti nikakav poklik, bilo veselja ili negodovanja. Kad jaše ispred Vođe i sudaca, te vlasti, ne smije se razgovarati ni s kim, pa ni ispod glasa, niti se smije pokazati rastresen; naprotiv ima umiljato da lagano sagne glavu i koplje, najprije Vođi i sudcima, a zatim vlastima.

Ko se ogriješi o koju od ovih dužnosti, bit će ukoren javno ili privatno od Vođe, i to prema težini krivnje. Pri ponovljenim teškim slučajevima krivci bit će isključeni od daljeg sudjelovanja u alki.

18). Alkari trče jedan za drugim po starosti, bez razlike da li su iz varoši ili sa sela.

19). Kome prije nego li je pogodio alku pane ili mu se otkine bilo kakav dio, njegove opreme ili njegova konja, taj nema prava na nikakav bod, niti prava da trku obnovi. On mora ipak da trku nastavi bez ciljanja u alku, držeći koplje na uspravno. Ako mu se isti slučaj dogodi i pri drugoj trci, tada nema prava da sudjeluje u trećoj trci, ali nije isključen iz alkarskog defilea.

20). Svaki alkar mora pustiti konja da trči punim trkom (galopom). Ko hotimice ili uslijed mane konja nastoji da umanja njegovu brzinu, stiže ga ista kazna, navedena u prethodnom članu.

Glava IV.

ALKA SA ILI BEZ KUMOVA.

21). Kad se alka trči sa kumovima, svaki alkar ima po jednoga kuma koji ga zastupa i u svim sporovima preuzima njegovu odbranu. Ovaj kum ga prati na konju, jašući mu sa lijeve strane.

22). Druga alka, bez kumova, je obična alka.

23). Ni jedna ni druga alka se ne može održati ako nema najmanje šesnaest koplja.

Glava V.

VJEŽBE.

24). Najmanje dvadesetak dana prije alke počinju se činiti vježbe, te da se alkar nauči rukovati sa kopljem, te da se konji priuče na propisani puni trk (galop). Alkari se podijele u dvije grupe ili stranke i igraju o zakusku. U ovoj igri mogu sudjelovati također i stranci, izuzev cigana i mesara.

Glava VI.
BIRANJE UPRAVE – SLUŽBENI KO OSOBLJE
MUZI KI INSTRUMENTI

25). Nekoliko vremena prije dana alke sastaju se alkari, sa Alaj- aušom na elu, da izaberu Vo u izme u istaknutih i zaslužnih uglednika iz varoši.

26). Nakon obavljenog izbora Vo e, ovaj, skupa sa Alaj- aušom i s alkarima, izabere etiri ovjeka najobrazovanija, da sudjeluju s njima u donošenju svih odluka, da s Alaj- aušom rasporede sve što je potrebno za trku, kao i što se ti e poziva na trku vlasti gra anskih i vojni kih, te najodli njihov uglednika.

27). Vo a s Alaj- aušom, te etiri izabrana alkara, imenuju tri sudca rodom iz mjesta.

28). Vo a izabire sebi svog pomo nika i barjaktara; sudci izabiru sebi zapisni ara.

29). Vo a ima dva konjušnika (momka), jednoga za konja koga jaši, a drugoga za konja od rezerve koga vodi rukom; nadalje ima jednog štitonošu i dva buzdovandžije.

30). Svaki alkar i kum, te pomo nik Vo e i barjaktar, imaju po jednog konjušnika (momka).

31). Postoji i jedan truba , te dvojica što udaraju u talambase.

Glava VII.
ODIJELA – ORUŽJE – KONJI.

32). Svaki vitez obla i starinsko narodno odijelo u najsajnijoj izradi. Na glavi mu je veliki kalpak, na nogama izme s mamuzama; o bedri mu visi sablja, a u ruci mu je koplje; dvije kubure ima u kesama, koje su pri vrš ene i vise o prvoj jabuci na sedlu.-

33). Kalpak je od kunovine u obliku cilindra. Za dva palca je viši nego je širok. Ukrašen je perjanicom ili kitom izabrana cvije a.

34). Koplje, koje alkar nosi, iz tvrdoga je drveta, a vrh koplja provi en je sa dugim željeznim šiljkom.

Koplje je dugo barem devet stopa, a debelo jedan palac i etvrt; obojeno je crno-žutim prugama koje se protežu oko koplja, a koje su široke oko jednu i po uncu. Na polovini duljine koplja nalazi se jedan debeli drveni obru , nepomi an, odre en da brani ruku od udarca alke.

35). Konjušnici vitezova, štitonoša, buzdovan ije i talambasa i izabiru se izme u mladi a lijepoga stasa, obu enih u narodnu nošnju. Na glavi nose crvenu kapu urešenu sa vezivom i kitama, a opasana je peškirom. Za pripašnja om imaju dugi handžar i dvije kubure. Suviše imaju tri fišeklije od kože, urešene vezivom ili metalnim komadi ima.

36). Viteški konji su svi sjajno opremljeni; sedlo im je pokriveno sa abajom od oje, urešeno sa vezivom, gajtanima i resama.

Konj ne smije biti manji od etiri stope i sedam palaca.

Glava VIII.

OKUPLJANJE »BRIGADE«

37). U dva sata poslije podne odre enog dana za trku, alkari sa svojim kumovima ili bez njih, sakupljaju se kod ku e Alaj- auša.

Kad su se tu sakupili, tada svi na konjima, potpuno oružani, skupa sa svojim konjušnicima, idu da dignu Vo u, kod koga se ve nalaze: pomo nik, barjaktar, truba , štitonoša, talambasa i i buzdovandžije.

Ovdje Vo a obavi op u smotru, te oni koji nisu propisano odjeveni, oružani i opskrbljeni bivaju isklju eni. Oni koji se na smotru ne prijave, više se ne primaju.

38). Istodobno sastaju se i sudci sa njihovim tajnikom, vlasti civilne i vojni ke, te uglednici, pozvani da prisustvuju na alki. Oni korporativno dolaze u ložu za njih pripremljenu. Sudci i njihov tajnik nose sablju o pasu.

39). Me utim se stavlja na raspoloženje jedan odjel od garnizona, te jedan od pandura teritorijalne oružane snage. Oni se poredaju na rubovima trkališta s jedne i sa druge strane, i to vojnici s desne strane, a panduri sa lijeve strane. Oni drže red i paze da gledaoci ne prelaze odre enu granicu.

Glava IX.

RED NASTUPANJA

40). Kada završi smotru, brigada nastupa slijede im redom:

a) Konjušnici (momci) u dva reda.

- b) Talambasa i na konju jedan do drugoga.
- c) Truba na konju.
- d) Barjaktar na konju.
- e) Štitonoša, drže i štit vertikalno na prsima, izme u dvaju buzdovandžija, sva trojica na nogama.
- f) Konjušar sa konjem od rezerve edek.
- g) Pomo nik Vo e na konju sa izvu enom sabljom.
- h) Vo a na konju.
- i) Ostali vitezovi u dva reda, drže i koplje uz mali nagib naslonjeno na desno rame.
- j) Ako je alka sa kumovima, ovi ine lijevu stranu njihove kum adi ili ako se gleda na starost desnu stranu. U protivnom slu aju ovi posljednji se razdijele u dvije linije, stariji na desnu, a mla i na lijevu stranu.
- k) Alaj- auš je zadnji i koplje nosi uspravno.

41). Sa takvim ratni kim rasporedima i uz zvuke trublje i talambasa, prolaze i preko trga, svi kre u do najdalje ta ke trkališta, draže i konje na skokove i poigravanje.

Vo a, ostavivši tu alkare i njihove kumove, vra a se natrag pra en od svih ostalih iz pratnje, te od etiri alkara, uvijek u redu kako je gore navedeno.

Došavši do pod ložu sudaca, tu sjaše sa svoga konja, koji skupa sa onim od rezerve (jedek), te onim njegova pomo nika, barjaktara, truba a i talambasa a bivaju odvedeni od konjušnika izvan trkališta.

etiri pak alkara sa njihovim kumovima odmah se vra aju ostalim drugovima.

Truba se postavi na lijevu stranu trkališta izme u talambasa a, a štitonoša s druge strane trkališta izme u buzdovandžija pred Vo om.

Konjušnici se poredaju u dva reda pred vojnicima i pandurima, po am od mjesta gdje završava trka, spremni da potr u i prime koplje i konja od alkara i njihovih kumova.

42). Vo a sjedi u loži s desne strane najstarijeg sudca, a ostala dva sudca njima uz bok; pomo nik Vo e pak sjedi nešto desno pozadi iza svijju. U uglu s onu stranu smještena je zastava naslonjena na ložu. Barjaktar stoji van lože kod zastave. Sudski zapisni ar sjedi za stolom s lijeve strane sudaca, drže i sam stol nešto nazad od linije njihovih sjedala.

Glava X.
PO ETAK I SVRŠETAK IGRE

43). Pošto je sve raspoređeno, poima ima alkarsko natjecanje. Za malo asaka truba zatrubi, e da dade znak da trka poima. To se ponovi svaki put kada se alka ponovo objesi.

44). Kada se alka tr e sa kumovima, najprije u galopu dojaši kum, te javlja sudcima dolazak njegova kum eta. Tada ide na lijevu stranu trkališta kod konjušara jednog i drugog. Kad stigne njegovo kum e, ako je pogodio alku u koji bod, ide ka kumu i predaje mu koplje sa alkom, te ovaj pra en od kum eta to nosi pred ložu sudaca i kazuje im koliko je bodova postigao. Nakon toga spusti s koplja alku i predavši koplje konjušniku, obojica se povla e sa trkališta i sjašu zatim s konja.

Ako je alka bez kumova tada na znak trube poleti na konju sam alkar. Ako je pogodio alku vra a se sam na konju pred sudce radi istog razloga, da se vidi koliko je bodova postigao. Tako ine svi alkari jedan za drugim u sve tri trke.

45). Svaki put kad alkar pogodi alku u sredinu, nakon što je to pokazao sudcima, truba zatrubi u ast alkara.

46). Ko pogodi alku u zraku na letu, bilo u koji bod, ra una mu se tri boda uz iste po asti kao gore.

47). Nakon svršetka svake trke Vo a sa svim alkarima, kumovima i ostalom svitom, prati alkare kao i prvi put do mjesta odakle po ima trka. Tu se onda povorka s lijeve strane trkališta u polukrugu okrene na susjednom zemljištu, a Vo a, pra en od etiri alkara, vra a se s povorkom svaki put u suda ku ložu.

48). Pošto su završene sve tri trke, te sudci pregledavaju zapisnike, ra unaju i koliko je koji alkar postigao bodova, te ih me usobno uspore uju, da bi ustanovili slavodobitnika. Ako ih ima više sa jednakim brojem bodova, tada bivaju pozvani njihovi kumovi pred sudce. Pošto oni dojaše, bivaju obaviješteni da dovedu njihovu kum ad na trkalište, da se dogovore o pitanju nagrade ili da ponove trku. Kumovi ih prate na obi no mjesto, a zatim se vra aju kako je gore re eno.

49). Pošto je pobjednik ustanovljen na jedan ili drugi na in, ovaj pra en od svoga kuma, biva odveden od pomo nika pred Vo u i sudce, te biva proglašen pobjednikom trke.

Zatim sam Vo a vlastitom rukom objesi na vrh njegova koplja dvostruku vrpču žute i crne boje u znak njegova trijumfa. Pri ovome inu truba svira vesele zvukove. Pri tome Vo a neposredno na glas vikne: »Živjelo Njegovo Veli anstvo Car!«. To biva opetovano od svih vitezova, a njihov poklik biva pra en od zvukova trube i talambasa.

Nakon toga sudci zaklju uju zapisnik.

50). Nakon svršetka sve anosti, Vo a sa svim ostalim vitezovima i ostalom pratnjom, uvijek u istom redu i uz zvukove glazbala, ine novu povorku, u polukrugu napuštaju trkalište i prate do njihovih stanova, najprije Vo u, a zatim pobjednika i Alaj- auša.

Glava XI.

GOZBA

51). Toga dana sve anost završava sa sve anom gozbom, koju prire uju alkari u ast Vo e i sudaca, pozivaju i na ovaj sastanak tako er sve vlasti i najuglednije gra ane mjesta.

(Prijevod završnog odlomka Statuta prenesena iz knjige G. Modricha)

POKRAJINA DALMACIJA

U Sinju 12. velja e 1833, za vladanja Njegova Veli anstva cara i kralja Franje I, na njegov slavni ro endan.

Mi dolje potpisani vojvoda, suci, alaj- auš i alkari uvjereni da je potrebno ispraviti zloporabe što su se uvele ima ve neko vrijeme u javnu alkarsku igru Alku, koja se u ovoj varoši obi ava izvoditi prigodom ro endana Njegova Veli anstva cara i kralja, premilostivoga našega vladara, na uspomenu starih pobjeda izvojevanih nad Turcima, da bi se u potomaka sa uvao borbeni duh naših pre a i da bi se sama Alka objasnila drugim novim lako shvatljivim propisima, pobrinuli smo se da se sastavi odgovaraju i naputak (Pravilnik).

Okoristivši se mišljenjima starijih ljudi i naših starih alkara, zadužili smo gosp. Andriju Grabovca, jednoga od alkarskih sudaca, da se prihvati toga posla.

Pošto je on stvar priveo kraju i podnio nam ga pod naslovom *Sinjska Alka objašnjena godine 1833. na temelju svojih starih pravila*, umetnuvši naprijed sažetu povijest postanka i razvitka Alke, mi smo svaku stavku zrelo ispitali i prodiskutirali je, a budu i da smo utvrdili da Propisnik odgovara našim željama i da je zavrijedio priznanje zavi ajnog kraja, u potpunosti ga odobravamo i odre ujemo da se pravila, koja su u njemu navedena, ubudu e imadu potpuno izvršavati.

Ovu našu odredbu, koja je donesena posve u duhu re enog naputka, izra enu u tri primjerka, od kojih se jedan predaje vojvodi, drugi alaj- aušu, a tre i op inskom upraviteljstvu da ga uvaju u svojim arhivima, potvr ujemo vlastitim potpisima.

(Slijedi etrdesetak potpisa.)

DODATAK

Udovoljavaju i asnoj okružnici – Dekretu od 19. sije nja p. p. Br. 14342/3962, a u suglasnosti odluka danas prihva enih na sjednici, iji sadržaji su navedeni u sastavljenom zapisniku, u injene su slijede e izmjene i dopune:

k l. 13). Pravo da sudjeluju u Alki imat e i osobe iz drugih mjesta, ako osim što imaju svoj posjed u kotaru, tako er u istome i esto borave.

k l. 14). Pri biraju dužnosti Alaj- auša imat e se obzira na najstarije obitelji, a koje su imale zasluga za osnivanje starodrevne Alke.

k l. 49). Bilo na jedan ili drugi na in ustanovljen slavodobitnik, ovaj, pra en od kuma, biva odveden od pomo nika Vo ina, svi na konju, pred samoga Vo u i sudce, te biva proglašen slavodobitnikom Alke. Na to mu Vo a vlastitom rukom objesi o vrh koplja jednu dvostruku vrpću žute i crne boje, sa etiri lakta crvene oje, kao nagradu prema starom obi aju. Pri tome truba trubi veselim zvukovima. Odmah neposredno sam Vo a iz svega glasa zavi e: »Živjelo Njegovo Veli anstvo Car!«. To biva prihva eno od svih vitezova, a njihov poklik popra en od trube i talambasa. Zatim sudci zaklju e zapisnik.

k l. 51). Sve anost završava sa jednom bogatom gozbom, prire enom od pobjednika, a da po asti Vo u, sudce i alkare, pozivaju i na istu tako er i mjesne civilne i vojne vlasti, te najuglednije li nosti iz mjesta.

Trošak gozbe kao i trošak za ona četiri lakta oje za nagradu, plaća se pobjedniku iz onih 100 forinti, dozna onih pobjedniku kao nagradu od Njegova Velikanstva Cara.

----- O -----

Franjo Tripalo

Zamjerke na Statut u inijene 24. ožujka 1833. godine

(Prevodilac: F. Lovri 1939. godine)

Alkar – FRANO TRIPALO iznaša zamjerke pred Vojvodom dneva 24/III. 1833. kad pred ovim bijaše pozvan; zamjerke upogled novih pravila. Nakon što mu bijahu pročitana neka samozvana nova pravila upogled reda i držanja alkara, pravila sastavljena iz inada, bez da su bila saslušana mišljenja svih alkara. Novotarije skalupljene u ovim takozvanim disciplinarnim novim pravilima, ne samo da ruše metode i starinske običaje, nego donose još i nesnalaženja uznemiravaju i ovim novim sistematičnim na inom općenito smirenje mladosti, kod koje sve više raste interes za ovu plemenitu igru, a ove bi novotarije mogle imati kobnih posljedica.

Tačke koje se moraju apsolutno brisati i poništiti jesu slijedeće:

1.) Mora se poništiti članak koji zabranjuje alkarima sudjelovati u Alci, ako ni jesu navršili osamnaest godina života, jer se kosi sa odredbama u ovom pogledu Nj. Vel. koje je blagohotno odobrilo nagradu od forinta 100. Svojom previšnjom odlukom kazao je, da tu nagradu dariva varoškoj mladosti i da bi ih obodrio da vježbaju ovu plemenitu igru.

2.) Poništiti članak koji brani mladi imati sudjelovati u alci ako su lijevoruci, jer oni tom tjelesnom manom ne unose nered u alci, kad konjanik odgovara trci i kad drži koplje jednako kao onaj koji ga drži u desnoj ruci.

3.) Poništiti članak kojim se hoće nametnuti dužnost alkarima, da moraju imati kalpake od kunovine, mješte onih narodnih od crnog baršuna, koga su stalno nosili prethodni živu ih alkara. Onaj od kunovine nije imao drugu svrhu, nego da se bude razlikovao Vojvoda i takozvani Alaj-kuš od serdara, koji su onda bili nastanjeni u Sinju. Ovi baršunasti kalpaci bijahu u ono doba, pak su i danas, rabljeni i da se izbjegne suvišan trošak alkarima za kunovinu.

4.) Poništiti članak koji kaže da svi konji moraju biti jednakog rasta, što je nemoguće jer ni u redovnoj konjici nijesu svi konji jednakog rasta.

5.) Poništiti članak rečenog Pravilnika, koji kaže da ako ispadne u trci nešto sa konja ili s konjanika, da mu se bodovi ne broje (ako je pogodio alku); *stara pravila nalaze a se kod tako zvanog Alaj- auša* kažu, da iako je nešto ispalo bilo sa konja bilo s alkara, prije dolaska pod alku, a on stoga položio koplje, on ima prava da ponovo trče, a ako mu je što ispalo iza alke bodovi mu se moraju brojiti.

6.) Mora se poništiti članak koji dozvoljava strancima nastanjenim u Sinju dvadeset godina, da mogu aktivno sudjelovati u alci, do im je ovima bilo dozvoljeno sudjelovati aktivno u alci nakon trideset godina stalnog boravka u Sinju, na što se pazilo od postanka alke i što to bijaše običaj.

7.) Poništiti članak koji zabranjuje starim alkarima, koji su prešli šezdeset godina života da sudjeluju u alci. U prošlim vremenima, bilo je alkara koji su sudjelovali u alci u dobi od sedamdeset godina, koji su općim odobravanjem i općim učenjem pogodili alku.

Sve se ove novotarije kose sa starim pravilima i običajima, jer bez saslušati općeg i glas starih alkara i starih Sinjana koji imaju prava da sudjeluju u alci, ova pravila ne mogu biti odobrena, tim više što nemaju dovoljan broj složenih glasova, niti se može iz fanatizma srušiti jedan davnini običaj koji postaje zakon na temelju kojega bijaše i zatražena nagrada blagohotno odobrena od Nj. Veličanstva.

PRILOG VI: Slavodobitnici Sinjske alke 1818. – 2015.

1818. – Frano Tripalo	1843. – Ivan Lovri	1871. – Frano Tripalo
1819. – Ivan Miloševi	1844. – Ivan Tripalo	1872. – Petar Bareza
1820. – Jakov Jelin i	1845. /	1873. – Nikola Cerini
1821. – Ivan Miloševi	1846. – Toma Vuleti	1874. – Nikola Cerini
1822. /	1847. – Stipan Midenjak	1875. – Mate Boni
1823. /	1848. – Ivan Midenjak	– Stipan Parlov
1824. /	1849. /	1876. – Frane Tripalo
1825. /	1850. – Toma Vuleti	1877. – Stipan Parlov
1826. – Mate Filipovi	1851. /	1878. – Nikola Cerini
1827. /	1852. /	1879. – Stipan Parlov
1828. – Ivan Miloševi	1853. – Grgo Vuleti	1880. – Nikola Cerini
1829. /	1854. – Bože Tripalo	1881. – Ivan Grabovac
1830. – Ivan Miloševi	1855. – Stipan abri	1882. – Ante Lovri
1831. /	1856. – Ante Bareza	1883. – Nikola Cerini
1832. – Grgo Lovri	1857. – Bože Tripalo	1884. – Mate Cvrlje
1833. /	1858. – Mate Boni	1885. – Mate Cvrlje
1834. – Frane Tripalo	1859. – Petar Boni	1886. – Ivan Grabovac
1835. – Jakov Jelin i	1860. – Grgur Lovri -Mate	1887. – Ivan Perkovi
1836. – Mate Lovri	1861. – Stipe Grabovac	– Nikola Cerini
1837. /	1862. – Stipe Grabovac	1888. – Ante Tomaševi
1838. – Ivan Lovri	1863. – Petar Boni	1889. – Ante Grabovac
– Ivan Tripalo	1864. – Ante Bareza	1890. – Ante Grabovac
1839. – Ante Bareza	1865. – Stipe Grabovac	1891. – Nikola Cerini
1840. – Ivan Tripalo	1866. – Petar Vuleti	1892. – Nikola Cerini
1841. /	1867. – Stipan Parlov	1893. – Jure Miloševi
1842. – Nikola Tripalo	1868. – Petar Vuleti	1894. – Petar Milun
– Ante Bareza	1869. – Špiro Trek	1895. – Nikola Cerini
– Nikola Tripalo	1870. – Stipan Parlov	1896. – Stipe Žanko

1897. – Nikola Cerini	1926. – Nikola Jelin i	1956. – Ivan Pandža
1898. – Nikola Cerini	1927. – Marko Mari	1957. – Dujo Gr i
1899. – Nikola Cerini	1928. – Zvonko Videka	1958. – Mate Maleš
1900. – Nikola Jelin i	1929. – Jozo Malbaša	1959. – Bože Panza
1901. – Josip atipovi	1930. – Jozo Boko	1960. – Ante Milun
1902. – Stipe Grabovac	1931. – Stjepo Tripalo	1961. – Janko Kelava
1903. – Petar Milun	1932. – Nikola Jelin i	1962. – Nikola Talaja
1904. – Nikola Jelin i	1933. – Jerko Lovri	1963. – Dušan Jerkan
1905. – Petar Panza	1934. – Ante Bareza	1964. – Josip Miloševi
1906. – Stipe Milun	1935. – Nikola Jelin i	1965. – Ante Milun
1907. – Ante Grabovac	1936. – Jozo Malbaša	1966. – Šimun Masni
1908. – Ante Grabovac	1937. – Zvonko Videka	1967. – Ante Milun
1909. – Stipe Grabovac	1938. – Frano Žanko	1968. – Mirko api
1910. – Stipe Grabovac	1939. – Stjepo Tripalo	1969. – Janko Kelava
1911. – Nikola Jelin i	1940. – Ante Bareza	1970. – Janko Kelava
1912. – Mate Lovri	1941. /	1971. – Zvonko Videka
1913. – Ivan Mari	1942. /	1972. – Janko Kelava
1914. – Jozo Boko	1943. /	1973. – Nikola Talaja
1915. – Josip Šui	1944. – Jozo Tomaševi	1974. – An elko Vu kovi
1916. – Nikola Šui	1945. – Bruno Vuleti	1975. – Janko Kelava
1917. – Nikola Jelin i	1946. – Predrag Grabovac	1976. – Frano Bareza
1918. – Frano Grabovac	– Bruno Vuleti	1977. – Stipe Breko
1919. – Nikola Jelin i	1947. – Vaso api	1978. – Joško Mari
– Frano Grabovac	1948. – Dušan Romac	1979. – Dušan Dinarina
1920. – Jozo Boko	1949. – Vlado Pezelj	1980. – Stipe Breko
1921. – Zvonko Videka	1950. – Dušan Romac	1981. – Frano Bareza
1922. – Jozo Tomaševi	1951. – Ante Bulj Tonko	1982. – Stipe Breko
– Frano Grabovac	1952. – Marko abo	1983. – Stjepan Batarelo
1923. – Jozo Boko	1953. – Mate Maleš	1984. – Mladen Filipovi
1924. – Jozo Boko	1954. – Marinko Deli	1985. – Milan Borkovi
1925. – Nikola Šui	1955. – Josip Smoljanovi	1986. – An elko Vu kovi

1987. – An elko Vu kovi	1997. – Ognjen Preost	2007. – Tino Radanovi
1988. – Stipe Breko	1998. – Ognjen Preost	2008. – Andrija Hrgovi
1989. – Ivan Zorica	1999. – Ognjen Preost	2009. – Ante Zorica
1990. – Joško Mari	2000. – Joško Mari	2010. – Mario Šušnjara
1991. – An elko Vu kovi	2001. – Ivica Peri	2011. – Ante Zorica
1992. – Ognjen Preost	2002. – Denis Gugi	2012. – Alen Filipovi
1993. – Stipe Šimundža	2003. – Mario Šušnjara	Gr i
1994. – Stipe Šimundža	2004. – Nenad Biki	2013. – Ante Zorica
1995. – Ognjen Preost	2005. – Mladen Vu kovi	2014. – Denis Gugi
1996. – An elko Vu kovi	2006. – Ante Poljak	2015. – Frano Ivkovi

PRILOG VII: Alkarske vojvode 1832. – 2015.

Vicko Buljan:	1832. 1834. – 1835. 1839. 1842.	Bože Korlaet:	1888. – 1891. 1895. – 1898.
Frano Buljan:	1838.	Toma Stupari :	1899. – 1902.
Grgur Lovri :	1843. – 1844. 1860. – 1864. 1869. – 1870.	Krunoslav Tripalo:	1903. – 1907.
Marko Vuleti :	1846. – 1848. 1853. – 1859.	Vicko Grabovac:	1908. – 1925. 1929. – 1936.
Josip Midenjak:	1850.	Jerko Tripalo:	v.d. 1926. – 1927.
Ante Midenjak:	1865. – 1866.	Marko Buljan:	v.d. 1928. 1937. – 1940.
Ante Tripalo:	1867. – 1868.	Mirko Bilobrk:	1944.
Frane Tripalo:	1868.	Petar Bogdan:	1945. – 1956. v.d. 1980.
Petar Tripalo:	1871. 1873. 1885. 1887.	Vice Buljan:	1957. – 1963.
Ivan Vuleti :	1872. 1874. – 1875. 1881. – 1884. 1886. 1892. – 1894.	Bruno Vuleti :	1964. – 1979. 1981. – 1985.
		Aleksandar Sabli :	1986. – 1989.
		Nikola Tomaševi :	1990. – 1993.
		Mirko Norac-Kevo:	1994. – 2005.
		Ante Kotromanovi :	v.d. 2001. – 2002.
		Ivan ikara:	v.d. 2003. – 2005. 2006. – 2009.
		Ante Vu i :	2010. –

SAŽETAK

Alkarske igre, igre tr anja i ga anja u metu (prstenac/alku), proizašle su iz srednjovjekovnih viteških turnira. Vrhunac popularnosti doživjele su u 17. stolje u, kada su se održavale i na podru ju današnje Hrvatske. U Istri tako postoje zapisi o onima u Barbanu i Savi enti, u Dalmaciji su se tr ale u Zadru, Makarskoj, Imotskom, Dubrovniku te ona u Sinju koja se tr i i danas. Na njima su mogli sudjelovati samo plemi i ili bogatiji gra ani koji su posjedovali konja i potrebnu opremu. Postupnim nestajanjem feudalnog sustava, nestaju i ove igre, s iznimkom barbanske Trke koja je obnovljena i Sinjske alke koja se održava kontinuirano. Zbog svog zabavnog karaktera, takve igre na sebe nisu svra ale ve u pozornost svojih suvremenih pisaca, pa su zapisi o njima vrlo oskudni. Oni zapisi koji se uspjeli sa uvati, vrijedni su podaci koji svjedo e o prošlosti ovih natjecanja.

Prvi najstariji zapis o Trki na prstenac u Barbanu je iz 1696. Radi se o prijepisu *Proglasa* koji je tadašnji feudalni gospodar Barbana objavio povodom održavanja slobodnog sajma o blagdanu Duhova. Kako bi privukli što više posjetitelja, organizirana je i Trka na prstenac. Proglasom je utvr eno osam to aka prema kojima se trka odvija. Na njoj je sudjelovalo deset konjanika, a pobijedio je Ottavio Quellis. Sa uvane su zabilješke o još tri trke, do 1703., kada se gubi pisani trag o ovom natjecanju u Barbanu.

Na inicijativu barbanskih aktivista, 1976., prema povijesnim podacima, obnovljena je Trka na prstenac. Od tada se održava svake godine u mjesecu kolovozu. Manifestacija traje tri dana, a zapo inje u petak podizanjem zastave Društva trka na prstenac. U subotu slijedi niz sportskih doga anja i natjecanje u Trki za viticu, koje je ujedno i generalna proba, dok je u nedjelju glavno natjecanje. Petnaest dana ranije po inju se održavati pripreme i kvalifikacije konjanika. Trka se odvija prema Pravilima donesenima 1976., temeljene na onima iz 1696., te prema nadopuni iz 2002. U natjecanju sudjeluje 16 konjanika od 18 do 60 godina starosti, koji su ro eni na podru ju Istre i Liburnije. Od starta do prstenca staza je duga ka 150 metara, a konjanici je moraju prije i u punom galopu konja u vremenu od 12 sekundi. Konjanici kopljem pokušavaju pogoditi prstenac (metu) koji je obješen na konopcu iznad staze. Prstenac se sastoji od dva koncentri na kruga me usobno povezanih pre kama, tvore i tako etiri vanjska polja i jedno središnje. Pogodak u sredinu donosi tri boda, polje iznad dva boda, polje ispod jedan bod,

polja lijevo i desno pola boda. Pobjednik je onaj koji u tri trke osvoji najviše bodova (punti). Konjanici nose tradicionalnu narodnu nošnju kraja iz kojeg dolaze, moraju imati svu propisanu opremu i svog kopljonošu. Kopljonoše im pomažu oko brige o konjima te na kraju trke prihvaćaju koplje konjanika. Konjanici, kopljonoše, podizači i lanovi asnog suda, sastavni su dio Trke i povorke koja prije natjecanja prolazi kroz Barban prema trkalištu na Gradišću. U četrdeset godina održavanja, otkako je obnovljena, Trka je postala dio lokalne i regionalne tradicije i jedna od prepoznatljivih turističkih manifestacija Istre.

Slično konjičkom natjecanju održava se u Sinju, u Cetinskoj krajini. Alka je također natjecanje u kojem alkari pokušavaju pogoditi alku (metu) postavljenu na konopcu preko trkališta. Od svojih početaka Alka se održava u spomen na pobjedu nad Turcima 1715. i u čast Gospe Sinjske koja je prema legendi spasila grad. Najstariji pisani spomen Alke dva su soneta i oda koje je spjevao Julije Bajamonti 1784. Njezin temeljni akt prema kojem se i danas održava, Statut je iz 1833. Njime je propisano nitav tijekom priprema za Alku, ceremonije koja se održava na dan Alke, tko su sudionici, kakva im je odora i oprema, ustrojstvo alkarske povorke i tijekom natjecanja.

Pripreme za Alku započinju petnaest dana ranije, tzv. prove. Dva dana ranije održava se natjecanje za Barbu, a dan ranije za Čoju. Obje se igraju prema istim pravilima kao Alka, samo što sudionici ne nose sve ane odore. Na dan Alke, sve anost započinje u ranu zoru te se tijekom dana održavaju razna događanja. Prije natjecanja alkari se okupljaju u Alkarskim dvorima, gdje vojvoda izvršava smotru oružja, opreme i ukrasa alkara. Potom se formira alkarska povorka koja kreće prema alkarskom trkalištu. Povorka je jedan od najimpresivnijih dijelova svečanosti, a sastoji se od vojvode, četke alkara, četke momaka i pratnje. Alkari su odjeveni u starinske raskošne odore viših društvenih slojeva. Odore vojvode i alajčauša, zapovjednika alkarske četke, bogatije su i raskošnije od ostalih. Alkarski momci obično su u starinske narodne nošnje cetinskih seljaka. Konji su također raskošno opremljeni, posebno vojvodin konj i konj edek – jedini konj kojeg nitko ne jaše i koji predstavlja ratni plijen iz 1715.

O održavanju i organizaciji Alke brine se Viteško alkarsko društvo u Sinju i jedino njegovi članovi mogu sudjelovati u Alki. Alka se tri i svake godine u kolovozu na stazi zvanoj Alkarsko trkalište. U natjecanju sudjeluje 11 – 17 alkara, natjecatelja koji kopljem pokušavaju pogoditi alku. Alka je slična kao barbanski prstenac, ali ima jedno polje manje, tj. vanjski krug pregrađen je s tri prečke. Pogodak u sredinu donosi tri boda, pogodak u polje iznad dva boda,

pogodak u jedno od dva donja polja jedan bod. Slavodobitnik je onaj koji u tri trke osvoji najviše bodova.

Svojom tradicijom održavanja i prenošenja na mlađe generacije, ove dvije konjike igre potaknule su i razvoj nekih novih njihovih inačica. Tako se primjerice u Barbanu održava mototrka na prstenac i morska trka, a u Sinju i okolici od davnina se trka gdje je Alke, me u kojima je najpoznatija Vučkovića gdje je alka. Razvojem novih tehnologija, na osnovnoškolskim razinama počinju se nedavno održavati i robotička natjecanja po uzoru na Trku i Alku.

Premda imaju mnogo sličnosti, Trka i Alka imaju i poneke razlike. Sličnosti možemo pronaći i u sportskom dijelu natjecanja. Na obje je cilj konjanika/alkara pogoditi prstenc/alku i osvojiti što više bodova. Pravila natjecanja su gotovo ista, kao i dužina staze, mjesto na kojem je postavljena meta, izgled trkališta itd. Sustav bodovanja je nešto drugačiji, zbog toga što barbanski prstenac ima jedno polje više od alke. Vrijeme prvog održavanja te najstariji pisani izvori na talijanskom jeziku, također su neke od sličnosti. Njihovu najavu u razliku moguće je pronaći i u svrsi održavanja. Naime, Trka na prstenac se još u 17. st. održavala u turističke svrhe, a tako je i danas, dok je Sinjska alka utemeljena u spomen na veliku pobjedu nad Turcima 1715. Uz to, jedna od glavnih odlika Alke je njezina ceremonijalnost i formaliziranost, dok je Trka znatno neformalnije uređena. Razlika se očituje i u odorama sudionika. Na Trki su svi sudionici u narodnim nošnjama, a na Alki alkari nose svečane odore viših slojeva društva, dok alkarski momci nose narodne odore.

Unatoč svim sličnostima i razlikostima, jedna i druga predstavljaju važan dio lokalne i regionalne kulture i tradicijske baštine. Sinjska alka dobila je 2010. godine unarodno priznanje svoga značaja, upisom na UNESCO-vu listu svjetske baštine. Trka na prstenac i Sinjska alka vremenom su postale najvažniji događaji u kraju u kojem se održavaju, a po svojim povijesnim tradicijama, pravilima održavanja, svečanostima, odorama i atraktivnosti natjecanja i dio hrvatske kulturne baštine.

ABSTRACT

The jousting tournaments, competitions of running and aiming at the target (the “*prstenac*”/the “*alka*”) originated from the medieval knight tournaments. They reached the peak of their popularity in the 17th century, when they were held also in the area of today’s Croatia. In Istria there are records of those in Barban and Savi enta, in Dalmatia were held in Zadar, Makarska, Imotski, Dubrovnik and one in Sinj, which is held still nowadays. In this competitions could take part only aristocrats or wealthy people who owned horses and the necessary equipment. With the gradual disappearance of the feudal system, these competitions started to cease, with the exception of the Barban’s so-called “*Trka na prstenac*” (Tilting at the ring), which was reestablished, and the “*Sinjska Alka*” (Alka of Sinj), which has been held continuously. Since the competitions had only entertainment value, they didn’t receive greater attention from its contemporary writers, therefore the records of these are very scarce. The records that have been preserved are a very valuable testimony about their history.

The first and the oldest written mention of the *Trka na prstenac* (Tilting at the ring) in Barban dates from 1696. It is a transcript of the Declaration made by the feudal lord of Barban at the free fair on Pentecost. In order to attract as many visitors as possible, the *Trka na prstenac* was organized. The Declaration established eight clauses according to which the race would take place. Ten horsemen participated and the winner was Ottavio Quellis. Records of three more competitions are preserved and they were all written until 1703. After that, written records of this event in Barban are lost.

According to historical records, in 1976, on the initiative of Barban’s activists, the *Trka na prstenac* was revived. Since then, it takes place every year in August. The event lasts three days and begins on Friday, when the flag of the Tilting at the ring’s Society is raised. On Saturday a series of sport events are organized, as well as the competition *Trka za viticu* (Titling at the ringlet), which is also a rehearsal; whereas the main competition takes place on Sunday. The preparations and qualifications of the horseman start fifteen days before. The race takes place according to the rules made in 1976, which are based on those from 1696, as well as to the supplements of these made in 2002. 16 horsemen born in Istria or Liburnia, aged between 18 and 60, participate in the competition. From the start to the *prstenac*, the racecourse is 150 meters

long, and the horsemen have to pass it at full gallop within 12 seconds. The horsemen attempt to hit the *prstenac* (target) with the spear. The *prstenac* hangs on a rope above the racecourse and consists of two concentric rings connected by bars, thus forming four outer and one central field. The hit into the centre brings three points, into the upper field two points, into the lower field one point and into the left or right field half a point. The winner is the one who in three races collects most points (“*punti*”). The horsemen wear traditional folk costumes of the area they come from and they must have all the required equipment and their own spearman. The spearmen help them to take care of the horses and at the end of the race they accept their spear. The horsemen, the spearmen, the persons who lift the *prstenac* and the members of the Court of Honour are an integral part of the *Trka* and of the procession, which, before the competition, moves through Barban arriving ultimately at the racecourse in Gradiš e. It’s been forty years since the *Trka* is revived and it has become a part of the local and regional tradition and one of the most recognizable touristic events in Istria.

A similar equestrian competition is held in Sinj, in the Cetina region. The *Alka* is also a competition in which the *alkars* try to hit the *alka* (target), which hangs on a rope above the racecourse. From its beginning, the *Alka* is held to commemorate the victory over the Ottomans in 1715 and in honor of the Madonna of Sinj, who, according to the legend, saved the city. The oldest written records of the *Alka* are two sonnets and an ode by Julije Bajamonti from 1784. The fundamental document, based on which it takes place today, is a Statute from 1833. This Statute regulates in detail the preparations for the *Alka*, the ceremony on the day of the competition, who are the participants, what is their uniform and equipment like, the constitution of the procession and process of the competition.

The preparations for the *Alka*, so-called “*prove*”, start fifteen days before. The competition for the “*Bara*” is held two days before, and the competition for the “*oja*” a day before. They both have the same rules as the *Alka*, the only difference is that the competitors don’t wear lavish uniforms. On the *Alka* day, the ceremony starts at dawn and during the day various events are held. Before the competition, the *alkars* gather in the *Alka* Halls, where the Duke checks the weapons, the equipment and the *alkars*’ outfits. After that, the *Alka* procession is formed and it heads towards the *Alka* racecourse. The procession is one of the most impressive parts of the ceremony, and it consists of the Duke, *alkar* troops and *alkars*’ squire troops. The *alkars* are dressed in old-fashioned lavish uniforms of high social classes. The uniforms of the

Duke and the “*alaj- auš*” (the commander of the *alkars*’ squire troops) are much more decorated and more lavish than the others. The *alkars*’ squires wear traditional folk costumes of the peasants of the Cetina region. The horses are also lavishly equipped, especially the horse of the Duke and the “*edek*” – the only horse without a rider, that represents the war trophy from 1715.

The Alka Knights Society in Sinj takes care of the organization and only its members can participate in the *Alka*. The *Alka* is held each year in August at the so-called *Alka* racecourse. In the competition 11 to 17 *alkars* participate and they try to hit the *alka* with the spear. The *alka* is similar to the Barban’s *prstenac*, but it has one field less, i.e. the outer circle has only three bars. The hit into the centre brings three points, into the upper field two points and the hit into one of the two lower fields one point. The winner is the one who in three races wins most points.

These two equestrian competitions, with their tradition of organizing and transmitting to younger generations, have prompted the development of some new variants of them. For example, the “*Mototrka na prstenac*” (Motorace at the ring) and “*Morska trka*” (Sea race) are held in Barban, whereas in Sinj and surrounding area, exist since ancient times the “*Dje je Alke*” (Children’s Alkas), the most famous of which is the *Vu kovi a dje ja Alka* (Vu kovi children’s Alka). The development of new technologies led elementary schools to start organizing robotic competitions similar to the *Trka* and *Alka*.

Although the *Alka* and the *Trka* have many similarities, they also differ in some ways. Similarities can be found in the sport part of the competition. The goal in both competitions is that the horsemen/*alkars* hit the *prstenac/alka* and score as many points as possible. The competition rules are quite the same, as well as the length of the racecourse, the location where the target is placed, the aspect of the racetrack and so on. The scoring system is slightly different, because the Barban’s *prstenac* has a field more than the *alka*. Other similarities are the first time when they were held and the fact that the oldest written records of them are in Italian. The biggest difference between the two is their purpose: namely the *Trka na prstenac* was held in the 17th century for touristic purposes, and so it is today, the *Alka* on the other hand was established in memory of the great victory over the Ottomans in 1715. In addition, one of the main features of the *Alka* is her ceremonial and formal quality, whereas the *Trka* is much more informally organized. A difference is noticeable in the uniforms of the participants, too. In the *Trka* all participants wear traditional folk costumes, whereas in the *Alka* the *alkars* wear lavish uniforms of high social classes and the *alkars*’ squires wear traditional uniforms.

Despite all the similarities and differences, both are an important part of the local and regional culture and of the traditional heritage. In 2010, the *Sinjska Alka* received the international recognition of her importance and was inscribed on the UNESCO World Heritage List. The *Trka na prstenac* and the *Sinjska Alka* became in the course of time the most important events in the area where they are held, and for their historical traditions, rules, ceremonies, costumes and attractiveness of the competition a part of the Croatian cultural heritage, too.

Ana Milohani , mag. engleskog i njema kog jezika